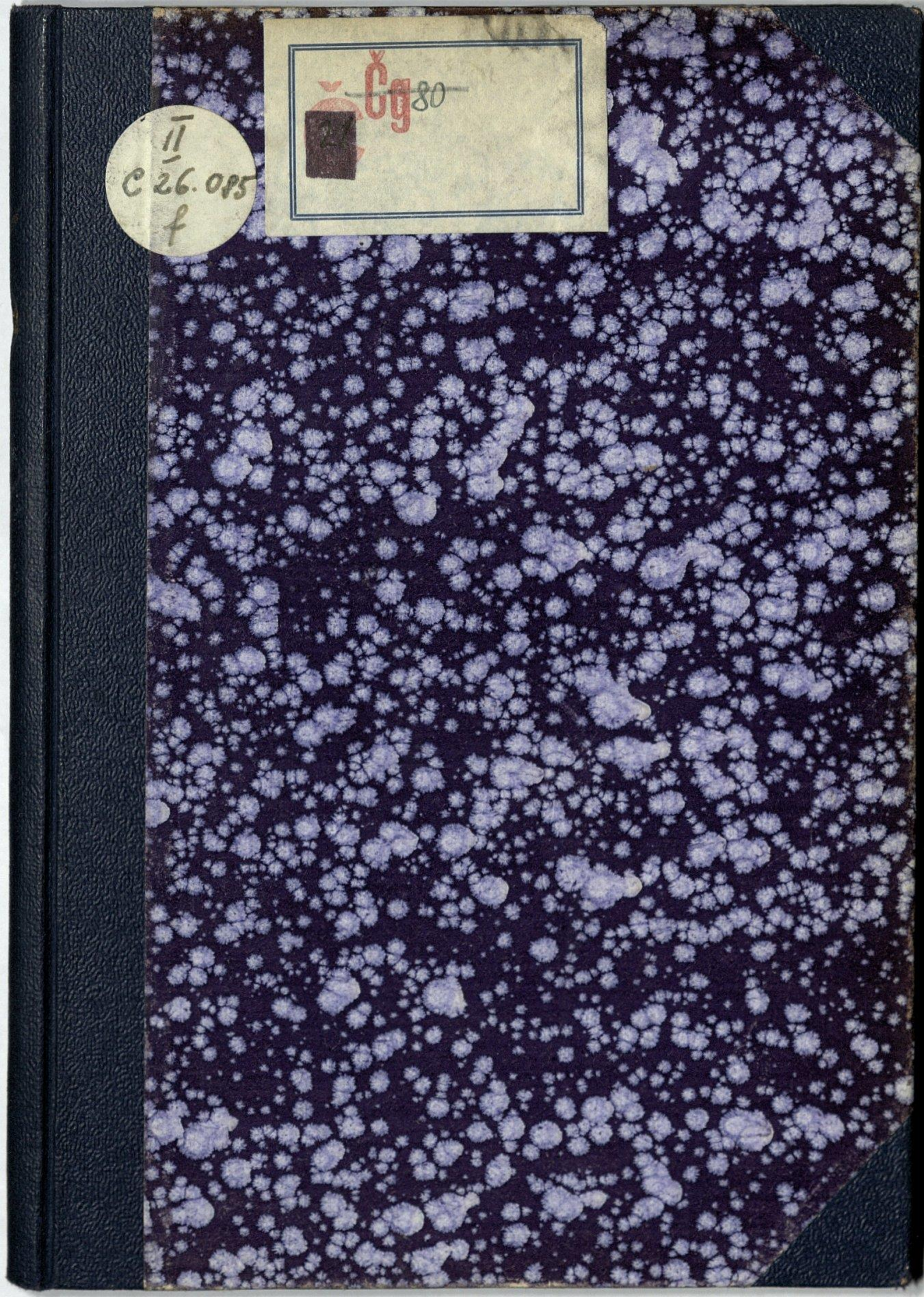

II
C 26.085
f

Cg 80

SLOVENSKE
VEČERNICE

ZVEZEK 82

Ivan Zorec
Domačija ob Témenici

*To knjigo posvečam spominu
svojih rajnih staršev*

Pisatelj

SLOVENSКИH VEČERNIC 82. ZVEZEK

DOMAČIJA OB TEMENICI

SPISAL

IVAN ZOREC

IZDALA IN ZALOŽILA DRUŽBA SV. MOHORJA

1929

TO IZDANJE JE REDNA PUBLIKACIJA ZA ČLANE
DRUŽBE SV. MOHORJA

I 26085 Cp

IN 030003384

NATISNILA MOHORJEVA TISKARNA V CELJU, R. Z. Z O. Z.
(FRAN MILAVEC, CELJE)

I.

Tačas je bila pomlad. Solnce je budilo dramečo se zemljo, sopečo v lehkih meglicah. Živali in rastline so se vznemirjale, prebujeni, živi sokovi so plali v njih. Ptičji samčki so se nemirno nosili po brstečih vejah in peli in snubili, drhteče samičke so ježile in šopirile musajoče se perjiče. Murni so sedeli pred luknjico in srepe strmeli v solnčni dan. Z velikimi, trudnimi očmi so zaspano mežikali v ljubo solnce; radi bi se bili brž brž spomnili nečesa silno lepega iz davnega davnega časa. Ali ničesar se niso mogli domisliti, ničesar najti v drobnem spominu, le solnce je grelo, grelo in budilo.

Trlep, bogati, samogoltni, približno petdeset let stari kmet, je podoraval krompir. Pastir mu je kleščaril, sam pa je držal za drevo in se skrbno oziral, ali najemnica Mina ne meče krompirjevih krljev za brazdo pregosto ali morda prereditko.

»Mina, prereditko nikar!«

»Nič se ne bojte! Pridelali ga boste, da bi ga tudi meni lahko odmerili zvrhan koš.«

»Glej tudi, da vsakega črva sproti dobro pohodiš; mrčes bi se drugače preveč zaredil.«

»O, saj jih pobirajo vrane in pastiričice.«

Za oračarji so tresorepile pastiričice, bolj od daleč pa so okorno racale plahe vrane, oprezno odletajoč in lakomno doletajoč.

Mož je bil stiskav, lakomen in trmoglav kakor pač vsak kmet, ki je z vsemi koreninami zapičen v lastno zemljo in ki z vsem srcem in nad vse ljubi rodno domačijo, pa zagoveden, močan in trščat dedec, da se ga je vse balo. Žena mu je bila suhotna in slabotna, vse vkup je je bilo komaj za dobro njegovo pest. Nikoli ni bila kaj trdnega zdravja, zdaj je mnogo bolehalo in poležkavala; pa vendar je bila pridna in varčna kakor v čebelnjaku čebelice, ki jim je Trlep tako stregel. A njej ni stregel, še zadiral se je, ker je ni mogel poditi na delo. O, trd je bil, trd — da bi ga...!

Tudi danes je bil hudo nejevoljen. Pastir mu ni prav odriival plužen, Mina je prepočasi hodila za brazdo, voli so se ustavljali in oddihavali, a delo je klicalo in solnce je peklo.

Na zvratah je čakala Trlepova edinka Marička, ki je bila prinesla predjužnik. Roke je opirala ob boke in vdihavala vonjivi sopuh, ki je kakor tenka, siva meglica silil iz rahlih brazd in se topil v toplem solncu. Gledala je po njivah in se spomnila, da bi naplela motovilca; z njim bi nemara močno ustregla bolni materi.

»Zdaj pa kar brž posédite!« je silila oratarje in urno vrgla pred vola, vsa slinasta od odvajenega dela, naročaj sena.

Oratarji so seli na tla ob razgrnjeni prt, Marička pa je po nezoranih krajih njive stopila za motovilcem.

»Marička, kaj pa mati?« jo je oče ustavil in pobesil žlico.

»Kaj bi? Skrbi jih, kako delamo. Pa kašelj jih sili čezdalje huje.«

»Po gospoda bi poslali,« je Mina svetovala.

»V Korotan česen mlatit!« jo je Trlep grdo zafrknil.

A Mina je še zamodrovala:

»O, te tihe sapice so do zlomka nevarne; pomladansko solnce je že nekaterrega podrlo...«

»Nič se ne boj: jezika ti ne bo usušilo!« jo je še enkrat pičil.

Mina je zamerila in umolknila, Marička pa se je sklanjala za grenkobno zeljó in tiho skrbela:

»O ljuba Mamka božja z Zaplaza, kaj bi dali materi, da bi jim odleglo?«

Trlepu je predjužnik slabo teknil; pregrda mu je bila usoda, žalost prevelika.

Otožni pogled mu je šel po polju, sopečem s toplimi dihi in valovečem v napete rebri. Po zgodnjih cveticah so se obešale z rumeno bero onogavičene čebele, nad njimi so plesali lehkomiselní roji svatujočih mušic.

Iz navade so mu šle oči do petelina, vremenskega preroka vrh rdečega zvonika, in obstale na vasi, obliti s polnim solncem in tiščeči se ob reber kakor otrok ob materine prsi.

Bele hišice so prijazno mežikale skozi sadne vrtove. Okna z modrimi okvirji so gorela v solncu in strmela.

v zeleno dolino, obrobljeno z bukovjem, hrastovjem in smrekovjem. Proti nebu se je sukľjal tenak steber dima in se topil v krotkem vetrcu.

In tistale bela lisa sredi velikega vrta, tista mogočna hiša, gledajoča po polju in travnikih ob Témenici in tja v hoste, je ponosna Trlepovina.

Pogled se mu je razsvetlil, ublažil. Hodil mu je po gričih, posejanih z belimi pikicami zidanic in cerkvic, ki so se kakor bele ovčke grele na prisojnih obronkih, spuščajočih se v dolino; zatišne tokave, vodeče semkaj, so močili ozki potočki ob krivuljastih črtah rakitja in ločja, vrb in jelš. Po sredi doline se je vila Témenica in zginjala za postoj kratkih misli v gričevju in se od daleč spet bleščala na velikem solncu.

Trlepove oči, pokojne in skoraj vesele, so se vrnile, pobožale vas, šle po rebri obakraj doline čez dolge njive in se odpočile v hosti.

Redki oblaki so se trgali in krvavo žareli v nerodnih razporkih.

Videl jih je le pastir, ki je zajezdil plug, mlel kos kruha in gledal za postovkami, treptečimi visoko v zraku in cepajočimi na poljsko miš.

Trlepu pa so misli vasovale v njegovi hosti, v hrastovju in bukovju. Ali je kaj lepšega, kakor je bukova hosta, če je lepo zarastla? Biti mora kakor opleta njiva: nikjer nobene dušeče se gošče, nikjer davečega bršljana ali nalomljenih vej, povsod le red in sled skrbnih in pridnih rok...

O, vse je bilo lepo, vse sam paradiž, samo...

Trlep je vzdihnil in, kakor da bi že predolgo počivali, strahoma poskočil:

»Poženimo spet v imenu božjem, da prej skončamo!«

Zorali so, povlekli brazde in potolkli kepe. Vonj razrahljane zemlje je dehtel proti nebu.

»Sveti križ božji: — da bi srečno rastlo!« je gospodar sklenil in se razgledal po obdelani njivi.

»Na zvratah še malo prikopajta važe, da lahko vsadimo kakovo bučo!« je še ukazal Mini in pastirju.

Sam je zapregel upehana voliča in pognal proti domu. Počasi je stopal pred trudnim vozom in se bol s hudimi skrbmi, zamahoval in odmahoval s krotovi-

častim bičem, kakor bi hotel odganjati težave, ki so mu légale v nemirno srce.

»Za vse sem sam: Ona bolna, Marička premlada, Janez pa —,« je jezno zamahnil, da sta vola zamižala in stresla mahave uhlje.

Pod klancem ga je došel sosed Obličan.

»Preveč si ju gonil,« ga je pozdravil.

»E, krompir sem podoral.«

»Premalo sta še bila letos v jarmu. Še človeka lomi prvo pomladansko delo.«

»Mene že ne; zdaj še ne!«

»Da, kdo pa je še tak, kakor si ti?«

»Če ob času dobro ne primeš za delo, pa ti vse leto zaostaja.«

»E, Janez ti manjka, Janez... Kako boš sam?«

Trlep ni odgovoril. Skrita žalost in užaljenost sta mu zasenčili obraz. Kaj ne bi! Ko je bil sin Janez star devetnajst let, se je izpeljal iz očetovega gnezda in jo potegnil v Ameriko, da bi se umeknil trdemu in sitnemu očetu. Pisal je že večkrat, tudi nekaj denarja je poslal in se pohvalil, češ, da dobro zasluži in da je zmerom zdrav.

»Kaj mu je bilo treba tega, bi rad vedel,« ga je grizlo, ker mu ni še odpustil. »Vojaška služba ga ne bi bila pogubila, Amerika ga morda bo!«

»Nemara mu je bilo bolj za zaslužek?«

»Ali ni imel doma Amerike in dela in vsega? Pa ne bi nič rekel, če fant ne bi bil imel pravega doma in če dela ne bi bilo čez glavo zadosti.«

»Sitno je, res. Ampak tako ti pa tudi ni treba viti rok,« je Obličan ugovarjal. »Mlad je bil, kaj hočeš! Zdaj se je nemara že unesel. Piši mu, naj se vrne domov. Kaj se ti ne smili? Ali ti ni nič hudo, da se tvoj sin ubija po ameriških jamah?«

Obličanove besede so ga kaj usekale, vendar je mirno odgovoril:

»Nisem ga podil od doma. Kakor je šel, tako naj se vrne!«

»Veš kaj, Trlep? Meni daj fantov naslov, pa mu jaz pišem, naj brž pride.«

»Sam znam pisati!« je revsknil, ker ga je vsiljevanje jezilo.

»Ali pa Marički izroči in zeta si dobodi, če fanta ne maraš več.«

»Kakšnega zeta? — Zakaj?«

»Saj vidiš, da lezeš v leta.«

»Ti lezeš, v prismojenost lezeš.«

»Gospodinje tudi ni, kakor bi bilo treba.«

»Kdo pa bi gospodinjl, če bi dal res nanjo prepisati?«

Obličan se je od zadrege popraskal za ušesom, odnehal pa ni.

»Prevred se boš zdelal v delu in skrbih. Kót si izgovori in za starega pojdi, pa je, glej!«

»Posestvo v tuje roke, sam pa na zapeček in molek v roke! Ali si ob pamet?«

»Nič ob pamet, še za zeta bi ti vedel.«

»K sebi, hej, sivčka, hej!« je na razpotju pognal in ni odgovoril nobene. Ujezil se je že ob misli sami, da bi kdo drugi smel gospodariti tam, kjer je rasel in trpel Trlepov rod, odkar se pomniti da.

Ko je po večerji ostal v sobi sam, so se mu Obličanove besede zavratno oglašale. Nič več se mu niso zdele tako prazne, če se je z njimi še enkrat spustil v miren preudarek. Žena je res od dne do dne bolj hromotna; nemara se ji utegne primeriti še kaj prav hudega. Kaj bi, kako bi potlej? Tisto je že res, da zdaj kar s postelje ne more več, ampak z besedo in s svetom odredi še vse in se Marički ni treba sramovati pred sosedomi. Ali ni prascev zredila, da vsa soseska ni imela takih? Marička pa je vendarle Marička: mlada in neumna... Janez, potepin svojeglavi, se klati po daljni Ameriki, on, skrbni Trlep, pa se pekli tu sam in zapuščen.

»Po mojih njivah, ki sem jih sam očistil plevela in kamenja, jih sam gnojil in obdeloval, naj bi se nosil tuj gospodar? In po mojih travnikih naj bi pela tuja kosa, po mojih ljubih hostah tuja sekira? Nikoli! Janez mora domov!«

Misli, od jeze težke in od ljubezni vroče, so se mu igrale po lepem polju, na ravnih travnikih ob Témenici in v tihi hosti... Kaj pa živina? In čebele? In vse ponosno gospodarstvo, napol skrito v prekrasni sadni vrt?

Srce mu je zaplalo v ljubezni in ponosu in veliki razburjenosti.

»O, vse bi zgrmelo na en sam žalosten kup, če bi količkaj izpodmeknil!« se je ustrašil.

V rastoči razburjenosti je poskočil in skoraj tekal od mize k vratom, od vrat k mizi. Z naježenimi obrvmi in z rokami na hrbtu se je čezdalje globlje vtapljal v obupne misli, ki mu jih je predramil vsiljivi Obličan... Ne, vajeji ne dá iz rok, tujemu človeku že celo ne!

Stopil je pred hišo. Dolina je spala in megleno sopla iz Témenice. Nebo na zapadu je še malo gorelo, v vršičku macesna je šumel severozapadnik, še klepetec na hruški se je budil in zaspano jecljal.

»Lepo vreme bo,« je pomislil in šel pogledat v hlev, ali se ni katero živinče odvezalo in ali je pastir doma.

Ko je legel, ni mogel zaspati. Preudarjal je, katerega dela se bo treba prijeti drugi dan in kako sam je za vse.

»Janez mora domov!« se je spet domislil. »Ampak pišem ne ponj, za ves svet ne! Bog sveti Duh ga razsvetli, da bi potepin sam spoznal in se brž brž vrnil!«

II.

Še tista jesen je pobrala Trlepko. Ugasnila je tako vdano, kakor je ponižno živela in trpela in se izdelavala.

Trlepa je hudo potrlo. Ko žene ni bilo več, se je izkazalo, da jo je po svoje vendarle imel prav rad. Vsa hiša se mu je zdela pustá, delo ga ni veselilo, samo posedal je in si z obema rokama podpiral glavo. Spomin ga je držal za otožno srce in mu kazal življenje z ženo. Ali je bil zmerom dober, pravičen z njo, ki mu je zvrhoma dajala moč in lepoto mladosti, ljubezni in pomoči, kolikor je je zmogla? Vest mu je vedela očitkov, da ga je bilo sram in da mu je bilo hudo do grenkih solzá.

Zagovednost in trmoglavost, se je zdelo, sta nekoliko odnehavali, ljubezen do Janeza in Maričke se je čistila. Saj mu je ženina smrt kimala, kakor naj bi se tudi že on pripravljaj na pot za njo.

Pa tako je bilo samo prvi čas po pogrebu. Kmalu mu je silna volja zgrabila vse živce. Strah za domačijo in gospodarstvo mu je prepodil brezvoljno malodušje, ki ga je bilo sililo na kolena. Z vso voljo in vsem zdrav-

jem se je pogreznil v gospodarstvo, a skrbi, zmerom zmerom večje, so hodile za njim in ga mehčale. Kamor je pogledal, povsod se mu je zdelo, da se dviga proseče vprašanje po gospodinji. Marička, objokana in zmerom ihteča za materjo, je ni mogla po očetovi volji nikoli prav nadomestiti.

Otožnost ga je zaradi tega hotela spet čisto zmoči, mu zlomiti voljo in vzeti veselje do gospodarstva. Pamet mu je dopovedovala, da se bo vendarle moral umekniti in mlajšim rokam napraviti prostor. Zakaj ni človeško življenje daljše, zakaj je mladost samo enkratna sreča? Kako rad bi delal, kako bi se zaril v ljubo domačijo, s kako močnimi rokami bi jo držal!

»Saj ni drugače: po Janeza bom pisal!« je motoglavil.

A stari ponos ga je zravnal, da si je trmoglavo tajil pamet in ljubezen in veliko trpel. V nočeh brez spanja se mu je venomer oglašal Obličanov svēt, da bi pisal po Janeza. O, saj bi, če to ne bi bilo ponižanje pred pobeglim sinom. In sam rogati satan vedi, kakšen se vrne! Amerika je skoraj še vsakemu ubila ljubezen do kmečkega dela in voljo do trpljenja za rodno domačijo. In vsa lepa Trlepovina prav lahko zagrmí v nič, če si visoko ne zavihaš rokavov in je ne ljubiš na vse roké, na vse srcé. — Kaj bi, kaj bi?

»Marička«, je rekel nekoč, »pa piši Janezu, naj se vrne.«

Kakor da je pala z njega velika teža, ki jo je nosil predolgo, se je oddehnil in se zagledal pod mizo. Saj res, kaj pa bi drugega? Sin je le sin in star je tudi že zadosti.

»Saj sem mu že pisala,« je hči priznala in boječe pogledala očeta.

»Kaj, kaj si pisala?« se je začudil in skoraj ustrašil, da sam ni vedel zakaj.

»Da smo mater pokopali; da je pri nas zdaj sama žalost; in da bi ga vsi radi domov.«

»Vse je res, le o meni si pisala, kar si sama mislila. Kdo ti je velel, da piši tako?«

Rad bi bil napravil hud obraz, pa mu je bilo preveč všeč, da je ugenila njegovo misel. Še nedavno bi bil

zaradi takega pisma strašno vzrojil, zdaj pa se je spet zagledal pod mizo.

»Vsak to vé, če Vas le pogleda,« je boječe ugovarjala.

»No, ti me gledaš nápak.«

Nobene ni rekel, se brž prekrižal in šel venkaj.

Zunaj se je nasmehnil:

»Prebito dekle, glej, pravo je ugenila!«

Kar lahko je dihal. Misli so mu bile voljne, stara trma, da bi kar sam gospodaril, ga je spet začela minevati, predolgo zatajevana ljubezen do sina se je močno budila.

Vso zimo, ki je medtem nastala, ga je premikala samo misel na Janeza. Kakov neki je? Močan gotovo in zdrav. Bog daj, da bi se mu Amerika pristudila in da bi spoznal, kako milo ga kliče domačija... Ha, ko se bo vrnil, ga bo najprej grdo oštel zaradi lehkomišelnega bega, morda tudi premikastil, poŕlej pa mu bo izročil vse in šel na zapeček, ko pa res ne more biti drugače.

»Ampak čisto umaknem se ne! Še zmerom bom moral gledati, da ga ne pičijo kakove ameriške muhe.«

Ves čas je nestrpno čakal sinovega pisma. In minila je zima, prišla pomlad, pisma pa od nikoder ne. Kadar so srake zavrele na hruški, se je praznoverno ozrl po stezi med njivami, ali mu poštni sel morda ne maha z belim Janezovim pismom.

»Saj bo, saj bo,« je veroval še zmerom. »Zdaj zdaj mora priti. Pozimi se mu ni dalo na pot. Mrzlo bi bilo in morje hudo. Kakor je nagloma šel, tako bo nenadoma prišel.«

V tej veri je živel in bil čezdalje bolj dobre volje. Še puško si je osnažil in hodil na lov, če je količkaj utegnil, kakor v mladih letih. Ha, počasi se mora navaditi postopanja in postavanja.

»Kmet na strelu, polje v plevelu,« so se sosedje spogledavali in si mežikali od škodoželjnosti.

Hodil je ob parobkih muževnih host in se gubil v premnoge misli, posedal na črvojednih štorih in gledal po lepi dolini, po lahko napeti rebri dolgih njiv, po solnčnih goricah, povsod. A oči so mu naposled zmerom obstale le na ljubi Trlepovini.

Ob takih trenutkih ga je kar popalo, da je pribežal domov, brž obesil puško in se z vsemi močmi zagnal na delo. Hudo mu je bilo za delovnim časom, ki ga je potratil s pohajkovanjem, puška je spet rjavela, misli pa niso počivale, srce je hrepenelo po sinu.

In ko sinu le ni bilo in ni bilo, je medlel od otožnosti in nestrpnosti.

Sosedje so mislili, da žaluje za ženo.

»Ne bi bil mislil, da ga bo tako prijelo,« ga je sosed pomiloval.

»Hudo mu je po rajnci,« je kdo menil. »Saj mu je lahko. Toliko let sta živela vkup — ná, pa začneš krehati in se izkrehaš.«

»Vse to nas še čaka.«

»Če bi človek imel otroke preskrbljene in bi vedel, da bo račun pri Bogu šel gladko, saj bi bil precej rad rešen teh križev in težav.«

»Trlepu je res lahko hudo: žena v zemlji, sin Bog ve kje, sam pa tu z mlado deklino.«

»O, če bi bil Janez doma, bi hiša kmalu dobila drugo gospodinjo.«

»Da, odkar so pokopali Trlepko, se mi zdi, da bi stari prav rad dal iz rok.«

»Saj mu ne kaže drugega. Ampak čeprav bo dal prepisati, umeknil se ne bo kar tako, pregloboko je zapičen v svojo zemljo.«

»E, Bog večni vedi, kako bo in kaj mož premišljuje.«

Tudi Marička ga je opazovala in se bala, ker nikoli ni vedela, kaj se mu prede v srcu. Da ni več žalost sama za rajnko materjo, je kmalu z nejevoljo spoznavala, ko je včasih ujela očetov pogled, ki je hitel po domačiji in vsej okolici, in ko je čisto nehal v misel jemati mater.

»Oče vidijo samo gospodarstvo, nikogar ne marajo bolj od zemlje in živine,« je vzdihovala.

Bridko se ji je zasmilila uboga mati, ki je vzela s seboj tako malo moževe ljubezni. Tolažila jo je misel, da se Janez utegne prav kmalu vrniti. Potlej bi se kaj spremenilo. Morda je že na potu. Ampak kako mu bo hudo, ko bo vprvič pokleknil na materin grob.

»Kaj ko bi krivico delala očetu?« se je včasih ustrašila. »Saj ne znajo povedati, kar jim leži težko v srcu. Nemara jim je hudo bolj nego si mislim.«

A Trlepa je zdaj najbolj bolela skrb, ali se sin kmalu vrne in ali ga Amerika ni kaj izpridila. Precej bi mu naprtil gospodarstvo, za Maričko izgovoril bahato dofo, zase pa lep kot. Le vaje ti ne bi kazalo dati kar čisto iz rok... Ker iz Amerike ni bilo glasu, je moža peklo in grizlo, pomislil pa vendar ni, da on, oče, sinu ni še privoščil nobene besedice ne.

Kar ti je pal v hišo poštni sel z Janezovim pismom. Marički piše o žalosti za materjo, ali domov ne misli še. Izvoljen je drug državni predsednik in zdaj se prav dobro zasluži. Tudi bi pravzaprav ne mogel na pot, ker bo kmalu — zibal. Oženil se je že lani, Mivčevo z Dolge njive je vzel. Oče le naj lepo gospodarijo kakor se njim samim zdi. Domov ga ne bo še tako brž.

Trlep si je segel v lase in skoraj zarjul:

»Oženil se je! V Ameriki! Katero je vzel?«

Nobene več ni mogel reči, kar sapo mu je vzelo.

Marička je videla, da se oko očetu kali. Ali mož je pograbil pismo, ga jezno zmečkal in pohodil, kakor bi nad sinom samim hladil strašno togoto.

»O ti —!« je ječal in dirjal po sobi.

Koliko se je veselil in težko pričakoval sinove vrnitve, kako mu je vse odpustil in še domačijo namenil, — on pa gre in tako odgovori!

»Zdaj je konec vsega...!« je postajal in se prijemal za glavo.

Vsi računi, vsi načrti, vsi sklepi so se podrli predenj. Kar je tako pošteno namenil, je zdaj kakor jarek preko lepe vozne poti.

In kako se mu bodo posmehovali — po devetih soseskah bo šla njegova sramota: Trlepov edini sin je pobegnil v daljno Ameriko in se tam obabil s tako in tako...

Ha, kdo mu umije pohojeno ime, kako povrne čast domačije...?

»No, le čakaj, predrzno, srborito fantè!« je kazal zobé in tiščal solzé.

Zgrudil se je za mizo, kakor bi se bil šele v tej bridki uri postaral za vso dobo, ki jo je do zdaj tajil bližajoči se starosti in jo premagoval s trdno voljo in ponosno samozavestjo. Ni mu bilo obstanka. Potrft in molčeč, z drsajočimi koraki je šel venkaj. Pred hišo

mu je znova šinila po udih kipeča togota. Tevsal je med njive, kakor vselej, kadar so ga trle skrbi ali mu je bilo kaj dobro premisliti.

Marička je preplašeno gledala za njim in jo je skrbelo, s kakovim sklepom se bo vrnil.

Dan je bil lep kakor velik praznik. Pomlad je pod polnim solncem prepevala radostni pozdrav gizdavi Vesni. Ozimina je krasno prezimila in zdaj zelenela v širokem upanju. Témenica je srebréla po sredi doline. V hosti, po bukovju, hrastju in gabrju, so si odpevali krilati svatje. Gorak veter se je ujel v dolino in se ji klanjal z drevjem, da bi ga pustila vèn. Po nebu so se lovile bele ovčice in bežale nekam daleč za obzorje.

Trlepu ni bilo mar vse te lepote: pregrda mu je bila usoda, žalost prevelika. S pobešeno glavó je hodil med njivami in bil silno otožen in užaljen.

Sosed Obličan je po poljski poti prišel iz hoste.

»Kaj pa si zgubil, Trlep? Gledaš v tla, kakor bi paberkoval.«

»Kako je s strnjó, gledam.«

»Kaj bi ji bilo že zdaj, ko še za točo ni?«

»Dobro je prezimila; le krtica jo je nekaj preorala.«

»Kaj sem hotel že reči: ali ti ni pisal Janez?«

»Meni ne — Marički menda.«

»Pribilovemu Nacetu tudi, sem slišal. — Torej snaho imaš, hehe, vnuka nemara že tudi... Hehe! Prebito, pa si mislil, da ne boš nikoli za starega!«

Obličanovo pikanje ga je togotilo, da bi bil najrajši skočil v soseda; pa se je premagal, ker bi bil rad kaj več zvedel.

»Z Dolge njive menda jo je dobil. Ali poznaš Mivca?«

»Kaj ga ne bi, saj mi je že nekaterikrat mešetil.«

»Ali je kaj prida trden?«

»Trden pa trden: jezik ima za devet dohtarjev, preklinja kakor Tolminec in stepe se kakor Gorenjec, če ga kdo razdraži.«

»E, kaj bi tisto! Kakovo posestvo ima in kakov človek je, to mi povej!«

»Saj sem ti povedal,« se je sosed hahljal.

»Torej je — osebenjak, praviš?« je Trlep prebledel.

»In mešetar in pijanček, če pride kje do kupčije in dobrega vina. Pa ni izbirčen; tudi s slivovko mu lahko postrežeš, ko te bo obiskal.«

»Tako, tako? No, kakor si je porahljal, tako naj leži — izgubljeni sin!«

Strašna togota ga je popala. A skušal jo je utajiti, da dobri sosedje ne bi pasli sladke škodoželjnosti.

»I, glej ga! Ali naj si mu mar ti izbiral ženo, ki bi kajpak morala biti vsaj hudo petična, če ne kar iz graščine?«

»Kaj je morda prav in v redu, kar je napravil?«

»Zanj bo najbrž prav. Saj bo on živel z njo in jo imel, kakršna je že. Zakaj si je ne bi tudi sam izbral? Ha?«

Obličan ga je kačjepično gledal, pleča so se mu tresla v tihem smehu.

»No, prav! Ampak na Trlepovini prostora za osebnjake ni, ni! Amen besedi!«

Tako je pribijal besedo za besedo in krenil po razoru, kakor bi imel kdove kaj še premišljevati. Ampak računi z Janezom so bili sklenjeni: osebnjica ne bo gospodinjala na Trlepovini! Čigavo bo posestvo? Če ga dobi Marička, pride v tuje roke. Kjer so od nekdanj gospodarili Trlepi, bi tuj rod zbrisal domače ime; kar so prigospodarili on in njegovi predniki, bi brez usmiljenja raznesli in razkopali prislinjenci, ki niso s svojim znojem gnojili te ljube zemlje, ne gojili ponosne hoste, okleščene in očiščene, kakor lepo oskrbovan vrt.

»Kaj bo, kaj bo?« je obupaval iz razora v razor.

Vsakovrstne misli in namere so se mu vrstile v možganih in se niso mogle zgostiti v moder sklep. Kakorkoli je primeril misel k misli, pa se je iztisnil pomislek in vsilil moreč dvom. Prav rahlo se je vmešavalo tudi srce in dramilo očetovsko ljubezen.

Ali ponos in jeza sta pregnala vsako blago misel.

»Ne bo drugače, že vidim: Sina nimam več, Marička naj dobi posestvo. Samó zase moram še poskrbeti.«

Ta sklep ga je pomiril, da je dvignil glavo in se oddehnil, kakor bi mu bilo težko, žuleče breme zdrsnilo z ram. Pokojnejši pogled je božal prijazno domačijo. Solnce je lezlo za višenjske hribe in teklo z zlatom

posuto pot na mlado polje in lepo hosto, je lilo na vas in žarelo v oknih vaških hiš.

Srce in oko sta mu obstala na Trlepovini, odeti z lepoto, ki jo čuti samo velika ljubezen ob uri otožnega slovesa.

»Ali se res moram umekniti?« je spet dvomil.

»Če je kmetija še tako lepa in dobra, mora opešati, če ni gospodinje in trdnih, mladih rok gospodarjevih,« je spoznaval nemoč, ki si jo je že predolgo tajil.

Čeprav je sklenil, kar je sklenil, v srcu mu je vendarle ostalo strupeno žêlo in ga venomer bólo. Tudi zdravja ni bil več kaj pravega. Nikoli ni vedel, kaj je bolezen, zdaj pa ga je ob vsakem vetrnem ali vlažnem vremenu šivala huda skrnina. In hiral je in slabel ob duševnih bojih, ki so mu kar vidoma pili moč.

Pa pusto mu je bilo in prazno kakor v kraju, ki je Bogu za hrbtom. Zaupati, posvetovati se ni imel s kom, ker ni maral družčine, ko je bil še srečen, in ga zdaj ni imel človeka, da bi mu potožil svoje gorje.

Le med njivami, le na travnikih ob Témenici ali pa v hosti je še našel sebe, vso voljo in staro moč duha in trdovratnosti, le na zemlji, ki jo je ljubil nad vse, se je posihmal najrajši mudil.

Oči so mu hodile po ljubi domačiji, a sredi največje zamišljenosti ga je le prerad bol spomin na sina in njegovo samovoljno ženitev.

»Ha, da bi zemljo, ki sem jo vse življenje pojil in gnojil z znojem svojega truda, zdaj zadegal v golt osebenjakom...?! Nikoli, pa če naj se ob tej priči pogreznem!« se je, tevsajoč po polju ali kjerkoli, veril v jezi in žalosti.

Sosedje so ga opazovali in ga opravljali.

»Napuh je grd greh, ponižanje pa kazen zanj!« so mu strgljali korenček in ga obirali, kakor vsi opravljivci, ki uš najdejo še na pleši in napake pri ljubem Bogu samem.

Vsi pa so ugibali, kaj bo mož storil, s čim udaril sina.

»Kaj neki kuha zdaj?«

»Nič pametnega, prevelika togota ga lomi.«

»Najpravše bi bilo, če si življenja ne bi delal težjega nego že je.«

»Jezi ga, da Janez ni prišel domov in vzel bogate ženske.«

»Kdo ve, morda pa tudi Mivčeva ni bila praznih rok, saj je že dolgo v Ameriki?«

»Tudi Janez mora v našem denarju imeti že prav lep kupček; tako lahko pogreša do to, ki bi jo dobil doma s katero drugo nevesto.«

»Da, a dopovedi to staremu trmoglavcu in napuhnežu, dopovedi, če moreš!«

»Ampak kuha bržkone res nekaj. Večkrat ga vidim, kako postaja pri Goršeli.«

»O, nasmukal jo bo, da ga bo pomnila. Več let je že vdova, stara še ne tako in čedno domačijo ima. Nemara jo kupuje od nje, kakor jo je že hotel spraviti podse kmalu po Goršetovi smrti, pa ona ni marala in tudi omožiti se ne. Zdaj bi jo utegnil preslepiti, ko ženska vidi, da ji sami gre vse bolj v nič ko v prid.«

»Za kaj bi mu posestvo bilo? Saj ga ima zadosti svojega.«

»Samogolten je, vse bi imel rad. Za zaplato zemlje bi še dušo prodal rogatcu.«

»Kaj pa, ko bi —? Saj veš: vdovec on, vdova ona —.«

»Nekaj res kuha. Trlep je Trlep.«

III.

Po dolini je završelo: Trlep bo dal prepisati na Maričko!

»Janeza misli kar zavreči,« so se prijemali za glavo.

»O ti prekanjenski dedec!«

»Premalo je premislil.«

»Premislek je boljši ko dan hoda.«

Vsa bližnja in daljna soseska se je čezdalje bolj sračila nad njim, on pa je hodil po polju, se tepel s pametjo in vzdihoval:

»Otroci... otroci...!«

O, dokler so majhni, kakor piščeta življajo okoli tebe, na kolena ti sedajo, radi te imajo in slušajo; ko odrastejo, ti sedijo na srcu in se upirajo, da imaš z njimi le žalost in jezo.

»Otroci... otroci...!«

Žalost je skrival pred svetom, bolela pa ga je toliko bolj navznoter, zanjo so vedele le njive, ki se jih ni in ni mogel nagledati, tako težko se je z njimi poslavljajal.

A jeze, togote ni več mogel, ni več hotel tajiti.

Od vroče togote in slepe trmoglavosti se je tudi tačas kar zadihaval, ko je osorno velel Marički, naj se opravi, da pojdetā do notarja in sodnije.

Sprva jo je očetov povelek bolj ustrašil nego razveselil.

»Oče, nikarte, prehudo bi bilo Janezu, če ne bi dobil domačije on!« je prosilo srce sestre.

»Nimam ga več, ne jemlji mi ga v misel!« je hropel.

»Oh, ko se vrne, kaj bo? Matere ne bo več našel in dóma ne...«

»Ali bi rada, da bi ti osebénjica gospodinjala?« je rohnel. »Ne cveli me še ti! Če mi boš vlekla na njegovo plač, bom šel in vse vkup prodal!«

Marička je poznala očeta; vedela je, da bi tudi to utegnil storiti. Zato je lepo molčala in se vdala. In že jo je prevzemala velika misel zgolj nase in na srečo, ki se ji dela... Kdo bi se branil ponosne Trlepovine...?

In sta šla.

Za njima so gledali, kakor za ženinom in nevesto, ki gresta vabit v svate.

Marička je bila vsa rdeča od razburjenosti in bojazni, da se ji vsi lepi sklepi in načrti ne bi podrli, ko bi kar nenadoma očeta utegnila vščeniti stara trma ali samogoltnost. Zato je venomer le molčala in premišljevala, kako lepo bo gospodinjala. Od ponosa in sreče je rdela in oprezno pogledovala očeta.

Trlepu je šlo skoraj na smeh, da jo bo tako zagodel Janezu in vsem, ki mu privoščijo osebénjsko snaho in ki mislijo, da je Trlep kar tako. Ko pa mu je pogled planil po lepem polju, kadečem se v jutrnji soparici, se mu je inako storilo. Milo se je oziral, kakor ne bi oči mogel odtrgati od umikajoče se domačije. Zdelo se mu je, da se vsaka bít na polju pripogiba k njegovim nogam in da boleče ječé puhteče njive, ki so rod za rodom pile znoj ponosnih Trlepov.

Bog ve, še splašil nemara bi se bil pred nemirno vestjo, če ga ne bi bila podpihovala svojeglavnost in dražila jeza na Janeza, sina upornega in nepokornega,

ki je tako užalil očeta in za ljubezen do osebnjice pozabil in zatajil domačo zemljo, — in če ne bi bil prav zvit pomislil še na veseli konec te grde, žalostne povesti.

O, zaradi te sebične misli pravzaprav prepisuje domačijo, ki je Janez s svojo potepinsko osebnjico ne sme dobiti.

Vsi so vedeli, kam hitita oče in hči, gledali za njima in zmajevali z glavo:

»Kar si kdo naprti, dostikrat nosi do smrti...«

»No, saj je tudi Marička njegova. Naj ima vsaj ona. On je zatorej, da bi od togote in trme vse prodal in bogve kako zadejal.«

Marički, ki je čutila, kako ju pasejo zasmehljive oči, je bilo sitno in pot do trga dolga kakor še nikoli ne.

»Omoži se, če te mara kdo!« jo je oče dražil in izpeljeval. »Saj se imaš na kaj!«

»Pa ni treba, ko ste Vi tu in gospodar še dalje, če hočete,« je v zadregi rdela, a misli so se ji precej začele gubiti in zapletati pri tem ali onem fantu.

Izbranega, Bog ne zadeni, ni imela nobenega. Duša ji je bila čista kakor lilija ob rosnem poletnem jutru, še nikoli nihče je ni udaril po deviškem srcu, vse sanje so ji bile nedolžne in pokojne. O ljubezni je vedela le toliko, kolikor je bilo potrebno, da je znala postavljati besede v kakovem priličnem pogovoru; do kaj več ji še v mislih nikoli ni bilo.

A zdaj je čutila, da se bo res morala omožiti. In kar vroče ji je postajalo, prijetna in neprijetna groza jo je oblivala.

Z možem bo srečna, če ji bo dajal zadosti miru in proste volje v gospodinjstvu. Mirna, še nikoli pregnana kri ji ni budila nobenih drugih domislekov. Nrav krotke in ponižne rajnke matere se ji je potrjevala v sleherni misli.

»No, pa se še kaj premisli!« je dejal Trlep, ki mu je bilo prav, da bo lahko izbiral vsaj zeta.

E, ko se bo razvpilo, da je Trlepovina prepisana na Maričko, bodo ženini pritisnili, kakor koza za soljo. Kaj ne bi: — taka domačija!

O, pa ni samo lepa domačija klicala snubcev; tudi Marička z velikimi in kakor pofočnica modrimi očmi,

s podolgovatim, zdravo polnim in sladkim licem, da se ga človek kar nagledati ni mogel, in z visoko in močno postavo je bila kakor ustvarjena za srečen zakon.

In kakor je rekel Trlep, se je ženin oglašal za ženinom. Vsak je napenjal vse sile, da bi si pridobil bogato in lepo nevesto.

Trlep jih je pisano gledal in se veselil, da je Marička sama vsakega prav brž spregledala. Ta je bil brez dote, a je široko, samozavestno hlačal in menil, da je že zgolj njegova mladostna in moška moč vredna Maričke in Trlepovine; drugi ni skrival, da mu je največ do Trlepovine; še kateri drugi se je plašil bodočega tasta in malodušno umikal, preden mu je bilo ziniti zadnjo besedo.

Marička se jih je gladko otepala vseh po vrsti, najbolj pa tistih, ki so ji brez očetne vednosti prestrezali pot ali ji pod okno hodili naučeno vzdihovat skovane prisege fantovske mesečnosti.

Bila je stanovitna in zelo samosvoja. Kadar bi jo že utegnila ogreti kakova prešerna misel, je vselej pomislila: »Kaj bi dejali rajnka mati, če bi vedeli?«

Trajni spomin na mater jo je varoval, učil in svaril, da je ostala modra in oprezna.

Možitev jo je čezdalje manj veselila, a ženinov je bilo dosti in tudi oče bi bil rad videl, če bi bila pokazala na katerega, da bi ga potlej on lahko mogočno potrdil ali osorno napodil.

A ko se je oglasil Kraševčev Nace, priden, zelo gospodarstven človek pri tridesetih letih, ji je srce zakoprnelo.

»Nisem mogel drugače, anti kar priti sem moral, da te moško vprašam, ali bi ti bilo prav, da te zasnuvim pri očetu,« ji je brez ovinkov povedal.

On ji je bil že dolgo všeč. Rada ga je videla, ker je bil delaven in resen, da so ga vsi radi imeli.

Z njim je bil tudi Trlep précej kar zadovoljen. Ženin je imel prav čedno doto, pa tudi drugače je bil glas o njem tak, da se ga še tako bogata nevesta ne bi mogla braniti.

Ampak tako je: Če hočeš, da bi te svet hvalil, umri in imej prav lep, bahat pogreb, če pa se bojiš hudih jezikov, nikar ne tišči v zakon!

Strupeni čeljustniki so obirali Trlepa, Naceta in Maričko. A Trlep se je muzal, saj je vedel, da bo resni Nace prav dober kmet in da je z njim v nekem daljnem sorodstvu in da tako Trlepovina ne pade v čisto tuje roke. Veselil pa se je tudi že zdaj dolgih obrazov, ko pride še njegova ura in izpodreca vse kačjepične jezike.

Nace je bil preresen, da bi se bil menil za opravljaljivce.

A Marički je bilo čez glavo in sitno; posebno jo je bolel očitek, češ, brata, edinega brata je izpodrinila na rodnem domu, s tujim človekom se hoče ugnezdit pod bratovo streho, samogoltna je kakor stari.

Tačas je v dvomih in bojih dosti prejkala in premolila, a neko noč se ji je prav živo sanjalo.

Nebesa so se odprla na vse stežaje.

Bog Oče je sedel vrh nebeške mavrice, razpete čez vsa blažena nebesa, ob desnici mu je bil Sin božji s križem ob rami in ob levici preljuba Mati božja, ki se ji je presveta noga dotikala nebeškega meseca, a nad njimi je bil Duh božji in so ga bila polna vsa sveta nebesa.

Bog Oče, vsevedoči, povsod pričujoči, je gledal na zemljo, a pogled mu je obstajal nad témeniško dolino.

Sveta Cecilija je sedela za orglami, okoli nje je bilo vseh devet angelskih korov in devetkrat devet legijonov zveličancev božjih in vsi so od nebeške radosti peli slavo Bogu.

— Svet, svet si in presvet, o Bog...!

Kakor lilija beli in dolgi prsti prekrasnih rok svete Cecilije so ubirali nebeške speve, a Bog Oče se je oziral v témeniško dolino in pogled mu je bil milosti poln.

Misel božja je iz pojoče nebeške družine poklicala zveličanko, in komaj se je je doteknila, že je duša klečala pred Bogom in ga gledala iz obličja v obličje.

Blažena duša je bila rajnka mati, oblečena v preprosto črno obleko, kakršno je imela na mrtvaškem odru, svetniški soj jo je obseval in obraz ji je bil svetel in bleščeč ko solnce.

In Bog Oče je stegnil prst božji in rekel:

— Duša, tamle doli, glej, ti hči trpi...

In duša si je pokrila lice in molila:

— Oče naš... zgodi se Tvoja volja...

— Blagoslovil jo bom, ker ji je srce dobro in polno ljubezni...

Iz kora angelov varihov je pal pred Boga angel in se razjokal:

— A njen oče je trd od napuha, srce mu je ubogo in oko slepo, da zemljo bolj ljubi od rodu svojega... Prizanesi mu, oče nebeški...

Tudi Mati božja je sklenila roke in povzdignila srcé:

— Usmili se ga, o Stvarnik nebes in zemlje. Zakaj, glej, po meni Te vsak večer časti in moli: Naša ljuba Gospa presvetega srca, prosi zame Boga...

In pravični Sodnik je še milostneje pogledal na Trlepovino:

— Ljubezni do zemlje in veselja do dela po njej sem mu v srce dal jaz... Če bo voljno trpel bridkosti iz te ljubezni, se mu bo posrečilo že na svetu in povrnilo ob sodbi sodb...

Ko se je Marička prebudila, ji je bilo srce polno miru in ubranosti. Pokleknila je pred kip šmarniške Device, zaihtela od sreče, da je mater videla v nebeški slavi, in goreče zamolila:

»O Marija...!«

* * *

Na Trlepovini so kmalu imeli bahato ženitovanje, ki je trpelo tri dni in tri noči, še čez.

Marička se kar nagledati ni mogla brhkega in pridnega moža. Krofka, mirna nprav se je ogrevala v zbujeni ljubezni, presrečno srce, zmerom večjega veselja polno, ji je pelo vse najlepše pesmi, Nace se ji je zdel prekrasen dar blagih nebes.

Tudi Nace je bil neskončno srečen z lepo in dobro ženo. Nikoli se mu ni sanjalo, da bo gospodaril na tako lepi domačiji. Moški ponos mu je sprva nekoliko trpel ob zavesti, da je le priženjenec, gospodar po ženini milosti. Ali Maričkina vroča ljubezen in ljubka vdanost sta mu sproti izpodmikali vse grenkobne pomisleke. Mislil pa je večkrat na svoj rodni dom. Tam je gospodaril njegov edini, neoženjeni brat, gospodinji sta mu pa mati in stara dekla.

Srečna zakonca sta Trlepu stregla, kolikor in kakor sta vedela in znala.

Trlep je sprejemal njuno vklanjanje kakor zasluženno pravico. Prav dobro se mu je godilo. Dejali so, da se kar pomlaja. Kmalu se je začel še lepšati in lišpati, da je bil kar fantovski.

Samo tega se ni mogel navaditi, da pravzaprav ni več on gospodar. Delal in ukazoval je, kakor da ni mladega pri hiši. Karkoli sta mlada ukrenila doma ali na polju, je precej osorno ovrigel.

A mlada dva sta molčala in se le spogledovala. Previsoko v raju sta bila, da bi se bila kaj posebno menila za očetove sitnosti in nagajivosti.

»Stari ju ima čisto pod nogami,« so sosedje zmajevali z glavo.

»Ko se bosta streznila, mu bosta že pokazala zobé.«

»Zdaj ne utegneta: tako silita drug v drugega, da se bosta še snêla.«

»Otročji, tak zakon.«

»Mož ne sme zmerom samo božati žene.«

»Drugače kmalu dobi pisker v glavo ali pa mu naredi kakovo drugo neumnost.«

»Prava je ta!«

Tako so govorili tisti, ki so mislili, da je robotost trdna možatost, tako so se čeljustili lehkomišelnih pohajkovalci, ki jim je gostilnica najlepša, najprijetnejša hiša na svetu; ti nikoli niso brali knjig ali časnikov, da bi se kaj naučili, ampak jim je grdo dušanje po mnogoterih sejnih bila največja modrost.

Usoda, pravična urejevalka življenja, pa je Trlepa, ki ni mislil, da bi se mu utegnilo kaj obrniti, kmalu prav trdo potipala. —

Kraševčevina, Nacetov rojstni dom, je bila ob malem potoku v ozki dolini. Hiša je imela tudi krčmarško pravico, da se je kje imela oddehniti vprežna živina, odteščati zaprašeni potnik, ali pa delovni čas zapravljati in babnico jeziti zanikarni kmet. In čeprav je domačija stala nekaj bolj na samem, vendar je bila skoraj zmerom glasna in šumna, ker so vsi bližnji in daljni solnčni griči od Litije do Čateža in tja dol v krško dolino vriskali v vinskem veselju.

Tako ni bilo čudno, da se je Nacetu včasih zdelo, kakor da je na Trlepovini nekoliko pretiho, prepusto in hudo ob godrnjavem taktu. Ampak zakonska sreča mu je bila prelepa in premlada, da bi se ga domotožje moglo trdno prijemati.

Ko pa je še tisto zimo na hitro umrl bolehní brat in mu zapustil vso domačijo, je v Naceta planilo novo življenje.

»Turška motika, k Trlepovini bogastvo pa res kar samo leze!« so mnogi zavidali.

»Ali si videl Trlepa, kako se nosi in kako zvito se reži?«

Nace sam se je tudi spremenil. Nihče ne bi bil mogel trditi, da postaja prevzetén ali ošaben; poznalo pa se mu je na glasu, po vedenju in iz vsake besede, kako mu je odleglo, da ni več samo napol gospodar. Saj je zdaj lahko pokazal in zamahnil z roko in ponosno rekel:

»To je zares moje, tu sem jaz gospodar!«

IV.

Čisto drugačnih misli je bil Trlep.

Ne samo, da ni Nacetu na Trlepovini dal veljati nobene, ne samo, da se je nanj in na Maričko zadiral za prav in za neprav, — še po Kraševčevini je posihmal lazil in ukazoval, kakor bi bilo vse njegovo.

Bil je kakor voda: poln nemira, poln nejevolje in venomer je nekaj rinil, motal in vrtal.

»Le kaj neki se je ugrelo našemu očetu?« sta mlada dva ugibala in se mu kar moči umikala.

»Glejte, nobene sile mu ni, vsega ima zadosti; in strežeta ga kakor bolnika, pa še ti vije in vpije, da že res ni ničemur podobno!« so se tudi sosedje zgledovali.

»Krivi ju kakor vrbjo šibino, posebno Naceta. Zakaj —?«

»Reci kdo podolgem ali reci počez, jaz pravim in trdim, toliko pameten sem že: tale Trlep trlepni si bo s svojo skoporitostjo in samopridnostjo umesil še preklicano trd kruh!«

»Nemara ga pa le kes pika, ker se je umeknil na zapeček?«

»E, vsaki hiši udari ura: očetu luč, sinu ključ!«

Ti, ki so tako govorili, se res niso motili, so pravo ugenili.

Moža je bolela velika otožnost, da ni več pravi gospodar. Podnevi je sitnaril in nagajal, ponoči spati ni mogel od samega skelečega kesanja. Vest ga je mórala, da je gledal vase in se bõl z mislimi, ki so mu čezdalje bolj uhajale k zavrženemu sinu.

»Na dveh domačijah šarim, ko pa se bo vrnil sin, ne bo imel kam leči...«

Še pred zoro je vstajal, motoglavil po polju in se tepel sam s seboj. Le kadar se je spomnil osebenjske snahe, je stisnil pesti in dvignil oči:

»Naj tak sin gre, kakor je svet dolg in širok, domačije in očeta iskat, — sam si je zapravil oboje!«

Žito se je vretenilo v klasje, ječmen je že rumenel. V razoru je prepelela prepelica in štela pedi, na nebu je visel škrjanec in s srebrnimi zvončki zvonil v dobro jutro, solnce je pilo tenko meglo ob Témenici, spočita vas se je s hitrico gnala na delo.

A Trlep se je utrgal z njiv in se neutegoma zadrevil na Kraševčevino.

Pot ga je speljala med travnike in noga se mu je kar zapičila, ko se je ozrl med puhteče kopice sena.

»O ti vražji kosci...!« je zarobantil in se z obema rokama uprl v boke, kakor voznik, če se mu sredi ceste stre kolo.

»Kako so olasali lepi travnik! Redi so kar kosmate, da bi dober kosec lahko po njih nakosil še malo manj ko za dober voz sena!«

Ves nejevoljen se je zapodil dalje in na Kraševčevini bušil pred Nacetovo mater, ki je pravkar kruh vsajala v peč.

»He, ti, stara! Vprašaj, vprašaj svoje umne kosce, ali vsaj vedo, kje se kuri utiplje jajce!«

Ženski je sredi prijema zastal lopar, tako začudeno je pogledala ranega gosta.

»Vprašaj jih sam, burklež jezični!« se je nejevoljno nasmehnila in brž vsadila še zadnji hlebec.

»Saj jih tudi bom!« je že vpil. »Pa najbrž ne vedo... kako se kosa drži, prav res ne vedo. Tak travnik —, pokošen pa kakor ostrižena ovca!«

Mencal je po veži in gospodinjo pestil z grajo, ki jo je vedel za vse, kar je kje stalo in ležalo.

Kraševčevka je nekaj časa molče ropotala s piskri in burklami, potlej pa jo je pogrelo, da je kar zapihala:

»I, kdo pa te je tu najel za varuha?«

»Kdo si, da me vprašaš tako trapasto?« je revskal. »Boga bi rajši zahvalila, če hočem popravljati za teboj!«

»Tu mi ne boš motovilil, nisem te klicala! Meni se ti za svoje, če kaj imaš!«

O tristo Matičkov! Tako v živo ga še nikoli nihče ni usekal! Očitek, da nič nima, da je na zapečku in da mu nemara gre le še molek v roke, ga je strahovito privzdignil.

»Ženska, ne govori čez ojnice, ti pravim!« je dvigal roké in kazal zobé. »In molči, ti pravim, zlepa ti pravim, pa delaj, ti pravim, kakor sem ti že nekaterikrat velel, ne gosteli, ne upiraj se, ti pravim...!«

»Kdo te je najel, te vprašam še enkrat?« je togotno cepetala pred njim. »Kaj rogoviliš, kjer nimaš nič iskati? Jaz gospodarim tu, gospodari ti, kjer kaj imaš, če imaš!«

A on je stopil tikoma nje, se od jeze zadihaval, da je čutila njegovo vročo sapo, in ji pretil:

»Le stoj, ti! Prav do uma ti povem, da se bo na Trlepovini in tudi na Kraševčevini godila volja moja, dokler mi bo gibal mezinec na roki, — gostéli, baba, ali ne gostéli...! To ti enkrat povem, vedi za zmerom!«

»Na miru me pusti, priskut dedčevska!« je že prav težko dejala in se od jeze in užaljenosti razjokala.

Ni hotel poslušati njene hlipajoče ihté; debelo se je priveril in kakor burja odhlačal na Kraševčeve njive, da se mu je vsakdo že od daleč uklanjal s pota.

Ko se je vračal domov, je bil kaj slabe volje; jezična Kraševčevka mu je z očitkom, da je zapečkar in da nič nima, strašno podkurila. V mislih ji je še enkrat strigel hudo besedičnost in tiho robantil od užaljenosti in jeze.

»O, le počakajte, čeljusti široke! Saj je komaj ,dobro jutro'; ko bo ,dober dan', bo moj, ves moj dan...!« je svedral še druge misli in gledal v čas, ki mu je čezdalje bolj zorel.

Pod vasjo ga je prestregla vdova Goršela.

»Kje pa si že bil, ti?« ga je pozdravila.

»Eh, s Kraševčevko sem se lomil,« je zamahnil z roko. »Vse ji gre v nič, pa ti ne vidi. In če ji človek dopove, kaj ni, da bi bilo, ji še prav ni!«

»Vidiš, do mene pa te nič več ni,« mu je presekal besedo. »Ali si kaj hud, ka-li?«

»Beži, beži! Zakaj neki?« je brž popal in ga je minila vsa nejevolja, ko se ji je zagledal v žive oči in smehljajoče se lice.

»Pa vendar —. Saj te tako dolgo že ni bilo.«

»Ali bi ti bilo prav, če bi prišla ljudem na zobe?«

»Po volji mi pa tudi ni, da bi se skrivala, ko nama res treba ni!«

»Kaj ne veš, kakove križe imam z domačijo?«

»Kakove? Saj si jo dal iz rok!«

»Še zmerom se bojim zanjo, ne upam se odmekniti petá, vse bi šlo navzdol!«

»Da, in tako se pekliš nad potrebo, skrbi vkladaš povsod, hvaležen pa ti ni nihče; saj sam praviš, da ne... Jaz, glej, bi ti bila hvaležna do komolca, ko bi se včasih le za trenutek oglasil in mi pomagal vsaj z dobrim svetom.«

»Storila bi pa nemara le po svoji ženski pameti.«

»O ti —! Ali te bom, če me boš tako grdo dražil!« mu je zapretila med smehom in narejeno otožnostjo.

Pa res. Po polju in okoli živine letati mora — sama; prodajati prirejo in pridelek mora — sama; kupovati, kar domačija potrebuje, — sama; z družinčadjo se prerivati — sama; živeti in se ubijati — sama; povsod in za vse zmerom — sama, le sama, nikjer je ni prave moške roke...

»Še malo potrpi, glej jo, saj sva si v besedi!« se je smehljajal.

»Kako se me braniš! Zakaj —? Samo to povedi!« se je vznejevoljila.

Pa on se je smejal in šalil:

»Ali mi nisi, ko sem te vprašal, preden sem dal Marički, sama rekla, da se je ženiti dosti kmalu, če je tri dni pred smrtjo?«

»Sem, in zdaj se mi to utepa: staram se in sama križam z domačijo. A tačas sem mislila, da je zakon trnjev venec.«

»Nekateri vidijo le trnje, drugi le venec.«

»Najbolje storé tisti, ki vidijo oboje in po pameti nosijo oboje.«

»Lepo si povedala.«

»O, kmetija pa vdovi rodi le trnje; venec, cvetje ji vene v skrbeh, delu in samoti.«

V presrčnem pogovoru sta prišla, sama nista vedela kdaj, do njene domačije, ki je lepo samevala nekaj streljajev od vasi.

»Zdaj pa le stopi malo k meni!« ga je povabila in postregla, s čimer je mogla.

Vso pot mu je potlej vrela po glavi misel na Goršelo; kaj bi si tajil: marsikatero mu je godno vzela iz pameti.

»Ali se ne bliža tista ura, ki bo dala po zobeh vsem, ki so mi strgljali korenček?« se je vdajal. »Goršela meni prav, češ, da ni treba več tihotapiti.«

Spotoma je postajal in se oziral po Goršelini domačiji, s svatovskimi mislimi je počasi prišel domov.

Dobro voljo mu je skalil Nace, ki je bil v tem že zvedel za njegov prepir na Kraševčevini in se ga précej lotil, češ, kaj sitnari po njegovi domačiji in žali njegovo mater; prav moško se mu je uprl.

Da se nikoli ne bi bil!

Trlep je osupnil, da se zet upa upirati. Sprva je kar le sapo lovil, potlej pa zdivjal, da se je zgledovala vsa vas. In ko se Nace nikakor ni dal ugnati, marveč je še odločneje zahteval, naj se nihče ne potika po njegovem polju in naj nihče ne gleda materi pod roko, se je oblastni mož zaprašil vanj in ga udaril.

»Jezus, Marija —!« je Marička strahoma zavpila in skočila med huda moža; pa Nace ga je že pehnil od sebe, da je nepremišljeni tast skoraj omahnil.

»Zakaj me tepete?« je od jeze in užaljenosti hripél, da so se mu besede trgale in zatikale. »Ali zato, ker nočem, da bi mi žalili mater in odganjali družinčad od hiše...? Ha, samo svojim sivim lasem se zahvalite in Bogu, da ste Maričkin oče. — Drugače bi se Vam zdajle kaj primerilo, to Vam rečem in rečem...!«

Trlep je sam spoznal, da se je res prenačlil. Molčé se je potulil, a jezen je bil, da so ga kar barve spreminjale.

»Pa samo, da vem, kako misliš!« je godrnjal sam vase in begal po polju. »Videli bomo, kdo bo nosil greben...!«

Preden se je vrnil, se je bil storil že trd večer.

Mlada dva sta čakala z večerjo, a on ni nikogar pogledal, kar vrata je zaloputnil za seboj in se spravil leč.

Nace in Marička sta se spogledala in tiho vzdihnila.

Njemu je bilo žal, da se je sporekel s tastom, ki je bilo z njim težko živeti, a je mož dajal vedeti in čutiti, da ima dosti suhega denarja. Tisti denar bi kdaj dobila Trlepovina. In zdaj se je bal, da ga stari ne bi drugam zadejal. Pa ko se je ob takem preudarjanju spomnil svoje domačije in užaljene matere, so mu sebične misli vse splahnele; le jeza, da ga je stari tepel kakor porednega pastirja, je ostala za njim in ga tiščala.

Brez pokoja je bila tudi Marička. Vedela je, da je greh, pa vendar je bila huda na očeta, ki ji je čezdalje bolj grenil zakonsko srečo, kalil mir domačije in vse vkup dajal ljudem v zobe; najbolj pa mu je zamerila, da ji je užalil in ponižal moža. Ginjena od ljubezni in sočutja je poiskala Nacetovo roko in jo nežno stisnila.

»Rada rada te imam...«, je roka dejala.

»O Marička...!« jo je razumel, molčé privil k sebi in se upokojil ob njenem ljubečem srcu. —

Globoka noč je jokala v temi, vihar jo je tepel in strah je je bilo same sebe; drhteči bliski so svetili piškajočemu pišu, izza gorá je vanj tulil zamolkel grom.

Trlep, v misli zadolben, je sedel na postelji in klel sina, ki je kriv, da ima Trlepovina zeta, upornega pri-
tepenca.

»E, prav meni Goršela...«, je na vse kite plel misli. »Pókaj bi še dalje tihotapila in se zamikala?«

Iz spomina so mu vdovine besede sladko pele in lepe in mile so se mu zdele, kakor čudovita pravljica, če jo poslušáš ob skrivnostnem mraku.

»Bog ve, da sem jima hotel še dolgo prizanašati; zdaj vidim, da ni treba več...«

Sitno jima bo in za denarjem, ki z njim pade drugam, hudó... Pa naj jima le bo...! Ves denar bo vteknil v novo domačijo, ki se mu ponuja... Da spoznata, s kom sta se bóla...

Noč je že bledela, pa še ga ni upokojil spanec, komaj malo pred zoro je usnul od utrujenosti in ni dosti manjkalo, pa bi bil zaspal rano uro.

Strahoma je bušil pokonci, se gredoč prekrižal, brž skočil v hlače in čevlje in se prhaje umil na dvorišču v kapnici pod žlebom. Ponočne misli pa so mu še težile srce in mračile oči.

Po hudi noči je izza Kuma vstajalo dobro jutro, tiho in ubrano kakor deloven človek na posvečen praznik. Pogled mu je šel daleč, nobene megle ga nikoli nikjer niso pačile, dan je bil jasen in mlad, samega sebe vesel.

Njive so živele v deževni rosi, ki se je bleščala v mladem solncu, da se najdragocenejši dragulj ne more tako; hosta je v brezvetrju molčala, kakor bi počivala od strahu in viharja, ki je snoči grmel po njej; le Témenica se ni mogla umiriti: razburjena in kalna je tresla nizki breg in bežala sama pred seboj.

Trlep se je obrisal ob hodnično obrisačo in se ozrl. Pogled se mu ni zjasnil na njivah, ni upokojil v hosti: teman kakor misli te noči in kalan kakor vodé narasle Témeniče ni videl solnca in tihe ubranosti v dolini.

»Oh, otroci ... otroci ...!«

Bolečina se ni premeknila, kakor laščèc se ga je držala, otepaj se je Trlep ali ne otepaj — kar še in še ga je bolela. Čutil jo je kakor tisti, ki skuša, kako človeka je in peče, ko vidi, da se mu podira, kar je vse življenje gradil.

Včerajšnjega dne ga je bilo sram. Čutil je, da mu tu ne bo več obstanka.

»Kar proč pojdem!« ga je pičila nova misel.

Kes in sram sta mu že snoči krojila ta sklep, pa se ga je otepal, češ, na svojem sem, Trlep se ne umika nikomur.

Ko je tako pretikal misli, ga je popala nova togota; siten in odločen je krenil po vasi, ki se je začela dramiti.

Obličan je široko stal pred pragom in z očmi visel na nebu.

»Kaj iščeš tam gori?« ga je Trlep pozdravil. »Saj ni več zvezd.«

»Kakovo vreme bo, gledam!« je Obličan odzdravil.

»Sever sili ven, pa ga jug zmaguje.«

»Lastovke letajo nizko, res.«

»Lehko, da se vreme sprevrže še danes.«

»Lehko, če se ni že snoči iznorelo.«

Ali se je iznorelo...? Primera je bila vegasta, kar obaltna, a domislila ga je domače zdrahe tako v živo, da se je obrnil in šel dalje.

»Samoglavec, skoporiti,« je Obličan tiho mislil in gledal za njim. »Treba ti je noreti, kajpa!«

Samoglavec je prišel na kraj vasi. Oči so mu obstale na Goršelinem domu. Iz dimnika se je že kadilo, dekla je šla od molže čez dvorišče, hlapec je rinil voz izpod kozelca, pastir pa je živino spuščal iz hleva.

»Pridna hiša —,« ji je pokimal in se domislil, da ga posihmal le še v njej čaka tolažba.

Domislek mu je bil všeč na vso moč, čeprav ga je vznemirjal in plašil, sam ni vedel, zakaj.

O, razmerje žene do moža, ljube do ljubega in narobe je nemirno, ker raste samo v sebi, nastaja in upada; le razmerje staršev do otrok in otrok do staršev je dognано samo po sebi, je popolno in prirodno...

Ali veš zdaj, Trlep samopridni, kdo te vznemirja in plaši...?

Vse dopoldne je hodil po stegnih za vasjo, postajal v zamišljenosti in se otresal bolj in bolj nemirnega črva, budeče se vesti, ki mu je motala račun.

V.

Črv, ščipajoč v srcu in pameti, je omagal pred samoglavim preužitkarjem, ki je bil čezdalje bolj hud na Janeza, Maričko in Naceta, na ves svet, samo na Goršelo in njeno domačijo ne.

»Pridna hiša...«, so mu jo misli ljubile.

»Lepa domačija...«, so jo hvalile.

»In zdaj naj ura udari meni, kakor sem zmerom vedel, da bo...«, so se prešerno veselile.

Doma se ni več toliko prepiral, zdelo se je, da je spoznal, kako krivičen je bil in trd do hčere in zeta.

Nace in Marička sta se oddehnila, srečna sta ga stregla na vse srce. A on se je tiho smehljaj, pripravljaj in pripravil do poslednje odločitve.

»Stari Trlep se ženi!« so presenečeni sosedje kmalu zagnali glas po vsej dolini.

»Ko se grob Trlepki še usedel ni.«

»Eno v jamo, drugo v slamo.«

»Dedec je grčav in še trden.«

»Da ga le sram ni!«

»Predobro ženo je imel, zato jo je tako hitro pozabil.«

»Tudi Goršela ne bo napačna.«

»Kaj se vé! Ljubezen ima peroti, zakon pa bergle.«

»Nobene sile jima ne bo, saj je bogata.«

»Samo, da ga je ugnala. To je prav za mlada dva, zanj in zanjo.«

»E, mož brez žene je kakor cerkev brez zvonika.«

»Da se mu le ne bi še utepalo.«

»Naj vsaj spozna, da je zakon kakor loterija.«

»Dobro, da sta brez otrok.«

»Anti veš, da jih ne bo?«

»Žena brez otrok — travnik brez trave.«

Močno v zobeh sta bila oba.

Tisti, ki so mislili, da vse vedó, niso bili iznenadeni. Saj so slutili, da sta vdova Goršela in Trlep, ki je več let imel bolešno ženo, obnavljala, kolikor je bilo prav, ljubezen iz mladih let še, ko je Trlepka živela. Natanko pa ni nihče nič vedel. Zdaj, ob ženitvi, so ju gledali izpod klobuka in obrekovali.

»Njene domačije se je polakomnil.«

»Saj mu je je treba, ker z Janezom boša zavrela, ko se bo vrnil.«

»Ne verjamem, da bi še kaj mislil na ubogega fanta.«

»Marsikaj bi bilo drugače, ko bi bil kdaj mislil.«

Tisto, da je zavrgel sina, potlej pa nagajal hčeri in zetu, in tisto, da se zdaj, ko se jima je priskutil, ženi na vso hitrico, se je vsem zdelo grje kakor onegavi — mutasti greh, ki vpije v nebo in ki o njem krščanski človek še vé ne, kakov je...

Pa res: sina se posihmal ni več dosti spominjal, a mladina dvema je strgljal korenček, češ, ali sem vaju nasukal za dediščino, ki sta jo čakala po meni.

Do tal in do zadnjega je vse premislil in vedel, da bo prav.

»Raztegujte čeljusti, kar dajte me v zóbe, kolikor hočete, greben pa bom nosil le jaz!« je robantil, ko mu je sodba doline prišla do ušes.

»Taki so volcjé, ne ljudjé!« ga je popadal ljudski glas.

Tudi Obličan ga je pikal, kjer mu je prestregel pot.

»Da, da, če se star panj vname —.«

»Ne dregaj v osir, ti!« mu je kazal zobé. »Ženim se, ker sem se namenil,« je počasi odgovoril; saj je vedel, da se Obličan ne dá ugnati kar tako in da bo njegove besede raznesel še tisti dan po vsej vasi. »Naj dedci govoré, kar hoté; naj se babe sračejo in me po zobeh vlačijo; naj Marička joče ali kar hoče; naj svet jezlja, da je žena križ, ki na njem ni Boga; — jaz to vem bolje: žena je žena, če jo človek ima, mu je prav; če se z njo veseli domačije in življenja, mu je še posebno prav... In če sva z Goršelo naredila zvezo in zmenek, je tudi Bogu prav, če se vzameva.«

»Kajpa, ženitev se vsakomur, ki je še za kaj, lahko pritekne,« se je Obličan smejal.

»In nikomur nič mar!« je Trlep planil.

»O, ti srdoritec, saj ti verjamem, da te je, ker si še zatorej, grdo jêla samija in mikala Goršelina lastnina.«

Trlep je od začudenja zinil, rekel pa ni nobene.

»Pes ga vedi, kako me je pogledal v srce!« se je čudil in jezil.

»Pred osmémi, devetémi leti, ko sem se jaz vdru-gič ženil, ali še pomniš, kako si me izpodrecaval?« je Obličan vprašal, iz oči mu je zagorel podsmeh.

»Nisem si zapisal.«

»Jaz pa, glej... Majhne otroke sem imel, oženiti sem se moral zaradi njih, ti pa si mi dejal, da je vdovec kakor obsojenec, ki je kaznen že prestal; da je Bogu, ki mu je vzel ženo, svak in da je greh, če se braniš božjega svaštva... Prav lepo tedaj nisi rekel, a tisto bi z vso pravico veljalo zdaj zate, če bi bil, kakor nisi.«

Trlep je molčal. V jezi je čutil, da ga je sram.

»Pravijo, da sta si mlad človek in star pes podobna po umu,« ga je Obličan dalje pikal. »Star si bil, pa si mlademu sinu zameril mladost. Če bi hotel, bi te zdaj lahko vprašal, kateri je bil manjega uma... Prav ubri-sane glave res nisi bil in nikoli ne boš.«

»To se bo še izkazalo!« je ženin trdo odgovoril in se umeknil jeziku.

Noge so ga kar na slepo zanesle med Goršeline njive in travnike. Opojni vonj poljá ga je široko pozdravil, kakor bi vedel, da je prišel gospodar. In gospodar, ki so mu oči veselo šle na vse strani, je hodil po grivastih mejah, težkal zdaj pšenični, zdaj rženi klas in cenil travnike.

»Samo na tejle njivici bo pšenice vsaj petnajst mernikov...,« je računal na oko. »Koliko pa tam... in še tam... O, rž je za moža visoka... In dosti je je... Bo... no... bo... Tu bo ajda... same sivke bom usejal... ta bolje plenja in se namelje...«

Z njiv je prigospodaril na travnike.

»Mrve je bilo za šest dobrih voz... Travnik, že tale mali, je kar zlat... Olave ne bo kaj manj... Tamle po stegnéh in rebreh bo detelja... Plemene živine mora biti več... Tri repe in več lahko še priredim... O, bo... bo...«

Srce mu je bilo zvrhoma polno veselja in ljubezni, v bohotno rašč na polju in travnikih se je tako zameknil, da se je že kar čutil gospodarja lepi domačiji.

Sosedje so ga opazovali.

»Glejte, Trlep je na ogledih.«

»Kar na treh domačijah bi rad šaril.«

»O, če bi imel v rokah vse tri, bi si napravil graščino.«

»E, saj ima rep prisekan. Nemara, da se mu tudi Goršela ne bo dala pod noge.«

»Mlajšega bi lahko dobila.«

»Gospodarja pa ne boljšega.«

»Gospodar... tisto pa: nikjer ga ni nad Trlepom. Ko bi še srce imel drugo, bi bil mož, da ga vsa dežela nima še takega.«

»No, zakaj ga Goršela ne bi vzela, če mara tudi takega, kakršen je?«

»Zakon je kakor kurnik in piščeta: dokler so zunaj, tiščijo noter; ko pa so notri, otožno življajo in silijo venkaj.«

»Kavelj je, kdor še vdrugeč rine v zakon.«

»Ti prebiti Trlep, ti!«

* * *

Maričko in Naceta je očetna namera strašno grizla, kar spanec in dušni mir jima je jemala. Kakor da bi ju pekla vest, sta mu stregla in ga opazovala; ženitve, ki jima je bila tako čez glavo, se mu nista upala napómniti. Saj kar verjeti nista mogla, da bi se res utegnil oženiti. Ko pa sta do kraja zvedela, so jima omahnile roke.

Maričke je bilo sram za očeta, pa tudi sitno ji je bilo, češ, svet bo mislil, da sta ga sama izpéhala iz hiše.

Tudi Nacetu je bilo hudo. Vest mu je očitala, da si stari morda ne bi iskal druge domačije, če se mu on ne bi bil upiral. Pogubečna misel se je spet prijemala Trlepovega denarja, ki ga nikoli več ne bo na Trlepovino. Najbolj pa ga je bolela Maričkina potrtoš.

»Beži, beži,« ga je Marička tolažila. »Ti nisi prav nič kriv.«

»Da jim pri naju ni bilo več žitka in bitka, bodo dejali, saj veš, kako oster jezik imajo.«

»Vsa dolina jih pozna, naju tudi, nihče jim ne bo verjel.«

»Ko bi jih le mogla pogovoriti; zdaj bi se dalo še vse ugladiti.«

»O, vse zaman. Kar oče umesijo, se speče in sne, ali pa so vsi križi dol.«

Vendar sta mu oba nastavljala besedo, da bi katero zinil o svoji nameri. Za vsako delo sta mu bila zmerom na ušesih. Pa nič, nič. Potuljeno ju je gledal in se smehljaj sam vase.

»Haha, ali smo vkup, vkup?« se je podsmešno muzal. »Kaj nisem rekel, da bo ura udarila tudi meni?«

In čisto se je spremenil, kar gizdav je postajal. Srajca mu je tudi na delovni dan morala biti bela in oprana, nosil se je kakor bi vsak dan bil vsaj sopraznik, še nagelj si je včasih zateknil za klobuk.

Kar na Trlepovini nikoli ni bilo, zdaj je bilo: od prešernosti je začel hoditi v krčmo. Kakor je bil skoporit, je bahaško dajal za vino, če so mu žejni postopači katero po volji zapeli.

V pesem, samo da je bila prav fantovska, je večkrat pritisnil svoj grmeči bas — kakor tačas, ko je bil mlad in se je ženil prvič.

In vesel, šaljiv, za družčino je bil tako, da se je vse čudilo, češ, ali je res tale tisti zagovedni, zadirčni in odljudni Trlep?

A ko je prišel domov, se je spet držal kakor siromakov veliki petek, da sta mlada dva čisto obupala.

Doma je ostal zmerom samo toliko, da se je naspel Maričkine otožnosti in Nacetove zadrege. Potlej pa si je spet poiskal vinske tovarišije in bil kakor mladenič, poln mladosti, zdravja in moči.

Vklanjanja pred zakrknjenim tastom se je najprej naveličal Nace.

Ko je videl, da mu vsa ponižnost ne omeči stari-kavega ženina in da na lepo besedo ne dobi nobenega odgovora, se je potulil tudi sam in kuhal rilec.

»Pa nič!« si je mislil. »Tudi brez tistih denarjev naju ne bo konec!«

Marički se je zdelo še posebno za malo, da se oče prav nič več ne zmeni zanjo. Očetni prezir ji je del teže nego prej vsa njegova sitnost in zagovednost. Najbolj pa jo je pekla bolečina, da si je oče iz spomina zbrisal njeno mater in da brez sramu kar očitno fantuje in pijančuje.

Ko je videla, da oče ne da in ne da do sebe, se je tiho vdala tudi ona.

»Pa naj bo, kakor je,« je vzdihovala. »Menda je že božja volja tako ... vsaj mir bo potlej v hiši ...«

* * *

Ko so pokmetovali vse vidno in pridno, sta se Trlep in Goršela dala z lece vreči enkrat za trikrat.

»Prebito se mu mudi ...!« so se mladi in stari smejali tisto nedeljo.

Še tisti teden je bila poroka.

Svatje — Marička in Nace nista hotela blizu — so se v kolesljih peljali v cerkev. Nekateri so ukali, ker so mislili, da tako mora biti, druge je bilo nekoliko sram, ko so videli zasmeh zijal ob cesti. A dan je bil lep in prijazen, jesensko solnce je še kar grelo.

Nevesta je bila resna, a dobre volje; ženin, ki se je peljal za njenim vozom, je je bil vesel, da je nemirno mencal in je malo manjkalo, pa bi bil začel ukati.

VI.

Na novi domačiji je gospodaril, kakor bi bila od nekdanj in za vekomaj njegova. Vse je preuredil, povsod je morala obveljati le njegova, z vsemi je bil trd in kratek, domačiji so se poznale napete vajeti.

A Goršela mu ni nič zamerila. Vesela je bila pridnega gospodarja in dobro se ji je zdelo, da se je vendarle še odkrižala sitnega vdovstva. Moža, čeprav ni znal biti prav ljubezniv, je imela rada.

Ob delu in gospodarstvu se mu je jeza na zeta in Maričko že polegla; tudi Janeza se je bolj mirno spominjal. Kmalu mu je začel tudi že nekoliko odpuščati.

A ko se je vdelal v vse, se mu je po malem oglašala vest in mu očitala, da je le preveč zavrgel edinega sina. Pa se je vselej hitro otresel pekočih misli, češ, drugače bi osebenjica gospodinjala na Trlepovini.

»Nak, bolje je tako, kakor je!« je zamahnil predse.

Rad, prav rad je imel novo domačijo, saj je videl, kako očitno se ji pozna njegova skrb. Ampak sredi največjega dela je postajal in se oziral po Trlepovini, lepi, tihi in mirni.

In pogled mu je bil teman.

V vsaki kepi zemlje ondile je trud in znoj Trlepov. Zdaj šari po njej človek, ki nima Trlepovega imena.

Misel je poklicala Janeza, a užaljena in obupana ljubezen se je razjokala in raztogatila. Oči so se upirale na Trlepovino, srce je slišalo njen klic. In bolj ko ga je od daleč vabila, bolj mu je bilo hudo. Najrajši bi bil pustil vse znêmar, pa se ga je držalo s sto vezmi in mu je bilo na poti kakor kost v grlu.

Kaj ne orje tamle v rebri Nace?

»O ti mezgec, glej, kam ti obeša strn!« ga je uščenilo.

Vse mu je palo iz rok, anti naravnost nad Naceta se je pognal.

»Kaj boš sejal?« ga je prijel.

»Strn,« je Nace pokimal, ustavil se ni.

Trlep je zardel in se zadrl:

»Ustavi!«

»Bohô... bohô!« je Nace velel ustaviti. Mladi voli so se slinili, stezali vrat in klapoušili, lakotnice so jim od zadihanosti urno plale.

»In juni voli...« je Trlep zmajeval z glavo. »Kaj se ti ne smilijo? Trdo deteljišče mi greš z njimi orat...! Kje pa imaš drugi jarem?«

»Redim jih. O sveti Katarini jih postavim na sejem.« Trlepa je speklo, ni mogel zarohneti, saj je Nace storil prav.

»Zakaj pa tiščiš s strnjo semkaj gor?« je iskal. »Ali ne veš, da ti spomladna primaka lahko odnese ves laz?«

»Semenu je treba spremeniti zemljo. Detelja raste tu že dolgo, žito pa v dolini tudi že predolgo.«

O, da bi ga...! Spet mu ni mogoče ugovarjati.

»Kaj pa kaj Vi počnete?« je Nace prijazno vprašal. »Zakaj se nič ne oglasite pri nas?«

Trlep je še razločneje zaslišal klic Trlepovine. Stisnilo ga je v grlu in prsih, a umeknil je pogled in strogo vprašal:

»Zakaj parkljev ne prisekaš živinčadi?«

»Saj sem jih, le pogledjte,« je Nace mirno odgovoril in privzdignil volu nogo.

Trlep je videl, da se je zmotil. Jezen in nejevoljen je še malo pomomljal in odšel.

Noge so ga nesle dalje po rebri in čevlji, švedrajoči po strmini, so ga žulili in tiščali kakor slaba vest. Postal je in se zagledal v dolino.

Goršlovina je bila skrita v tihoto in samoto širokega vrta. Iz drevja je mežikala bela hiša, bolj zadi so bili hlevi, skedenj in kašča, pod vrtom pa kozelc; ob vrtu je v solnce gledal čebelnjak za petdeset panjev.

Čebele je imel posebno rad.

O ljube čebelice —, kdo je še tako moder in čist kakor ste ve? V samem cvetju se kopate in v solncu... Red ljubite in pridne ste in dobre... Delate za bodočnost in življenje daste, če morate braniti svojo domačijo...

»A kaj si ti dal za domačijo, Trlep samoglav?« ga je vest vpraševala. »V togoti in napuhu si ji umeknil srce in obrnil pete...!«

Kar inako se mu je storilo. Pogled na njive ga je včasih upokojil, razvedril; danes ga je bolel. Dve domačiji sta gledali za njim, prva, ki je iz nje raste, druga, ki se je vanjo presadil... Srce, lačno zemlje, ni bilo sito, ker mu je manjkalo miru in čiste vesti.

Spet se je zagledal v Trlepovino, ki se ji je izbrisalo ime starega rodu. Gledal jo je, kakor človek, ki ima vso ljubezen, najsi je otožna in obupana, zmerom pred seboj. Vanjo so sijali solnčni žarki, ki so se upirali tudi v njegov, že nekoliko postarani obraz; sijali so s tiho, mirno jesensko svetlobo, zgodnji starosti podobno.

Iz doline je dihal veter, noseč s seboj zamolke glasove življenja, duh vasi in vonj polja. Pa vsega tega ne bi bilo treba, da je pred njim zaživela preteklost.

»O otroci... otroci...!« je vzdihoval in trpel.

Ljubezen, zmerom silnejša, zmerom obupnejša, je pestovala polje, travnike, hoste, ki so šelestele in govorile z jezikom, slišnim samo veliki ljubezni.

Počasi je odmeknil pogled, oči so pobožale Gorševino, noge so ga nesle v hosto.

Ampak tudi hosta mu ni dala pokoja, kamor je stopil, je zaječal spomin in ga klical.

Med gladkimi bukvami, visokimi in ravnimi, je sêl na nizek štor. Oči so mu obstale na majhni jasi, z nje je poskočil spomin, pozabljen in zakopan v daljno preteklost.

»Hoho, ti, kaj še pomniš, kako je bilo?« se je nenadoma pačil pred njim. »Poglej jaso, sredi nje trohni star štor... tiste lepe bukve, saj veš...«

S komolci na kolenih si je Trlep podprl glavo v obe roke, zamižal in se vdal živemu spominu, ki se ga ni mogel ubraniti.

Dekla Francka... Kaj je tisto res bilo tako pregrešno? Saj se je potlej omožila in ji je skrivaj naklonil marsikatero pomoč, da bi si vest opral pred Bogom. A Bog mu nemara še ni odpustil, na starost mu nalaga pokoro...

Dolgo je sedel, spomin se ni hotel umekniti, še rajnico ženo mu je kazal, tisto tiho, vdano trpečo svetnico.

Oči so se mu zameglile v spokorni solzi, iz prsi mu je zahropel težak vzdih... Dà, bolehnata je bila, slabotna in zdelana, on pa je revskal vanjo in jo priganjal na delo, ko bi jo bil moral streči in rad imeti...

»Kako? Saj si tiščal, zmerom bolj tiščal za Francko,« mu je spomin očital.

Grenak kes ga je skelel in sram mu je gnal kri v glavo.

»Oh, če bi ona še živela, nikoli se s Trlepovino ne bi bilo zgodilo, kar se je,« je spoznaval.

Dà, Bog ga je potipal z dolgo roko.

VII.

Nacetu se je zdelo strašno za malo, da ga Trlep še zdaj nadzira in strahuje; vendar je zaradi Maričke tiho trpel in delal.

»Trlepovina je kakor bi bila ukleta,« je vzdihoval, kadar ga je Trlep spet kje zafrkoval.

Dostikrat se je sredi dela srepo zagledal in zamislil. Vse koprneče misli so se mu nenadoma začele vprezati v velik vlak domotožja. Domača gruda, Kraševčevina, glej, je vila gole, obupne roke in ga klicala, klicala...

Ali je mogel preslišati mehki, topli glas domačije?

Ta glas ga je zmerom bolj vabil, zmerom bolj klical. V najtežjih sanjah sredi noči ga je slišal, tako živ, tako razločen je postajal, kmalu še spati ni mogel več.

Marička je z otožno skrbjo opazovala moža. Zdelo se ji je, da je oslabel, nemara celo obolel.

»Nace, kaj ti je?« ga je milovala. »Kar nič več nisi, kakor si bil. Ali si bolan, ka-li?«

»Nič, nič, Marička,« se je potajeval.

»Jezus, ti moj — bolan si, saj vidim,« ga je lovila za roko. »Kaj, ko bi stopil do zdravnika?«

»Saj mi ni nič, res ne,« se je branil in umikal pogled, da mu iz oči ne bi vzela boleče skrivnosti.

Pa vendar: kako rad bi dobri Marički izdal, da mu je srce žalostno in plaho, včasih tudi togote polno na oblastnega, nagajivega očeta in da mu z njunega doma hrepeni na Kraševčevino; kako rad, pa si ni upal, ker se je bal njene žalosti in ljubezni.

Tako je med mladima zakoncema nastajala prva skrivnost in rastle vso zimo.

Nace jo je čezdalje teže skrival. Maričke je bolj in bolj skrbelo, kaj ga tišči in mu jemlje noči in moči.

Na pomlad sta Nace in Marička neko nedeljo sama sedela v sobi in molčala. On je sedel za mizo in gledal

v pratiko in na plan, ona pa je na klopi pri oknu brala neko knjigo.

Zunaj je bilo grdo vreme. Oblaki, sivi in težki, so lili dež na mlado polje, curki so bili močni in ravni, kakor bi se žito usipalo iz sevnice.

Po pokrajini je molčala tiha ubranost. Nacetu je duša obstala nad Kraševčevino in ni mogla dalje; drhtela je kakor postovka nad njivo in jo gledala, gledala.

Po kolovozni poti proti vasi se je bližal človek s širokim zelenim dežnikom. Noga mu je čvekala po razmočeni zemlji in dvigala rjavo blato.

Nace je odprl okno, da bi bolje videl. Vetra ni bilo posebnega, a v sobo je vendarle dehnil vonj zemlje in mokre hoste, ki se ji je že napenjalo rjavo popje. Vse je bilo tiho, tudi ptiči so molčali, le polje je zameknjeno še in še poslušalo, kako ga bijejo težki curki in se prašijo v nizko, komaj vidno meglo.

»Obličan —,« je Nace spoznal moža na dežju. »Kam neki ti rine ob takem vremenu?«

Res je bil Obličan in šel je naravnost proti Trlepovini.

»Marička,« jo je Nace opozoril. »Obličan gre k nam.«

»K nam?« se je začudila, odložila knjigo in se brž ozrla po sobi, ali je vse v redu.

Zunaj so se zaslišali koraki in otepavanje blata z nog, v sobo je stopil Obličan.

»Dober dan, golobčka dva, ki se rada imata!« se je nasmehnil in jima pokimal.

»Bog daj!« je Marička odzdravila.

»Dežja ste prinesli,« je Nace dejal.

»Dežja in še kaj.«

»Še kaj?«

»Dobre letine, glej ga! Če spomladi dežuje, pravo rašč obljubuje.«

»No, Bog daj!«

»Samo treba je zemljo lepo pestovati.«

»Treba, da.«

»S pestovanjem pa je tako: če ga je preveč, te roke bolijo in glava.«

»Aha,« je Nace pritegnil, ker ni vedel, kaj bi dejal.

»Da ti kar hitro povem: Zdajle sem bil z nekim možem izpod Novega mesta pri tvoji materi. Pila sva

in se pomenkovala, kje bi se zanj dala kupiti lepa domačija. Ali ti veš?»

»Ne, ne vem.«

»Ne? Glej, midva pa sva jo napol že ugenila.«

»E, kje?»

»Kraševčevina bi bila lahko na prodaj.«

»Zmotila sta se!« je Nace trdo dejal.

»Saj pravim: ugenila sva jo, zdaj pa sem prišel, da te lepo vprašam, ali misliš, da boš mogel dve domačiji pestovati tudi, ko matere ne bo več, in, ali ne bi bilo bolj pametno, če bi se oprijel le te, ki jo imaš po tistile lepi Marički.«

»Kdo Vam je dejal, da je na prodaj?»

»Tako sem si le mislil. A vprašati sva hotela tudi tvojo mater, pa je prišel Maričkin oče, ki je začel nad materjo poskakovati zaradi travnika ob Témenici, češ, da ga voda zaliva, ker se je jarek zasul.«

Nace je precej slutil, da je uboga mati spet imela križev sto in sto, preden se je otepla oblastnega Trlepa. Nejevoljen je tedaj dejal Obličanu:

»Ne zamerite, oče Obličan, moja domačija ni na prodaj.«

»Prav, no, prav, morda se boš še kaj premislil,« je Obličan rekel in šel.

Tudi Nace je stopil venkaj, da mu ne bi bilo treba govoriti o Obličanovi ponudbi.

Pred hišo je postal in se ozrl kvišku.

Megle so se dvigale, oblaki, že precej visoki, so počasi drseli na jug, med njimi so režali razporki z jasnino, vse očitno znamenje, da se bo naredilo vreme.

Pa Nacetu zdaj ni bilo toliko do tega. Obličanove besede so mu sedele v ušesih. Srcé jih je odganjalo, obenem pa že pritikalo k čisto drugemu domisleku.

Kaj se ni že zadosti dolgo ustavljal, pripravljaj in obočavljaj? Glej, zdaj je prilika, zdaj se bi utegnilo odločiti.

Vrnil se je v hišo k Marički in počasi napeljeval besede, a misli so se mu vzneredile od velikega notranjega nemira, zato je po kratkem sem in tja bušil kar naravnost. Oče da mu še zdaj nikjer ne dadó miru, zmerom bolj so oblastni, besede strižejo in sitnarijo,

kjer le morejo. Kaj, ko bi se jim umeknila in se lepo preselila na Kraševčevino?

Marička se je ustrašila. Dolgo ni zinila nobene, potlej pa se je domislila:

»I, kaj bo pa z našo domačijo?«

»Kaj? Prodala jo bova, če se bo dobil dober kupec. Za izkupilo bi na Kraševčevini še kaj dokupila, drugo pa shranila ali pa razposodila z dobrimi obrestmi.«

»Našo lepo domačijo da bi prodala?« se je branila. »Ali je ne bi bilo škoda?«

»Saj ne rečem, ni slaba, čeprav je dosti njiv precej strmovitih in odročnih. Ampak moja domačija je vsa na ravnini in ob veliki cesti.«

Marička je molčala in pobesila glavo; roke, ki so ji obležale v naročju, so nemirno svaljkale trak predpasnika.

»Živela bi kakor graščaka,« je Nace dalje dopovedaval. »Ti bi bila kar gospa, zmerom čista in belih rok, samo na posle bi pazila in na krčmo.«

»Nace, jaz si ne upam. Ostaniva tu, saj rada delam.«

»O, pa očetno sitnost še dalje prenašajva, kajne? Vidiš, tam bi živela lepo v miru, nikoli se ti ne bi bilo treba kaj prida truditi, vse bi opravili drugi radi.«

»Jaz znam samo tu gospodinjiti, za tisto pa nisem, da bi le gledala.«

»O Marička maričkasta ti! Saj opravkov bi imela zadosti, samo lažjih, kajpa. Vidiš, kakor pav bi se nosila iz sobe v sobo, ključi ob pasu bi ti rožljali, krila bi praznično šumela in čeveljčki bi ti gosposko škripali, ko bi se obračala od mize do mize.«

»Nikar ne govori, Nace, kar sram me je.«

»In gostje bi te spoštljivo pozdravljali: O, dober dan, gospa! Napil bi Vam, če ne bi zamerili...«

»Nace, nikar, kar sram me je in srce me boli...«

»Ob nedeljah in praznikih, veš, pa bi prihajal tisti veseli Bernad s harmoniko, in od vseh strani bi ljudje vreli v našo krčmo — pa kaj krčmo, kaj gostilnico: v restavracijo pri lepi Marički...!«

»Nikar, Nace, nikar tako! Naj delam, kakor znam.«

»Ali si čudna! Zakaj si ne bi olajšala življenja, če nikomur ne škodiš? Le sebi bi koristila in veselje napravila meni.«

»Premisliva še, Nace.«

»In trpiva in se zdelajva na polju in pri živini od prve zore do trdega mraka, za nameček in priboljšek pa nama bodi očetna oblastnost.«

»Saj res: kaj pa bi dejali oče?«

»Nič. Prodaja bi se naredila kar naglo, brez hrupa in velikega oznanjevanja. Obličan bi se tiho domenil s kupcem.«

Marička se je zamislila, Nace je vstal in od nepočakanosti zakoračil po sobi.

Na zahodu se je nebo ubrisalo, v sobo so lili soparni žarki že nizkega solnca in na polno obsevali tiho Maričko.

»Stori, kakor veš, da je prav,« se je naposled vdala bolj zato, da bi mu ustregla, kakor iz želje po lepšem in lažjem življenju.

Nace tu je obraz zagorel od veselja in olajšanja. Urno je sêl kraj nje, jo objel čez rame in dejal, tudi sam ves obsijan od solnca:

»Zdaj sem pa zdrav, Marička, in srečen, da ti ne morem povedati, kako.«

»Pa si mi zmerom trdil, da nisi bolan,« se mu je nasmehnila.

»Za zdravnika nisem bil bolan, le zase, ker sem tako težko živel tu, tako nerad trpel strahovanje tvojega očeta.«

»Zakaj mi nisi nikoli nič povedal? Laže bi ti bilo.«

»Saj veš, kako rad te imam. Bal sem se, da bi te žalilo, če bi z jezo govoril o tvojem očetu.«

Marička ga je hvaležno pogledala, primeknila se k njemu in tiho rekla:

»Nace —.«

V besedi je bilo toliko vdanosti in ljubezni, da od same čiste sreče ni mogel nobene odgovoriti.

* * *

Obličan je res vse hitro in spretno opravil.

Kupec, tisti izpod Novega mesta, je doma bil bajtar, hodil h kmetom v dnino in se ubožno preživljal. Nena doma je podedoval precej denarja in si zaželel velike kmetije. A zanj ni bila na prodaj nobena, čeprav bi za

koga drugega bila. Vsakomur je bilo žal domačije, da bi jo dal v roke bajtarju.

»Po moji zemlji ne bo šaril bajtar!« se ga je vsakdo otresal.

Zemlje lačni bajtar se je na nekem sejmu seznanil z Obličanom in tako zvedel, da bi se tam in tam bržkone dala dobiti lepa kmetija.

Trlepovina mu je bila kaj všeč, samo predraga je bila zanj. Vse kupnine ni zmogel, za ostanek sta se Nace in Marička vknjižila in si izgovorila poštene obresti.

Trlep je besnel, ko je zvedel, da se Trlepovina prodaja. Naposled se je ponižal, da je prosil in rotil, pa je bilo vse zaman. Nace je rad imel svojo domačijo in mir, Trlepovino mu je priskutil Trlep sam, a Marički je bilo bolj do zadovoljnega in srečnega moža ko do hudega in sitnega očeta.

V obupni ljubezni do rodne zemlje se je Trlep po strašnih duševnih bojih odločil, da bi sam kupil; pa tudi tega ni mogel, kup je bil sklenjen že s tistim bajtarskim prihajačem, kakor ga je imenoval.

»No, Trlepovina je šla,« so sosedje dognali.

»Da, v druge roke.«

»Kdo bi si bil kdaj mislil kaj takega!«

»Res, hudo je to. Trlep bi se mi smilil, če ne bi bil, kakršen je.«

»Bolj se mi smili rod njegov, ki se potika po svetu in nima kam domov.«

»Tu se kaže očitna jeza božja.«

»Če bi še strela počila, kakor v hišo, ki so iz nje pregnali lastovke, se človek ne bi čudil prav nič.«

»Zdaj ti Trlep nori od kesa, da je dal iz rok.«

»Udariti je hotel po sinu, pa je le sebe loputnil. Osebenjica ne bo gospodinjala na Trlepovini, je dejal, na, zdaj pa ji bo osebenjak, bajtar gospodaril.«

»Kaj nisem zmerom pravil, da bo napuh srdoritca samogoltnega še prebito ponižal?«

»Onidan sem ti ga videl tamle gori ob hosti, kako je jokal in gledal po nekdanji svoji domačiji, in verjemite mi, da se mi je kar inako storilo.«

»Da, kdo nima rad svojega doma?«

»Še zajec rad steče pod tisti grm, kjer se je izlegel.«

»Kam bo šel sin, če se bo kdaj vrnil?«

»Fanta je res zavrgel prav neočetovsko.«

»Iz samega napuha, saj pravim.«

»In iz zaničevanja do revne snahe, čeprav je morda prav pridna ženska.«

»Zato ga je zdaj Bog potipal.«

»Tako je, če žensko napraviš za gospodarja.«

»E, vsaka ženska nima pameti za kmetijo; za druge stvari ima srce.«

»Saj drugače tudi biti ne more. Če ti padeta v vodo mati in žena, izvleci najprej ženo! Tako neki stoji zapisano. Tudi žena ima rajši moža in otroke kakor rodni dom in vse drugo.«

»To je zakon: in žena bo zapustila očeta in mater in se bo držala moža!«

VIII.

Na Trlepovini se je vgnezdil tuj rod, bogve odkod.

Ubogi Trlep je kar divjal od togote in žalosti, ko je z Goršelovine gledal, kako se šopiri bajtarski prihajač. In ta prihajač, ta bajtar se zdaj imenuje Trlep, Trlep! Vsa soseska mu daje to ime.

Prepiral, pretepal bi se bil zaradi te nove žalitve, pa se mu je volja, nekdam tako trdna in neupogljiva, kar lomila pod težo prekesnega spoznanja, da je zle svoje usode kriv čisto sam.

Življenje, ta čudovita zmes samih zmen in težav, ga je čisto zmlelo. Še pred kratkim zdrav in čvrst, je bil zdaj star, že kar vegast; noge mu niso bile več tiste, vid je pešal, sluh popuščal.

»No, ti, srdoritec, ki nisi verjel, da boš kdaj star, nekaj v dve gube si začel lesti, ali ne?« ga je Obličan dražil.

Pa Trlepu je tudi zadirčnost odnehavala, nobene mu ni znal vrniti, le nekaj je momljal sam vase.

»Da, starost človeka hitro uklene v drugem zakonu, če je po nepotrebem silil vanj in prekesno,« se mu je Obličan smejal.

Ampak Trlepa je krivila bolj žalost, bolj jeza, bolj obupana ljubezen do izdane zemlje nego starost sama.

»Kaj starost, kaj tisto, da sem se sključil, osivel in oplešivel!« je počasi krevsal sem, tja. »S Trlepovine

zbrišite madež, pa boste že še videli, kdo je Trlep!» je vzdihoval.

Kakor je bil prej zagoveden in samozavesten, je zdaj postajal cmerav in siten. Hodil je v hosto in tam skrival žalost in jezo. Kjer se je včasih bahatil, se je zdaj zamikal kakor preganjan tat in nič več ni tako pokonci nosil glave.

Le doma je včasih zarohnel, a Goršela mu ni bila tiho.

»Ti, glej ga, tu ne boš razsajal in jeznoritil!» mu je nekoč rekla prav trdo.

»Kaj? Kaj?» bi bil rad zrastel. »Kako govoriš z menoj?»

»Mir! pravim,« se je ustopila predenj in si roke oprla ob boke. »Tu ne boš razsajal, ti pravim še enkrat!»

Kaj takega se mu še ni primerilo, še nikoli nihče ga ni tako zavrnil! In popala ga je taka togota, da se je hotel zaprašiti v ženo, pa ona se ni premeknila, le zavpila je, kar se je dalo:

»Samo poskusi, pa te ob tej priči po hlapcu dam izpehati iz hiše!»

Umolknil je. Roke so mu omahnile, v nemoči se je zgrudil na klop. Oči, nekdam hude in ostre, so mu plaho pale pod noge, pred njim je stal skeleč spomin rajnice žene.

Srce, ki nikoli ni bilo dobro do nje, ga je zbolelo od spoznanja in kesa.

Kako mirno in vdano je potrpela vse! Nikoli se mu ni upirala, nikoli nič očitala.

Ob tem spoznanju je molčal v hudi bolečini, oči, ščemečih v debeli solzi, si ni upal dvigniti.

Goršeli se je zasmilil, saj je vedela, kako trpi zaradi usode, ki jo je čakala stara in ponosna Trlepovina.

»Glej, ti, bodiva lepo prijatelja, kaj bi se bôla!» je mehko dejala. »In ne zameri, če sem te užalila.«

A on je molčal in je ni pogledal.

»Samo reži ne vame, nisem navajena tega in nisem. Moj rajnki mož se ni nikoli zaganjal obme,« mu je rahlo očitala.

Zdaj je dvignil oči in se ji, ker drugega pač ni mogel, prisiljeno nasmehnil, kakor mož, ki ni z drugo ženo nikoli tako trd, kakor je nemara bil s prvo.

Ves pobit in premagan je šel venkaj. Dela ni bilo velikega, tako se je nameril v hosto, kakor še vselej, kadar mu je bilo hudo in težko.

Od daleč, blizu se ni več upal, je otožno gledal po Trlepovini. Pa srce ga je bolelo, še dalje v hosto je šel, da vsaj gledal ne bi zemlje, ki so jo Trlepi radi imeli od roda do roda.

Ščinkavec se mu je čudil in plašil od veje do veje. V gostih bukvah se je oglasil ptičji zbor, še kosorepa veverica v hrastovem vrhu je plaho spustila želod in se v naglih zaletih previdno zgubila v daljnih vršičkih.

Truden od hoje in žalosti je počenil na štor in trpel vse muke svojega križevega poša.

Vrh breze, visoke in bele, ki ji je tih, komaj slišen veter prebudil lahke liste, da so nemirno trepetali in silili z njim, je sedela klepetava sraka; vsiljivo se je priklanjala, tresorepila in na ves glas opravljala bližnjo in daljno sosesko, priklanjala se in vabila jezično sosedo, ki je zavidno zmerjala klavca kragulja, ko je neusmiljeno trgala lahkomiselnega in neprevidnega pevca in dobrovoljčka ščinkavca. Na grčavem gabru ji je vdano pritrjeval daljni sorodnik, požrešni srakoper, in vsem vkup hudobno vse slabo želel in strgal korenček: Šek—šek, šek!...

A Trlep ni slišal, ni videl hoste, stare prijateljice in tolažnice. Skoraj bolan od žalosti in v oči motan od kesa je počasi vstal, da bi šel domov. In spet se je spomnil rajnice žene in noge, klecajoče in trudne, so ga prinesle naravnost na pokopališče. Tu se je zgrudil na kolena ob grobu rajnice žene in jo ihte prosil odpuščenja za krivice, ki jih ji je bil prizadeval.

IX.

Janez je kmalu zvedel, da je oče izročil domačijo Marički. Sprva ga je grizlo, češ, edini sin sem, pa zame in za moj rod ni več prostora pod domačo streho; potlej se je nekoliko umiril ob misli, da bi oče bil lahko še kaj hujšega storil z njo.

Tudi žena mu je zgovorno dopovedovala, da si boša lahko kupila drugo domačijo.

»Pa če bi bila graščina, Trlepovina ne bi bila!« se je v njem z vso bolečino oglasil klic domače zemlje.

»Saj je človek zadovoljen, če nima boljšega, z vsem, kar mu Bog da,« je govorila, ker je bila osebnjica in ni vedela, kako globoko gredo korenine ljubezni do rodne zemlje.

A Janez ji tega nikoli ni očitil. Saj je vedel, da tudi ona trpi in ji je težko, ker ga ima vdano rada in ker vidi, kako hudo mu je za očetnim domom.

Zavest, da ga je oče zbrisal s Trlepovine samo zaradi nebogate žene, ga je bolela in žalila zdaj bolj ko kdaj prej.

Zameril je in ni pisal ne očetu in ne Marički.

Ko pa je zvedel, da je Trlepovina prišla v čisto tuje roke, od žalosti in bede ni vedel, kaj bi počel. Prsi so mu bile pretesne za srce, otožnih čustev in užaljenosti je bilo toliko, da se ni moglo umiriti. Podnevi in ponoči so mu pred dušo migljali prividi domačije, kakor bežne slike so se mu kazale in mu spet zginjale udelane njive in lepe hoste, a mimo njih je med ravnimi travniki — to je kar slišal — tiho žuborela Témenica in mu budila sladke spomine mladosti in domačnosti.

Zdaj se je vprvič pokesal, da je pobegnil od doma. To spoznanje ga je čisto razmehčalo.

Pisal je očetu razjokano pismo. Nič mu ni očitil, nič se ni pritoževal, le žaloval je za domačijo, ki jo je rod Trlepov zavrgel.

Tako je v trpljenju očetu podal roko.

Po tistem pismu je laže trpel, še celo neko upanje, prazno po razsoji razuma, a trdno po veri srca, mu je upokoјalo misli.

Kakor pozdrav in spomin njiv in host, travnikov mu je iz daljne dalje zmerom glasneje in vabljiveje pela sladka pesem domačije.

Janezovo žalostno pismo je čisto potrlo starega Trlepa. Zmerom bolj je spoznaval, da je udaril po srcu sebe in sina in da je užalil in zgubil rodni dom, ko je domačijo hotel obvarovati neke umišljene sramote.

Goršeli se je zasmilil.

»Nič ne maraj!« ga je tolažila. »Z obupom in žalostjo ne boš obrnil na lice, kar leži narobe.«

»Ko bi bil kdaj vedež, ne bi bil zdaj revež!« je otožno dejal, kadar ji je kaj dejal ob taki priliki.

»Kaj Goršelovina ni nič? Kaj?« se je nekoč pobahala. »In jaz ga nimam svojega človeka razen tebe. Kar tiho bodi: Janez bo dobil mojo domačijo!«

Pogledal jo je na vse oči, reči pa ni mogel nobene, tako mu je srce bilo polno olajšanja in obenem tudi ponižanja.

»Glej, sin bi ti moral osebenjkovati, če mačeha ne bi imela zanj več srca, nego si ga imel ti, ki si mu pravi oče!« ga je vest bičala.

Sedel je tam na klopi pred ženo, pobešal glavo v dlani in mižé videl dogodke, ki mu jih je spomin klesal v srce.

Ženina dobrota ga ni mogla pomiriti, preveč ga je bolela ljubezen do Trlepovine. Dostikrat mu je bilo tako hudo, da je kakor brez uma begal po polju in se skrival v hosti.

Tihota, samota hoste ga je vselej močno genila. A zdaj se ji srce nič več ni moglo nasmehovati. S pobešeno glavo je hodil med bukvami, ki niso bile več njegove, in misli so še in še brale Janezovo pismo.

»Kje, o, le kje sem imel pamet?« se je obtoževal in kesal.

Čez stezo je hitela vojska mravelj, nad hosto je kragulj podil divjega goloba, v žlamboru se je godrnjaje dramil polh.

Trlep je postajal in milo gledal po zgubljeni Trlepovini in tja po solnčnih bregovih, ki se spuščajo v dolino in si podnožje namakajo v krivuljasti Témenici. Toneče solnce je z zadnjimi žarki zlatilo vrh svetega Kuma in zažigalo okna vaških hiš, kraljujočih sredi sadovnjakov. Vsa priroda se je tiho zameknila v molk, ki nastaja na meji ugaslega dne in legajočega mraka. Noben vetrec ni prebiral listja na drevju, ne kobilica ne čriček nista pela, vse je bilo pokojno in uglašeno na skrivnost bližajoče se noči.

»Slepo sem živel, sam sebe sem varal,« je še in še spoznaval, ko oči ni mogel umekniti s prelepe Trlepovine.

Tako mu je bilo življenje posihmal.

Zmote in zablode življenja so mu postajale jasne posebno ponoči, ko je brez sna vstajal, gledal skozi okno in čakal zore, da bi se vsaj z delom zamotil.

Pa kaj? Delo, ki ga je nekdej prevzemalo in osvajalo do vseh moči, mu kar nič več ni šlo prav od rok. Sredi dela mu je moč plahnela, da je upehan in truden postajal in se motal s premišljevanji.

»Tri sto —!« se je strahoma čudil. »Kaj postajam res že star, ali nemara samo neroden?«

Starosti se je bal, prezgodnja se mu je zdela, branil se je je, kar se je dalo.

A ko se je nagnil dan, je ves malodušen vedel, da mu pri delu ni bilo pravega uspeha.

In noč, vsaka noč je spet bila dolga, najdaljša pa noč, ki ji je svetil mesec.

Od nespečnosti je slonel ob oknu in gledal po dolini, obliti od srebrnih valov mehke mesečine.

Na dvorišču je bevskal pes, zehal in si pretegoval ude; potlej je stopical okoli samega sebe, kakor da bi hotel bolje leči, pa se ti je premislil, dvignil gobec, spet zehnil in sêl na zadek, se zagledal v mesec in začel zavijati in tuliti.

Tudi Trlepu je bilo, da bi tulil na ves glas, tako skeleč je bil kes, tako huda in neusmiljena je bila zmerom bolj živa vest v gluhi, svetli noči.

X.

Največ sreče čuti tisti, kdor jo ima iz sebe samega; prav dosti, če iz nesreče drugih spoznava, kaj je zanj prav; ubožec pa je, kogar mora lastna nesreča poučiti o njegovih zmotah.

Trlep je zmerom živel kakor rastlina, ki bohota v rašči in čezdalje bolj širi korenine v plodna tla. Mislil je, da je sam sebi ves namen in da ga nič ne sme izpodnesti. Še ko je klel ubeglega sina in zlo usodo, je prav skrivaj pestoval goreče upanje, da se bo naposled vendarle vse še obrnilo po njegovi volji.

Od tedaj se je uteklo dosti Témenice, njemu pa sreča ni več hotela pokazati pravega lica. Pridobil si je gospodarstvo na Goršelinu domačiji, šaril je celo na Kraševčevini, vendar se mu je srce jokalo brez miru in

vest mu je očitala pravično Janezovo žalost za domačijo.

Vse misli so mu bile le na Trlepovini, ki se ji pa ni godilo dobro. Novi gospodar ji ni znal streči; kar je kretil, nápak je kretil.

Trlep je stiskal pesti in dvigal oči, kakor bi nebo samo klical za pričo svoji strašni togoti.

»Zakaj med jari ječmen ne seješ korenja ali rdeče detelje?« je revskal na prihajača.

»Saj res,« je novi gospodar mencal. »Pozabil sem, glej.«

»Kaj pozabil: — znaš ne, veš ne, ker si bajtar!«

»Tebi nič mar, kaj počnem s svojo zemljo!« se mu je uprl.

»Prihajač bajtarski, ali veš, kdo jo je udelal?«

»Tudi, kdo jo je zavrgel, vem; in če jo zdaj pustim v puščo jaz, ni treba nikogar biti skrb za to!«

Trlep je škrtnil z zobmi in odvihral v hosto.

Tam je motoglavil in ječal od žalosti in jeze. Hosta, ljuba hosta, kakova pa si? Glej, posekane so mogočne bukve, ki se jih on ni upal dotekniti, ampak je rajši na tnalo vozil stare gabre in okleščke; debla, ki so bila včasih tako gladka in čista, opleta bršljan; mlado hosto davi srobot in posekovje je golo, nezasajeno.

»O, da bi se mu parkelj usušil, bajtarju bebastemu!« se je prijemal za glavo.

Kamorkoli mu je trenil pogled, povsod je našel bridko rano, ki ga je prav v živo bolela in skelela.

»Pa saj bebec ni on,« se je grizel v grenkem spoznanju. »Bebec sem bil jaz sam; prvič, ker sem pač bil bebec, in drugič, ker sem mislil, da nisem!«

Pot po zanemarjeni Trlepovini ga je zmerom za dolgo pobila. Nobena stvar ga ni več veselila. Tudi na lov ni hodil, ker so mu oči opešale. Če je le utegnil, je posedal na parobku hoste in gledal po ubogi Trlepovini.

Odkar pa mu je žena dejala, da bo za njo Janez dobil Goršlovino, se je nekoliko umiril. Zemlja ga je spet vlekla nase, vsa ljubezen mu je koreninila v njej. Po udih mu je znova pokala velika moč, srce je milovalo novo domačijo in jo ljubilo za sina.

Hrepenel je po sinu in se ga obenem bal.

»Ko bi le že skoraj prišel domov,« je želel. »Saj zdaj ima že priti kam,« se je tolažil.

Ta tiha misel je venomer hodila za njim, včasih mu je sredi dela ušla kar na glas:

»Ko bi le že skoraj prišel domov...«

Žena se mu je smehljala:

»Saj bo prišel. Kaj neki omrtvevaš? Ali si mu že pisal, naj pride?«

Oho! Pisal? Tisto pa že ne, naka! Ponižal se Trlep ne bo! Konec je lahko njega in vsega, le ponižal se Trlep ne bo in ne bo!

Trenutna trmoglavost ga je hitro minila, vest mu je povedala, da je sinu sam zagrabil pot domov in da mu jo le ženina dobrota odpira na vso leso.

Od ponižanja je pobesil oči.

Žena je vsak tak pogovor brž zaredala drugam, da bi moža vzela otožnosti in togoti.

»Plemenska telica breza me jezi,« je dejala nekoč. »Vodiš jo in vodiš, plemena ti pa le ne vzame.«

»Nemara, da je kaj bolna,« ga je zaskrbelo. »Ali se spet poja?«

»Spet. Pes vedi, kaj ji je.«

»Po živinozdravnika bom šel.«

»Predrag je. Stopi rajši do gospoda na Primskovem.«

»E, kaj bi on, duhovni gospod!«

»Glej ga, ali moreš utajiti? Kaj ni še slehernemu pomagal?«

»Samo sam sebi ne more. Pravijo, da malo manj ko strada. In kakov ti hodi? Ves oguljen in ponošen kakor deseti brat.«

»Ker razda vse revežem.«

»Ali pa gospodariti ne zna.«

»Če ti kdo kaj izmakne — primskovski naredi, da doboš vse nazaj; zbolíš, zdravniki zmajujejo nad leboj — on ti da blagoslovljenega kruha ali jagod, ki jih sam pripravlja, pa si kmalu spet pokonci; prašiči so neješči, krava se trebi, ko se smela ne bi, hira ali rada izvrže — primskovski gospod da blagoslovljenih šibic, kruha ali jagod, kaj vem kaj, pa je spet vse dobro in prav. Po vsem svetu vedo za tega gospoda in mu verjamejo, le ti ga devaš tako v nič.«

Če bi rajnica žena bila kdaj tako govorila z njim, ali bi ji bil posvetil! Tej se ni upal ugovarjati, saj je domačijo namenila sinu in ukrotila ga je tudi že. Pokorno se je preoblekel in šel, kamor mu je velela.

Ni verjel v čudežno moč slovečega gospoda tam gori, ampak šel je, da ženi stori po volji; saj se je je bal in zameriti se ji ni upal. Pa tudi živinozdravniku ni zaupal kaj prida, kakor nobenemu zdravniku ne, češ, priroda sama mora premagati bolezen.

Pot se mu je iz doline kmalu napela v primskovski hrib. Z vrha ga je slepo gledala rdečeglava cerkev z veliko, košato češnjo in belim župniščem. Počasi je kobalil navkreber, postajal in se oziral.

»O, kako lepo je tam doli!« se je čudil na glas in oči prepeljeval gor in dol po domači dolini.

Polje diha široko, nad njim se škrjanec veseli, iz sadovnjakov mežikajo bele vasi, od njih se suklja tenak steber dima, ki se v višini razliva, zginja. — O, tamle je Trlepovina, da, Trlepovina...

»Bolečina, bolečina moja...!« je bridko čustvoval in kobalil dalje.

Bolj ko se je pot dvigala, bolj se mu je širil pogled po lepi dolini témeniški, dolgi in ozki in domači.

»Kakor zibka, kakor zibka...«, se ji je nasmehnil v otožni ginjenosti.

Po sredi miglja Témenica s travniki in malni, v ozadju in okoli in okoli se plete venec hoste; vmes se kupčkajo hribčki in grički, obsejani z veselimi zidanicami in nabodičeni z belimi cerkvicami: — o lepota!

Že skoraj pod vrhom ga je došel mlad mož in ga veselo pozdravil:

»Dober dan, oče Trlepov! Kako pa še kaj Vi?«

»Ali me poznaš?«

»Kaj Vas ne bi! Še pozdravov iz Amerike imam za Vas.«

»Kaj si rekel?« je Trlep zadrhtel.

»Te dni sem prišel od tam, da. Janez in žena in otroci so mi naročili, naj se oglasim pri Vas. Saj bi se že bil, pa saj veste, kako je, če človek pride iz take dalje: vse vre vkup, vse te hoče videti, vse kaj vprašati. Ampak danes sem se bil namenil do Vas, le h

gospodu tule gori sem hotel še prej malo stopiti. Tako je pa kar prav, da sva se dobila,« je zgovorno pravil.

Trlepu je srce drhtelo. Kaj bo zvedel, kaj bo slišal? Dobro ali slabo? Tak govori že, priskut nerodna!

Strmel je v Amerikanca in nepričakljivo čakal. Pa ta se je zagledal v dolino témeniško, oči so mu jo molče božale, pogleda kar umekniti ni mogel.

Za trenutek se je tudi Trlep zameknil tja dol in z očmi obstal na Trlepovini.

O, tale človek ima zanj Janezove besede, on, oče, pa nima več doma za sina...

Inako se mu je storilo, zaihtel bi bil, če bi bil sam.

»Kako je — onemu tam?« je posili trdo vprašal, da se ne bi razjokal od žalosti nad Trlepovino in od veselja, da ima pred seboj slà...

»Vašemu Janezu? Dobro,« je Amerikanec zamrmral, oči pa ni umeknil z lepote, ki jo je dolgo moral gledati le v sanjah in ki mu jo je domači kraj razodeval zdaj po mučnem bivanju v tujini.

»Glej ga, ali mi ne veš nič drugega povedati?« se je Trlep skoraj ujezil.

Amerikanec se je zdrznil iz živih sanj in brž rekel:

»Nobene sile mu ni in vsi so zdravi.«

»Kdo: vsi?«

»I, no: on, žena, otroci.«

»Aha,« je Trlep pokimal in zardel.

»Pa denarja ima tudi že lep kup, dobro zasluži in varčen je.«

»Kaj poveš?« se je čudil, da bi poživil počasno pripovedovanje.

»Kako bi ga ne imel, saj je priženil, da bi za tisto dočo že lahko kupil prav čedno domačijo.«

»Priženil, praviš?«

»Ančka, njegova žena, je bila že dolgo v Ameriki in zmerom pametna in pridna. Vsi smo se čudili in ga kar zavidali, kako dočo mu je prinesla.«

Vsaka beseda hvale, ki jo je Janezov sèl vedel za Ančko, je bila boleča igla, tako ga je bola.

Pobesil je oči, srce mu je drhtelo v velikem kesanju. Ponižanega se je čutil in kaznovanega za napuh in trmoglavost, kakor še nikoli ne.

»Ali misli še kdaj semkaj domov?« je plaho vprašal.

»O domu ne govori rad. Prvi čas je venomer mislil nanj in govoril o svojih domačih. Zdaj ga ne jemlje več v misel.«

»Hm,« je Trlep vzdihnil ves potrft.

»Pa Ančka ga zmerom sili, da bi se vrnila v stari kraj. Prijatelja sta, prav kmalu ga bo speljala semkaj; še misliti ni, da ga ne bi.«

Oba sta pomolčala in počasi kobalila po strmi poti.

Amerikanec se je ves zameknjen oziral po valovitem hribju, tu, tam pretrganem z ozko dolino ali s topotokavo.

Trlep je tiho preudarjal, kar je pravkar slišal. Misli so iskale »osebénjico« in se niso razburjale; gledale so Janeza in niso bile osate; božale so vnučke in so bile čisto mehke in nežne.

»Ona, praviš, da mu prigovarja?« je oprezno vpraševal.

»Ona, ona; zmerom je nad njim.«

Amerikanec je še pravil in pravil. Trlep je poslušal in se tiho, a z neko nejevoljo čudil, kako more osebénjica imeti več ljubezni do domačega kraja nego jo kaže njegov sin.

In spet je v velikem kesanju pobešal oči.

Amerikancu se je jezik razmotal. Janez da je mož, ki ga ima vse rado; Ančka je tako všečna in pridovna ženska, da ga je vredna kakor ga ne bi bila nobena druga; in kako lepo vzgajata otroke; oba fantička in punčka so pravi angelčki; lepa družinica je za zgled vsem, ki jo poznajo.

Amerikančeve besede so Trlepu močno dobro dele, obenem pa so ga teple po srcu, da bi bil prav lahko ječal kar na glas.

Poslušal je molcé, le včasih je vrnil kakovo vprašanje ali pa se je oziral v dolino, samo da ne bi kazal, kako rad posluša hvalo svojega sinu in njegove družine. Vpraševal je po otrocih in Ančki, Janeza se ni upal jemati v misel; saj je vedel, da bi ga nemara premagalo in da bi utegnil pred tujim človekom izdati bridkost svoje zle usode.

XI.

Skrivnostnost gospoda na Primskovem, brezast pogled njegovih ostrih, bodečih oči izpod resastih sivih obrvi, nepričakovana radost Amerikančevih besedi o Janezu in njegovi družinici, bolečina prekesnega kesanja in težke vesti, da se je bil dajal premagovati po slepi strasti svoje trmoglavosti — vse to mu je boleče prebiralo živce in kljuvalo srce.

Trlep je bil res čisto omoten, ko se je vračal domov. In bolj ko se je bližal dolini, bolj mu je bilo težko. Pogled se mu je ustavljal na Trlepovini in spotikal ob Kraševčevino.

Da, Nace in Marička sta vsega kriva. Ali nista vsega delala le njemu nakljub? Gospodariti sta hotela le kar po svoje. Samo, da bi mi nagajala in da bi umeknila peté, sta še domačijo zadegala v golt bajtarskemu prihajaču. Marička ni več mislila, da ima še brata, in Nace je poznal le svojo Kraševčevino in jo rad imel. Ali niso taki ljudje hujši ko volcjé?

Dosihmal je le zase čutil zgubo Trlepovine, zase trpel krvavo žalost za njo; dosihmal mu je bila vsa bridkost postoterjena v mislih na Janeza in njegovo družino.

O, trdo ti je stopal po poti, ki se je s strmovitostjo unašala v dolino, vsak korak mu je bil poudarek jeze na Maričko in Naceta, vsaka kretnja roke togoten zamahljaj.

Dan se je nagnil do tal, zdaljšane sence so se utrinjale, v dolini se je gostil mrak, vanj se je zavijala tihota, ki nastaja ob meji zaspalega dne in vstale noči, iz Témenice je puhtela koprena težke megle in pogrinjala lepoto tihega večera.

Ali on ni gledal po domačnosti, ki je v temeniški zibki legala spat. Misli so se igrale z novico o Janezu, oči so mu togotno iskale Kraševčevino, v srcu se mu je zmerom bolj vžigala in kuhala jeza na Maričko in Naceta, ki sta tako lahko zavrgla Trlepovino.

Noge so ga kar same zanesle h Kraševčevim.

V gostilniški sobi je vrelo nekaj kmetov, ki so se malo prej vrnili s sejma v Martinji vasi. Tudi Obličan je bil med njimi.

Nič kaj dobre volje niso bili. Sejem je bil slab: blaga dosti, kupcev malo, živina je šla skoraj pod nič, tako malo je bilo mesarjev.

Kmet, ki je slabo prodal, se je jezil in pil od nejevolje, skrbi in lehkomiselnosti.

»Da, sreča se ne da zmerom ujeti za rep,« mu je pritegoval sosed.

»Da bi jo tri sto drenovih palic!«

»Kratek rep ima, večkrat je treba poseči za njim.«

»Ko bi človek le ne segel po praznem — malokdaj ti zlomek ostane v rokah.«

»Kaj bi, življenje je zmerom hujše.«

»Anti veš, da ne bo še slabše?«

»Pokaj se pekliš? Umekni se, sinu daj!«

»Dokler bo tale še kaj gibal,« je odkimal in pomigal z mezincem, »ne slišim na to uho.«

»Trd si.«

»In preudaren. Kaj ne veš, kako se godi starim, če jim mladi režejo kruh?«

»Včasih je res križ; še večji pa je, če si star in sam za vse. Jaz bi ga preložil, če bi imel sina; hčeri pa res ne dam, naj dobo po moji smrti, kar bo in kakor bo.«

»Tako vsaj ne učakaš —,« bi bil rad nazorno povedal, pa ga je ustavil pogled na Maričko, ki je prinesla vina in sedla k Obličanu.

»Saj to je tisto, vidiš,« ga je sobesednik razumel. »Misliš, da storiš prav zase in za druge, pa se ti kaj kmalu utegne utepati.«

Moža sta si napila, v sobo je nenadoma stopil Trlep, med sejmarji je zavrelo kakor na mravljišču, če gosenica pade nanj.

»Halo, glej ga, mladega Goršeta!« se je Obličan pošalil.

Trlep je malo postal, v strogi obraz mu je svetila luč iz podstropne svetiljke.

»Zapri!« je revsknil sejmar. »Ali imaš doma kar lesa, ne vrat?«

»Ali meniš, ka-li, in se bojiš, da bi se ti kruh prehladil?« je Trlep usekal in zaloputnil vrata, ki jih je bil le prislonil.

»Ná, pij!« mu je Obličan, da bi ga pomiril, rinil kozarec po mizi. »Dobro zdravje!«

Trlep je nalašč preslišal vabilo in se obrnil do Maričke, ki je skočila s sedeža, predenj pa se ni upala.

»Kaj me gledaš?« je bevsknil vanjo. »Ali si se tako naučila krčmarstva, ko si kmetijo zavrgla?«

Marička je od sramu zardela in stekla po vina in kruha.

Sejmarjem je bilo sitno, pogovor jim je zastal, vsi so bili nejevoljni na starega zagovedneža.

»Glej ga, kaj pa stojiš tam kakor otrok pri oném?« je vpil že nekoliko vinjen sejmar nad Trlepom, ki se ni mogel odločiti, h komu bi sedel. »Če misliš, da smo ti mi premalo, sédi za vrata in molči, Gorše, ti —!«

»Kdo sem jaz?« se je ujezil in grdo pogledal izpod klobuka. Za malo se mu je zdelo, da mu brišejo staro ime.

»Saj res, napak sem rekel: Trlep si bil, Gorše nisi vreden, da si: — prihajač si, vsem v nejevoljo in spotiko!«

Ta žalitev ga je kar podrla. Lovil je sapo in pravo psovko, strašno bi bil zarohnel, pa je Marička vstopila s kruhom in z vinom in se začudila:

»Kaj ne boste sedli? Kam naj dam?«

»Nisem naročil!« je zarežal, da bi dal duška jezi, ki ga je kuhala.

»Saj ni treba, ko pa niste gost kakor so drugi.«

»Kaj pa sem?«

»Oče,« je tiho rekla.

»Bil, pa nisem več, sama veš, zakaj ne.«

»Ti, stari, lepo ob prsi se potrka in Maričko na miru pusti!« se je Obličan vtikal. »Saj vsi vemo, kaj si počel, dokler si mogel.«

»Kaj tebi mar!« je začel rohneti.

»Samo toliko, da tu ne boš razsajal! Mi smo mirni ljudje in v miru hočemo imeti svoje pomenke.«

»Kdo; kdo bo meni ukazoval?«

»Mi vsi!« je vinjeni sejmar udaril ob mizo.

»Dosti se upaš!« je Trlep vzrojil.

»Vèn boš moral, če ne boš, kot se spodobi.«

To mu je bilo preveč. Planil je k tisti mizi in se razkoračil: »Kdo me bo ven, kdo?«

Sejmar je bušil pokonci, zaprašil bi se bil v Trlepa, če ga drugi ne bi bili potlačili na klop.

Obličan se je smejal:

»Zakaj se ‚mladeniča‘ ne bi poskusila? Saj je se-
manji dan. Pustite, naj najde, kdor išče!«

Drugi sejmar se je posmehnil še bolj dražljivo:

»Saj res, kar spopadita se kakor pastirja! Pomagal
bom tistemu, ki bo omagoval.«

»Jaz tistemu, ki bo zmagoval; ali pa bom šel po
Goršelo!« se je Obličan smejal.

Marička je vsa trda od sramu in zadrege nemo
poslušala neumni prepir.

Zdraha, ki jo je začel njen sitni oče, bi se bila naj-
brž končala prav nerodno, če ne bi bil Nace prišel
s polja in pogledal v pivnico, kaj se godi.

Delal se je, kakor da ni nič, in Trlepa počasi zrinil
v stransko sobo.

Stari sitnež se ne bi bil dal kar tako premekniti, če
ne bi bil sam čutil, da je bolje tako.

»Malo prigriznite in pijte,« ga je zet prijazno prosil.
»Saj Vas tako nikoli ni k nam.«

Trlep je še pokuhal rilec, potlej pa se je vendarle
omajal in otajal. Prepир s sejmarji ga je razdražil, zdaj
je jeza plahnela, malo manj ko mehak je postajal.
Nacetu je bil skoraj hvaležen, da ga je rešil zbadljivih
sejmarjev.

Sedel* je za mizo in sprva na kratko, kmalu pa že
lepo odgovarjal.

Menila sta se o delu in živini.

Ampak najbolj so ga grele novice iz Amerike, srce
mu je bilo pretesno za veselje, ki so mu ga prinesle,
nekomu jih je moral povedati.

In je začel praviti.

Nace ga je pozorno poslušal in se čudil:

»O, pogledjte ga no, Janeza! Bogat je in domov bo
prišel, pravite? Pa že toliko otrok ima in pridovno,
bogato ženo? Vidite, samo, da bi le res kmalu prišel.«

»A kaj naj mu rečem, kam naj ga dam, ko ni več
Trlepovine?« se je razburil.

»Kaj? Saj ste mu rekli že tačas, ko ste prepisali
na Maričko.«

»Ne očitaj mi! Kar sem storil, tebi ni bilo v škodo.
Ali pač?«

»Tisto ne.«

»Če torej ne, drugače postavljalj besedo!«

»Vsa soseska ve, zakaj ste ga bili zavrgli.«

»Moja stvar, ne striži mi besedi! Kar sem ukrenil, sem ukrenil zaradi časti, ki je je Trlepovina vredna. In če bi bilo ostalo pri tistem, bi Janez še vedel, kje je doma vsaj toliko, da bi se odpočil. Ampak ti in Marička sta mu zaprla lesa na domače dvorišče!«

Včasih bi bil Nace molčal; zdaj pa ga je krivica, ki mu jo je tast delal, nekoliko ujezila.

»Ali morete biti vsaj toliko pravični, da bi premislili, koliko ste nama prizadejali?« se je mirno nasmehnul.

Starca je to vprašanje zbólo. A danes je bil že ukročen in ni nobene odgovoril.

Po kratkem molku je Nace nadaljeval:

»Sicer pa s Trlepovino ni tako hudo.«

»Če bi vedel, kako trapasto jo obdeluje, bi se ti smilila in bi vedel, da je z njo zadosti hudo.«

»Saj to mislim, vidite. Novi gospodar je slab. Dolgá, ki sva se zanj z Maričko vknjižila, še ni poravnal; tudi obresti ne zmore zmerom. Če bo šlo tako, bo Trlepovina imela kmalu drugega gospodarja.«

Trlepu so se oči posvetile.

»Še ni poravnal, praviš, in nič ne plačuje?« se je zadihaval od razburjenja.

»Kako, če premalo prideluje in slabo gospodari?«

»Saj sem zmerom dejal, da bajtar ne bo kos Trlepovini!« se je oddihaval od nekega silnega veselja, ki ga je bil že ves ves poln.

Skočil je pokonci in šel. V veži je gredoč še Marički privoščil nekaj prijaznih besedi, da se kar ni mogla načuditi.

Tako veselje ga je neslo domov, da je spotoma zgubil blagoslovljeni kruh, tiste čudežne šibice in zdravilne jagode za telico; sam ni vedel, kje jih je zgubil. Le o Janezu je ženi znal vse povedati. A kaj sta se menila z Nacetom, ni pravil ne ženi in nikomur ne. Skrivne misli, ki ga niso več pustile, so mu kar čez noč vzele pol bridkosti iz srca.

»Vse bo še dobro, samo Janez naj bi se že skoraj vrnil!« je upal in težko čakal.

XII.

Trlep se je čisto spremenil. Kakor je bil dosihmal zadirčen in samosvoj, po tistem pogovoru z Nacetom mu je vsa čud postala bolj mirna in priljudna.

Žena se mu je smehljala in ugibala, ali ga ni nemara spoved, ki jo je pred kratkim opravil, tako spremenila, ali mu je gospod na Primskovem zabrusil katero, ki se ga je prijela v živo, kakor tiste ženske, ki je šla k temu gospodu po pomoč in mu za dar nesla nekaj jajec in kračo, malo pod vrhom pa se premislila in v grm skrila kračo, češ, jajca so mu zadosti; gospod ji je prijazno pomagal, naposled pa ji velel, naj brž gre, da ji kakova žival ne izmakne tiste krače, ki jo je utajila in poteknila v grm; pravili so, da je bilo tiste ženske posihmal zgolj poštenost; zakaj ne bi čudežni gospod znal potipati tudi samoglavega Trlepa? Da bi ga novice iz Amerike predelale tako, se ji ni zdelo prav verjetno; saj mu je še zmerom rad ušel vzdih po sinu, zdaj nemara celo bolj pogosto nego kdaj prej.

Tudi sosedje so opazili, da mu je nekdo dal drugo srce.

»Kaj neki kuha zdaj?« jih je tiščalo.

»Zlomek ga vedi, ali ti ne kuje spet kakove trlepovske.«

»Ali pa take, kako bi se utegnil dokopati še do katere domačije.«

»Saj bi je bilo treba, če bi se Janez vrnil domov.«

»O, pri Trlepu me že nobena stvar več ne bi mogla začuditi.«

»Tale njegova ugnanost ni kar tako brez nič, le meni verjemite.«

Res ni bila.

Zavest, da prihajaški bajtar le slabotno drži Trlepovino in da se mu bi danes ali jutri utegnila izmuzniti iz neveščih rok, ga je čisto osvojila in spremenila.

Pretikal je misli in predeval načrte; vse motal sem, vse motal tja; nepočakljivo prežal, kaj se godi na Trlepovini, in si v domišljiji ustvarjal sto in sto možnosti za polom slabega gospodarstva na Trlepovini.

Rad se je oglašal pri Nacetu in Marički.

»Tožita ga za dolg, trdo terjajta obresti!« ju je ščuval.

»Sram bi naju bilo,« sta mu ugovarjala. »Obljubila sva, da ga bova čakala.«

»Nič ne boša pričakala, saj vidita, da ni zanič.«

»In grdo bi bilo, če bi ga začela še midva daviti. Naj sam spozna in kako odneha.«

»Terjajta, terjajta!« je silil. »Vso hosto bo izsekal, udelane njive spridil, travnike pod vodo spravil! Kaj jih ni škoda?«

»Ali Vam ne bi bilo čez glavo, če bi Trlepovina šla na dražbo?«

»Samo, da jo speš dobom!«

»Saj to je: kdo pravi, da bi jo izdražili Vi?«

»Kdo pa?«

»Iz devetih sosesk bi vreli vkup in ceno gnali, da je Vi ne bi zmogli. Nalašč bi Vam to napravili.«

Trlep si je podprl glavo in umolknil. Nace prav meni. Da se tega še ni domislil! I, kajpak, sosedje bi res utegnili nagajati.

Nacetove besede so ga preverile, da ne kaže siliti, marveč čakati in domačijo zlepa izmotoviliti iz tujih rok.

»Oh, ko bi že Janez prišel domov!« je vzdihoval, ko so se mu nemirne misli sukale in motale po Trlepovini.

Še bolj je zalezoval zgubljeno domačijo in oprezoval, kaj novi gospodar krefi. Trlepovina ga je venomer bolj in bolj motila in vabila tako, da je skoraj zanemarjal sam svoje delo. Če je količkaj utegnil, že ti je ogledoval hosto, njive, travnike, vse; še živino na paši in voli v jarmu je natanko poznal.

Sosedje so ga dražili in ščipali, če so ga dobili.

»Kaj bo, ko boš umrl, če že zdaj hodiš nazaj?«

Včasih se nihče ne bi bil upal tako govoriti s ponosnim in zadirčnim možem. Zdaj pa ti kopitijo z njim kakor s tistim Brnadom, ki vitre dere in koše pleče, če pijan in nečeden ne smrči v jarku ali v listju ob psu. — Ej, kaj se mara Brnadu, saj ni nikoli imel domačije!

»Glej ga, vse mi boš pomezgal!« je novi Trlep godrnjal in ga podil z njiv. »Kaj stopicaš po tujih niivah?«

Ali so ga bolele take besede! Ampak kar lepo potulil se je, ni zarohnel, še zaklel ne.

»Rad gledam polje, kako ti plenja strn, kako se debeli krompir in napenja sočivje.«

Oni je molčal in gledal, odgovoriti ni znal.

»Kako pa kaj živinčad?« se je Trlep delal. »Ali bo dosti prireje, dosti?«

Le-onemu se je lice razlezlo v hvaležen nasmeh. Kaj menite, sam Trlep se je ponižal, da govori z njim, kakor bi si bila vrstnika!

In je začel tožiti. Dve kravi da sta izvrgli, še druga je na vime dobila volčič, a junec se je obiel zelene detelje, da ga je bilo treba kar pobiti in pod ceno prodati meso in kožo. In letina tudi ni bila kaj prida. Kar nič se ne more pohvaliti.

Trlep je požiral, tako je bil vesel nesreče, ki jo je trpel njegov nerodni naslednik. Gledal ga je s svetlimi očmi in hinavsko vzdihoval:

»E, kajpak, nič kaj prida ni dandanes za kmeta. Slabe letine, bolezni ga tarejo in davki dušijo — da ga tako ne bil!«

»Davki, da, davki!« se je le-oni še domislil.

»Pomagaj si, če si moreš!«

»Ko bi si le mogel!«

»Prodaj, da rešiš, kar si notri vteknil!«

»Naka, tisto pa že ne, ne in ne!« se je otresal. Domačije, in še take domačije ne da iz rok.

Trlep ni zinil nobene več. Pogledal je po nebu za vremenom in počasi šel dalje.

»Dosti ima,« je mrmral. »Naj melje moja misel, prihajač bajtarski!«

XIII.

Novi Trlep je sprva kazal, da bo dober gospodar. Prevohal je vso Trlepovino, prehodil vse polje in pregledal travnike in hosto. Kar je videl, je bilo tako lepo, da mu je srce pelo od sreče in zadovoljnosti.

Siromak je vse življenje hrepenel po veliki lastni domačiji, in zdaj, čast Bogu, ima tako, da župan sam nima bolje.

Gospodarstva se je lotil z veliko vnemo. Delal je kakor črna živina in storil za tri druge, varčeval je, še jesti si ni privoščil, kar skop je bil.

Le prezir sosedov, ki ga nič kaj niso marali medse, ga je pekel in njih posmeh žalil, češ, da pač ne zna gospodariti na veliki domačiji. Najbolj čez glavo pa

mu je bilo tisto Trlepovo zalezovanje. Dražilo ga je, poniževalo in venomer spominjalo, da je toliko in toliko dolžan Nacetu in Marički.

»O, da bi že skoraj mogel dolg zbrisati z domačije!« je hrepenel in še bolj skoporitil.

Ampak kar je prijel, se mu je spesnilo, kamor je segel, v prazno je segel, nobene sreče ni imel ne na polju ne pri živini. V malodušju ni spoznaval, da si ne zna deliti dela po času in potrebi, po semenu in vremenu. Peklil se je do smrtne utrujenosti, ko so drugi zložno in zlahka kmetovali, skoparil je, kjer mu nič ostati ni moglo.

Nikoli ni bil navajen takih skrbi. Delo ga je začelo lomiti, omagal, unesel se je. Kjer bi moral prijeti res sam, so se posihmal gnetli najeti dninarji, kar bi lahko opravila družina, so malomarno kretili posli. Nobeno delo ni bilo storjeno ob času, povsod se je poznalo, da pri hiši ni prave glave in roke.

»Osebénjek bajtarski, kako bi tak zmogel Trlepovino!« so se sosedje posmehovali.

Pa gospodar, ki je iz nič po srečnem naključju sédel na Trlepovino, se je imel za veljavnega moža. Rad je hodil med može. Ampak ti so ga gledali le postrani, nihče ni maral pravega pogovora z njim. Samo osebénjeki in bajtarji so se smolili obenj. Dasi se mu je zdelo za malo, da ga kmetje odrivajo, je vendar rad slišal, če so ga siromaki brezdomci blagrovali.

»Ti si že mož, ti! Kaj se ti mara, vsega imaš dovolj.«

»Kmetija te redi in pošteno živi; drži se je, kdor jo imaš!« so vzdihovali.

Kratkovidec je rad poslušal tako laskanje in nikoli mu ga ni bilo zadosti.

Če je bilo v krčmi, je v zahvalo poklical vina, požlevil brž svojo merico in še drugam šel iskat tovarišije.

»Nič napčen mož!« so ga žejni lizuni hvalili.

Tako se je navadil pohajkovanja in postavanja tudi, ko ga je delo klicalo na ves glas.

»Še Bog bi druge volje bil, če bi vino pil,« si ga je rad privoščil tudi čez mero, češ, saj je zadosli dolgo trpel strad in glad.

Tako čisto do dna se je sprevergel, da bi bilo kmalu vsega konec, če žena ne bi bila podpirala vseh vogalov.

Pa kaj ti bo ona! Ko je še hodila v dnino, je znala delati; zdaj se je košatila na lepi domačiji in mislila, da že dosti stori, če včasih nič ne stori. Hiši in vsemu je pa vendar dobro délo, če je po svoji slabi moči kolikor toliko vlekla na kup, kar je mož puščal znémar.

Naposled je odnehavala tudi ona. Začela se je lepo oblačiti in brez dela posedati. Ob nedeljah sta se z možem v cerkev vozila v koleslju ali pa sta šinila na zabavo kam dlje.

Stari Trlepi nikoli niso poznali take potrate.

Dolg se je staral, rasel je in še mlade dobil, zmerom več ga je bilo; zemlja se je upirala, premalo pridelka je dajala, živina je hiralala, prireja je bila slaba in kilava.

Tudi po sejnih sta hodila. On je skupoval in prodajal, da bi si s kupčijo opomogel. Pa ni znal. Kjer bi kdo drugi zlahka kaj pritržil, je on utrpeval le zgubo za zgubo. Ona si je izbirala, kar skoraj ni potrebovala, zato pa rada in bahavo plačevala.

Táko mu je bilo gospodarstvo, ko sta se sprijaznila s starim Trlepom.

»Kje pa imaš kozélc?« se mu je Trlep nekoč posmehnul.

»Saj veš, vihar mi ga je podrl.«

»Kaj boš še dolgo gledal to razvlako?«

»Da, postaviti bi ga bilo treba.«

»Seveda, ker ga podpreti nisi znal.«

»Saj vem, da mora pokonci, samo kako, če nimam kaj v roke vzeti?« je tožil slabi gospodar.

»Hm, precèj boš moral šteti,« mu je Trlep pritegnil in ga prežeče pogledal. »Kam pa boš zdeval žito, glej ga? Pa tudi grdo je za tako domačijo, če ne zmore kozelca.«

»Kajpa, kajpa! Zadolžiti se bom moral, samo vem ne, kje.«

»Kdor išče, najde; kdor trka, se mu odpre.«

»Kaj bi trkal drugod — ti mi posodi, če mi zaupaš,« je pograbil.

»Na kaj? Na besedo? Ne, tako ne posojam,« je Trlep hladno odmajal.

»Pa se vknjiži, če ne gre drugače,« se je vdajal.

»Ali je že kaj vknjiženega?« ga je izpeljaval.

»Nace z Maričko, kolikor mi je tačas manjkalo, saj veš.«

»Nihče več?«

Oni je malo pomolčal, potlej pa izdal:

»Pač. Nace še za nekaj tisočakov, ki sem jih potreboval, da sem si kupil živine, konja in koleselj.«

Trlep se je hitro sklonil do klasu ob meji, da bi skrnil veselje.

»Če je tako, pa naj bo. Kolikor ti je zaupal Nace, ti bom tudi jaz. Ali se ti mudi?«

»Mudi, mudi in ustregel bi mi, če bi že jutri šla k sodniji.«

»Meni je prav.«

»Obkorej naj zaprežem?«

»Še imam noge, ne vozim se!« je skoraj revsknil od nejevolje na potratnega svojega naslednika in šel svojo pot.

»Prebiti Nace — glej ga, kdo bi si bil mislil!« je tiho občudoval razumnost svojega zeta. »Tako ga misli priviti, tako?«

Nace je vendarle kavelj. In nič se ni oni dan izdal, da je še v drugič sédel na Trlepovino. Hoho, prav dobro, Nace! Prihajač ne bo več dolgo, pa bo mrknil. Potlej ga poženeš in lahko prav poceni dobiš nazaj, kar si dobro prodal...«

Ko mu je misel prišla do sèm, se je ustrašil:

»Kaj pa Janez?«

Ljubosumna skrb ga je ugriznila prav za srce, ki se je že veselilo in ljubilo s pribojevano Trlepovino.

Ta nova skrb je tako strašna, da jo preklada sem, preklada tja, pa vse nič ne pomaga, zmerom je hujša.

Zvečer ne more zaspiti, misli se ne umirijo, kašelj ga duši, od sitnosti ga vse boli. Sedi pod visokim zglavjem in se boji za Trlepovino. Grenko se kesa svojih zmož, ki se mu spakujejo iz vseh kotov v gluhi noči. Kakor sence nepokojnih duhov se dvigajo in ga oblegajo, s stropa padajo, izpod postelje segajo po njem. V mukah in nekam v strahu se zrine pod odejo; po glavi mu šumi, brenči po ušesih. Skrb in nemir mu ne dasta spati, izpeljeta ga v temno noč in ga ne izpustita.

»Ljube njive, zemljica moja, kako vas ne morem pozabiti!« vzdihuje in kakor duh hodi po polju.

Netopirji ga predrzno obletavajo; zajec skoči iz detelje; jazbec v koruzi se ga ustraši.

V dolini otožno pojo fantje, ki ne vedó kam s svojo kipečo mladostjo. Psi si z dvorišča na dvorišče tožijo pasje življenje. Hiše v vasi so v temo potlačene in so majhne, kakor bi se pogrezale v zemljo. Nizki oblaki bodo zdaj zdaj sêli na potisnjene griče in položne rebri... Trlepovina, ti uboga, oskubena, zanemarjena... Glej, podstrešek pri kolarnici se bo razčeperil, če mu ne podpreš le-onega stebra... Lemež pri plugu je škrbinast; le kakova je brana — križ božji, da ga sram ni, prihajača bajtarskega! — in klešče pri plužnah so razčehnjene! Pred podom je vse križem navlečeno, pod sam je odprt, pred pragom je poveznjena réta s pretrganim dnom, čez prag leži ročnik s cepcem brez gože... Tudi okoli hiše je navlake, da nikoli tega... Gnoj je raztresen kar pred hlevom; jarem ima zlomljeno levo kambo... Kaj pa čebelnjak? Še tega mora pogledati. Oprezno tihotapi mimo listnice, še kašljati se ne upa. Pod noge se mu zakadi pes: komaj se ga ubrani z natičem, ki si ga brž izpuli iz butare, prislunjene ob podstrešje. In beži kakor tať, sram ga je bega, psa in ljudi se boji.

Ko prisopiha do hoste, ves zbegan postoji.

V bukovju se podijo nevidni duhovi in se plašijo. Vršički bukev se boječe odmikajo, kodrolase glave gosposkih smrek zmajujejo in tenkoušne lovijo šelest in povest skrivnostne hoste. Kuna lovi veverico, polh godrnja v varnem žlamborju. Ponočne ujede molče morijo, zviťa lisica oprezno nese ukradeno kokoš, čuk strahotno vpije v globoko noč...

Trlep se je rosán in utepen privlekel domov. Truden je legel, a spati ni mogel; še bolj je bil nemiren. Mižal je, pa vendar vse videl. Od povsod so se dvigale znane sence in se mu maličile v priskutnih spakah.

Grenak kes mu je iz srca vlekel drhteče vzdih, tako mu je bilo hudo, da je ponosna, starobitna Trlepovina čakala strahoviti skrun z vknjiženimi dolgovi; sram ga je bilo, kakor bi jih bil napravil on sam, še bolj pa ga je lomila togoťa na prihajača, ki je grdo ravnal z lepo domačijo.

»In vendar mu bom posodil, kolikor bo hotel!« je ves podrt in potrft sklenil, ko je še to in ono premislil in premozgal. »Ne boš me, Nace, več naparal za domačijo!«

Da, Naceta se je bal bolj in bolj, da ga ne bi prehitel in si sam spet prilastil Trlepovine.

V strahu ga je črtil bolj nego kdaj prej.

»O, nekaj le ima za bregom,« je vrtal. »Drugače bi bil katero žugnil, da se je vknjižil še za drugi dolg.«

Čudno in sumljivo se mu je tudi zdelo, da ni nihče prihajača objedal zaradi dolgov.

»Prekanjeno sta se znala potajiti!« je motal misli in se bal. »Ampak zdaj me ne boša useknila za domačijo!«

Tri sto —! Kar ima suhega denarja, vse mu hoče posoditi in se vknjižiti, samo da mu bo roka močnejša in težja, ko bo udarila prava ura.

»O, le čakaj, peklenk prihajaški, saj boš kmalu sam sebe grizel za rep!« je upal, ker je vedel, da noben kvas ne vzhaja tako hitro, kakor raste slabemu gospodarju dolg.

XIV.

Trlepu je srce bilo polno koprnenja po stari domačiji, ko je z novim upanjem hodil med njivami in se z njimi menil tiho, kakor z ljubeznijo, ki mora biti skrivna, če hoče ostati lepa in svoja. Krotak veter mu je pihljaj v obraz in šepetal z rumenkljatim žitom, ki je ob močnem solncu zorelo v čast in radost božjo in kmetovo.

Iz skalnate grive je rasel grm bezga in dehtel. Vonj opojnega diha je moža genil, kakor ga ne bi mogla še tako sladka, še tako otožna povest. Tega vonja je svet bil poln in zrak od njega težak, da se je komaj gibal.

Gledal je po polju in travnikih, povsod.

Iz oči so mu polzele solze kakor biserne jagode... kakor molek bolečin in radosti... ni jih mogel zadrževati.

»E, stara domačija moja, ali te nisem imel zadosti rad, da moram toliko trpeti zate?« se je pravdal z njo. »Ko sva še bila vkup, sem si s teboj napridil, da je nam vsem bilo lepo in prav... Tale moja roka, glej, je znala

udelati njive, travnike, vse ... Bog mi je zmerom na vse roké blagoslovil trude in žulje ... A zdaj, kako je s teboj zdaj...?» je v otožnosti podrhteval.

Gledal jo je, kakor bi čakal odgovora.

»Biriči me bodo ovohavali, dražbarji otipavali vpričo vse soseske, da se otresem zoprne gosenice, ki je pala name bogve odkod...«

Zgrozil se je in zbežal v hosto.

»Rod za rodom bi pomnil, da je Trlepovina bila na dražbi!« se je bal in iskal rešitve.

Hosta ga je čisto omotila. Pod nogami je čutil težke, krepke utripe, kakor da tudi zemlji bije srce; v drevju je vetrec prebiral listje, njegov šepet mu je bil prijateljski govor, ki bi ga človek poslušal in poslušal.

Dosihmal ni nikoli tako čutil in razumel prirode, dasi je iskreno rad imel polje in hosto in travnike in se v žalosti in veselju družil z njimi — zdaj se mu je zdela kakor sveto razodetje.

Od inakosti mu je bilo močno hudo; roko si je v bolečini dal na srce in vedel:

»Tudi tu notri bije kakor v zemlji ... Ona in jaz ... obadva sva eno ... eno ... V ločitvi gineva in umirava...«

Še nikoli se mu svet ni zdel tako lep, še nikoli zemlje ni gledal s tako umevajočimi očmi...

In je govoril z njo in ona ga je vdano poslušala in mu nežno odgovarjala.

»Oh, zemljica — bolečina in sladkost moja...!« se mu je srce mečilo in mečilo.

»Človek mora zemlji biti zvest do zadnjega diha...!« mu je srce zemlje rahlo karajoče govorilo, govorilo.

»Spoznavam... spoznavam...«

»Največje hudo je kes v prekesnem spoznanju...«

»Ko bi po kesu le bilo odpuščenja...«

»Je. Je, ker ga je ljubezen vredna...«

»O, da bi bila kakor molitev, ki oblake predira...!«

»Vsaka ljubezen je taka, saj je od Boga dana...«

»Samo, da bi še ućakal tvoje rešitve, o zemljica, in skorajšnje sinove vrnitve, pa bi se več ne rebril in branil, če bi mi bilo že leći v tvoje naročje.«

A zemljica, življenja in zdravja, večnega upanja polna, se je nasmehnila in ni odgovorila...

Prišel je do okleščene bukove goli, ki je ležala čez preseko. Polži in mravljinca so lezli po njej, v zemljo se je pogrezala in prhnela.

Noge so mu obstale, kakor bi se bile vkopale, nova žalost in jeza sta ga zgrabili za srce.

»Pozabil je nanjo!« se je od togote prijel za glavo. »Treba mu je ni bilo, pa izbral si je najlepšo...! O ti —!«

Ha, zmečkati, pohoditi mora to škodljivo gosenico — četudi s skrunom javne dražbe...! Samo stran, prihajač, škodlivec in morivec polja in hoste, vse domačije...!

Brez pomude bi bil najrajši kar golopest zlomastil na brezglavega slepurja, pa se je ukrotil ob misli, da bi ga tako nemara oplašil in prepodil od mreže, ki se mu nastavlja.

Togota, ki je plala po njem, je morala nekamo.

Z rokami, prekrižanimi na hrbtu, je hodil po Nacetovih njivah in iskal, ob kaj bi se lahko spoteknil.

Ampak glej ga, Naceta, kako zna streči njivam...! Ména in izbira semena, zemlje in gnoja — ali ti jo zna ugeniti...! Žito je rumeno jezero; čez široke kraje z ozkimi razori se v vetru ziba val za valom; rašč je bohota, za moža visoka, klasje polno in kleno, brez plevela, ljuljke ali kokalja... In krompir, pa fižol in tamle pesa, kako ti vse kar vpričo raste, raste... O, Nace res vé, kam seje, sadi, kako okopuje in kdaj osipa...

Samo še on, Trlep, zna tako gospodariti, drugi nihče ne v vsej dolini.

Oči se mu ne morejo odtrgati z lepih njiv, misli se nosijo po njih, ta trenutek v srcu ni več togote, ljubezen jo je pregnala, da je žalost za ubogo Trlepovino še večja.

Od same bridkosti ni vedel, kam bi. Taval je sem, taval je tja in venomer tuhtal, kako bi prav kmalu rešil ubogo Trlepovino. Ali vsaka misel, ki se mu je krožila v razločno podobo, je strahoma postajala ob zavesti, da bi Nace utegnil nagajati in se trgati za Trlepovino. Zakaj bi bil drugače utajil, da se prihajač zadolžuje pri njem...?

S takimi mislimi je počasi pritevsal do Kraševčevih.

V krčmi je bilo glasno. Kmet je prodal zemljo in vse, da bi se odpravil v Ameriko. Okoli njega so se gnetli sosede, pili za njegov denar in govorili vse vprek.

Obličan je bil najbolj glasan. Posredoval je bil kupčijo in zdaj dokazoval kupcu, kako dobro je kupil, in kmetu, da bolje ne bi bil mogel prodati; v glasne besede pa se mu je skrival neki sram, češ, zmešetil je kúp, zemlja gleda za starim gospodarjem, ki bi tam v daljnem svetu utegnil kleti mešetarja in njegov svet.

»Hej, ti, Amerikanec, ne kavsaj z nosom v mizo!« je dregal tistega, ki je peté umikal iz témeniške doline in ki je v otožnosti pobešal glavo. »Bog je povsod, sile ti ne bo, samo pokonci hodi, vesel bodi in vidi vse!«

»Anti veš, kakov svet je tam?« je nekdo vzdihnil.

»Hudo je, če človek nima toliko, da bi sédel na svoje, pa naj je doma ali kjerkoli!« je sosed pritegnil.

»O, ljub je domék, čeprav bi ga bilo le za en sam bobék,« je še drugi vedel.

»Pijmo!« je Amerikanec rekel hripavo in stresel z glavo.

»Da, pijmo in drugače govorimo!« mu je Obličan pokimal. »Pa zapojmo katero!«

»Jokajmo — jokajmo!« je dejal mož, ki je vedel, kaj je lastni domék. »Slovo je slovo in žalostno je in vemo ne, ali bomo še kdaj sedeli takole vkup.«

Prisklednik, ki se je bal, da bi se družčina razdrla in pijača usušila, se je zagledal v prazno steklenico in jo pogladil:

»Kaj bi človek ugibal uganke: ali bo, ali ne bo?«

»Kakor je kdo.«

»Prav, no, prav: Pozimi spi, poleti cveti, a vse leto nam srce vedri — kaj je to?«

Dedci so se gledali in smehljali.

»Vinska trta,« je Nace dejal in na mizo postavil drugo steklenico vina.

Ampak pogovor o domku in slovesu je iz družčine pregnal vso vedrost. Beseda se je možem trgala, strmoleli so nekam v prazno in tiho vzdihovali; še vino jim je ostajalo v kozarcu.

Najbolj se je stožilo Amerikancu.

»A jaz sem brezdomec,« se je domislil, vzdihnil in šel, češ, da ima neke opravke tam in tam.

Zunaj je z očmi šel gor in dol po dolini, pobesil glavo in se kakor trudoma nameril ob Témenici, sam ni vedel, kam.

Možje so gledali za njim in molčali.

Trlep si je prejezdil desno koleno čez levo in vzdihnil:

»Iz hoste sem gledal, s kakovim vriščem so mu zemljo vlekli izpod nog. Siromak —.«

»Takah je zmerom več. Anti jih je obšel sam satan, da kar drug za drugim prodajajo in v Ameriko uhajajo,« je tožil kmet, ki je vedel, kaj je domèk.

»Sila jih žene,« je sosed menil. »Drugod bi si radi pomagali.«

»Kaj sila in vse tisto!« je Trlep trmoglavil. »Premalo ljubijo zemljo in vedó ne, da je kmet, če je ima vsaj za prežitek, pravi kralj.«

»Res, kmečki stan je prvi stan. Prvo delo na svetu, najpoštenejše opravilo je bilo in je obdelovanje zemlje. In prvi jo je načel Bog sam. Iz nje nas je vzel, da pomnimo, čigavi smo... A kdor ima premalo zemlje, je berač.«

Beseda jim je še dolgo šla o samih gospodarskih stvareh in da je vendarle velik siromak, kdor mora z domače zemlje v daljni svet.

Ali je tale, ki je danes prodal domačijo, res moral prodati? Saj nikoli ni bilo slišati, da se mu kaj krha. Od kesa si bo še vsak las posebej pulil. E, največji greh storiš, če zavržeš dom...

»E, Amerika ga je zvabila. Obogatel bi rad, to je.«

»Dobro, da nima otrok.«

Trlep je skoraj ves čas molčal. Mislil je na sina in domačijo in se po sili nasmehoval zdaj temu, zdaj drugemu, kakor bi prosil, da naj ne bi več govorili o domačiji in Ameriki.

Pa bi bili nemara še dolgo prerivali in pretikali besede, če se nenadoma ne bi bil vrnil Amerikanec.

Vrnil se je, ker mu je bilo zunaj in samemu še huje. Témenica in travniki, polje in hosta, vse je pri njem jemalo slovo, tiho, boleče slovo...

»Ná, pij!« so ga možje spet vabili medse.

Prisedel je in napil:

»Dobro zdravje —!«

»Ná, še tegale kavsní!« ga je gostil drugi. »Le stresni ga!«

Pili so in si nazdravljali, razlitek se je cedil po mizi, misli so se kresale in vžigale.

»Domačije je bilo škoda,« so zdaj govorili tudi tisti, ki so se malo prej dušali, da je šla pravšen kup. »Kam se boš vrnil, če se boš kdaj vrnil?«

»Res, nikoli nisem imel misli, da bi prodal,« je Amerikanec kimal. »Pa kaj hočeš? Posli so dragi, pridelek ne zmerom dober, in še tega ti požro davki.«

»Davki so res, da je joj. Ampak kam se boš vrnil, kam?«

Amerikanec se je vznejevoljil in zabrusil tistemu, ki je najbolj tiščal vanj:

»Le potrpi, tačas bo tudi tvoja domačija na prodaj, če ti je davki ne bodo požrli prej — in pijača!«

Kmet, ki so mu šle te besede, je prebledel, pomolčal, potlej pa s pestjo udaril ob mizo in zavpil:

»Nikoli, dokler sem jaz živ!«

»Kmetije gredo v nič, tako vam pravim.«

»Pa vendar se ne dam premekniti s svoje zemlje!« je tisti spet lopnil ob mizo. »Če sem do zdaj delal trdo kakor črna živina, bom pa posihmal še bolj robotal — domačije ne dam pa ne dam iz rok!«

Odločne besede ponosnega kmeta, v vseh koreninah zraslega z rodno zemljo, so se slišale, kakor slovesna prisega. Nihče jim ni imel kaj dodati, še manj pa kaj ovreči.

Nastal je kratek, težak molk.

Amerikanec se je z obrazom naslonil v roke in obždel. Ko je spregledal, so mu oči bile mokre, obraz pa trpeč in bled.

Trlepu se je zasmilil.

»Če moreš, kupčijo razderi!« mu je govoril v velikem sočutju. »Kjer boš in kakor boš, zemlja bo vpila za teboj...!«

»Ko bi človek bil vedež, ne bi bil revež,« je ta tiho odgovoril. »Zdaj ne morem več...«

Obličanu, ki je bil mešetaril, je bilo sitno. Napol se je obrnil stran in dejal:

»Ne vem, zakaj nekateri tako radi vrtajo v tujo rano, kakor da sami ne bi imeli nobene.«

Trlep ga je grdo pogledal in bušil pokonci.

»Ne veš?« je togotno vpraševal. »Nemara pa veš vsaj tisto, zakaj nekateri drugi tako radi pomagajo s slabim svetom?«

»Vem, seveda vem,« ga je tudi Obličan gledal prav brezasto. »Tudi to vem, da kakovemu trmoglavemu samogoltniku prav nič ne zaleže ne dober ne slab svet.«

Vse je kazalo, da bi utegnil nastati hud prepir.

Gostje so se spogledovali, vstajali in odhajali. Le Amerikanec je še ostal. A ko je vstal tudi on, je Obličan molčé odšel za njim.

Trlep je ostal z Nacetom sam. Bil je razdražen. Po strani je gledal zeta in iskal, kako bi se ga lotil.

Nace je gledal pod mizo in kuhal nejevoljo, ker je tast s hudim jezikom spet napravil nepotrebno zdrago med mirnimi gosti.

»Tak kako misliš z — onim?« je Trlep kar naravnost vprašal.

»S kom?«

»Z onim, ki skruni zemljo mojega rodu.«

»E, kaj bi mislil.«

»Vedel bi rad, zakaj mu posojaš denar.«

»Zakaj pa mu ga Vi?«

»Tebi nič mar!«

»Tudi Vam ne, kaj delam jaz!«

»O, vem, kaj pleteš. Ali to pot me ne boš preloputnil. Še sem tu in zbistril sem se!«

»Ko bi se bili že tudi prej, pa bi bilo marsikaj drugače.«

Pa Trlep se ni dal premotiti.

»Zakaj si mi utajil, da mu posojaš?« je gnal svojo.

»Grd upnik, ki dolžnika daje ljudem v zobe!«

»Še v tretjič in četrtič in do kraja bi se rad vknjižil, kajne?«

»Ali naj precej poženem na boben, kakor ste mi že svetovali?«

Trlepu je vzelo sapo.

»Pa menda ne bo treba, saj se je začel smiliti Vašemu dobremu srcu,« je Nace pikal.

»Kaj ti mar, kaj vohaš za menoj?«

»Nič ne voham, pa vendar vem, kam merite; vem, a zadeli boste le v prazno, to mi lahko verjamete.«

»Kaj, kaj blodiš?«

»Da Trlepovine Vi nikoli več imeli ne boste, posojajte dedcu ali ne posojajte!«

»Zakaj ne, to mi povedi, zakaj ne?« je Trlep vpil. »Ali ni bila moja in mojih starih, in nima mojega imena, kaj?«

»Staro ime ste ji zbrisali Vi sami, vsa soseska Vam to izpriča; tudi pri gosposki je zapisano tako — ali ne?«

Trlep je potrft molčal, Nace mu jih je pravil še dalje:

»In koliko ste se prizadevali, da ste Marički in meni priskutili življenje z Vami, obenem pa zvitorepili še drugod in kleli svoj rod! Napuh in trmoglavost — to, to je oskrunilo in pogubilo Trlepovino, to, da veste!«

»Dosti se upaš —!« je stari sopihal.

»Kar udarite me, kakor tačas, saj veste!« ga je uščenil. »Ampak na Trlepovini Vi ne boste rogovilili nikoli več, pa je!«

Nace ni mislil tako hudo. A ker je videl, kako vsaka beseda v živo udari, je ob spominu, kaj je prestajal pred zagovednim tastom, prav z veseljem dražil pogubečnega moža.

Tast je jezen vstal in šel ves obupan.

Zet je za njim strgljal korenček in Trlepovini v mislih obetal drugega gospodarja.

XV.

Trlep ni imel nobene mirne ure več.

Nace se mu je zdel zmerom bolj nevaren. Sedanji gospodar na Trlepovini je nerodno šaril in zapravljajal, da so tudi sosedje že ugibali, kaj bo, kdo bo podse spravil lepo domačijo.

Marsikdo je že pripravljajal denar, da bi ga ob dražbi vrgel na mizo in zmagal:

»Moja je, moja!«

Kadar je Trlep kaj slišal o kakovi taki nameri, je od skrbi in togote kar besnel.

»Nikoli, nak, nikoli!« se je v mislih bojeval in upiral.

Ko mu je skrb bila že prehuda, se je odločil, da bi pisal po sina. Ha, oba bi zagrabila in zmagala. In če bi kdo res nagajal njemu, tak pa tudi ne bo, da bi mu sina odrival.

In je pisal. A ko je pismo bilo gotovo, ga je popala stara togota. Zdelo se mu je, da se ponižuje pred sinom, da je sam omagal in da ga zdaj prosi pomoči.

Tehtal je pismo v drhteči roki, ga ogledoval, bral enkrat, bral dvakrat, naposled pa z odločno kretnjo zmečkal in zagnal pod mizo.

»Ne —!« je sopihal. »Ne podam se mu! Sam naj se spomni in vrne!«

Togoten in žalosten je motoglavil po polju. Njive so zorele in šumotljale z rumenim klasjem, polnim in bogatim, a tolažbe, miru ni našel med njimi.

Tudi hosta ga ni več poznala. Sredi najlepših bukev je bilo majhno posekovje. Lističje mladih bukev, obtolčenih in z odčehnjenimi ali nalomljenimi vejami, je otožno trepetljalo.

»O, ti —!« je klel. »Glej, spet mi jih je nekaj podrll!«

Lazil je med drevjem, zmerom več novih štorov je našel, ob vsakem je postal in zarentačil. Z njim je ves čas hodila misel na Janeza in na pismo, ki ga je zmečkal, da se ne bi ponižal.

Ves potrč od žalosti in divji od jeze je tevsal domov.

Ponoči se je brez sna premetaval po vroči postelji, sedé in ležé mislil sem, mislil tja, a pamet se ni upokojila, da bi našla pravo, rešilno misel, zmerom se je oprijemal le stare trme, naj se sin sam spomni očeta in vrne.

»Kam pa naj pride?« mu je vest očitala in ga karala za vse njegove velike zmote.

Dolgo dolgo se je mrtvičil in lomil v krhkih sklepih, ampak odločiti se nikakor ni mogel in ni mogel. Slabemu gospodarju na Trlepovini je posodil že toliko, da bi ga bil lahko sam pognal na boben. Pa se je bal Naceta in vseh, ki bi mu nemara res nagajali, in se je še potuhnil.

Najhuje je bilo, da se nikomur ni mogel zaupati; tudi ženi, ki ga je večkrat izpeljevala, kaj mu je, ni izdajal svojih skrbi.

»Ko bi se vendar že vrnill!« ji je vzdihoval po sinu.

»Piši mu, komu sem namenila domačijo!« ga je silila. »Če bo vedel, da ima kam priti, se ne bo več mudil tam, kjer je.«

»Ne dam se mu usekniti!« je trmoglavo zmajeval z glavo in molčal, le misli so mu še rajše hodile po Trle-

povini, oskrunjeni in zanemarjeni. Vse, kar je videl, da ne bi smelo biti, mu je venomer migljalo pred očmi.

A kadar mu že ni bilo več zmagovati skrbi in žalosti, je otožno zalezoval rodno zemljo in ves divji opazoval, kako nerodno ji gospodari nesrečni prihajač.

»Kaj vendar počenjaš!« ga je grajal in trdo gledal. »Če polju ne znaš streči, vsaj hosti prizanašaj!«

»Hosta —, o, ta pa ta!« se je oni hvalil. »Bukve so zlate, lepih denarjev so mi že vrgle!«

»Ne sekaj hoste, za božji čas!« ga je skoraj prosil. »Ali se ti ne smili?«

»Kaj pa hočem? Denarja mi je treba, vidiš.«

»Koliko?«

Drugi dan se je za veliko vsoto spet vknjižil na Trlepovino, ki je od dolgov že kar pojemala.

In kmalu je prišlo vsem na zobe, da lehkomiselni gospodar dela dolg za dolgom; še sam se je bahal, kako hitro in lahko si preloži skrb za denar. Samo tega nihče ni znal ugeniti, kje je brezno, kamor se mu pogreza vse, kar dobi.

»Po vseh sejmih se klati,« so ga obirali. »Ali je to za kmeta?«

»Če je tudi prekupec tak, kakršen je kmet, bo kmalu vsega konec.«

Kakor je sprva robotal in se celo nad potrebo gnal, tako se je zdaj delu kar umikal. Najprijetnejše opravilo mu je bilo pohajkovanje doma ali drugod.

»Kakova domačija je bila Trlepovina in kakova ti je zdaj: zanikarno obdelana in dosti v pušči, da po njej divja osat in hobat.«

»Saj ne utegne,« se je vsevedoči Obličan smejal. »Kaj menite, da mu je res le do sejmov? Včeraj je mrknil odtod, zdaj pa v pratiko pogledjte, ali je kje sejem. Nikjer ga ni v naši strani, nikjer.«

»Kam pa hodi?«

»Vprašajte ga, jaz ga ne bom dajal v jezike,« se je Obličan pomenljivo smehljaj in muzal.

Dolenjci da so radi v družčini, kjer pojó in pijó. Nekateri da so kakor ukleti: lehkoživi dobrovoljčki, leni in negospodarni in za ženskami se love. Tudi tale novi Trlep da je doma iz prav veselih krajev, tako ni čudno, če se je kje prismolil, je pretiraval Obličan.

»Trap prihajaški se je na nekem sejmu spoznal z vrtoglavo sejmanko. Lehkega in zaletavega, kakor je bil, je premotila in zvodila za seboj, da posihmal kar prebiti ne more brez njene družčine. Po vseh sejmih ju je dosti in vse, kar prisejmarita, veselo zadejata z zaplečniki in dobrovoljčki.«

»Ali je mogoče?« so silili v Obličana, da bi povedal kaj več.

»Nič ne vem, nič ne povem,« se je otresal.

»Saj vemo: priložnost stori vse.«

»Kaj pa žena? Ali nima oči?«

»Ima, ima, pa samo za lepe, drage cunje, da se lišpa, in za tisto, kako bi si prav dobro stregla brez truda in dela.«

»In posli počno, kar hočejo; nobenega dela ne opravijo, kadar bi bilo treba in kakor bi bilo prav.«

»Sreča, da so jima otroci pomrli; zdaj bi bili ubožci.«

»Veliki!«

Ko je stari Trlep zvedel, kaj vse počne nevredni gospodar lepe Trlepovine, se je strašno jezil, obenem pa tudi veselil, češ, tako bo hitreje trpljenja konec zanj in za Trlepovino, ubogo in zmerom bolj oskrunjeno. Prežeče je zalezoval stari svoj dom, vzdihoval in pazil, kaj se godi.

»Ali že svečo prižigaš temule pridnemu gospodarju?« ga je Obličan, ki je zmerom vse izvohal, dražil in se poredno muzal. »Nikar še, Trlepovina je trdna! Le poglej moža, kako je podjeten! Ali ne kupuje in prodaja? In gospodinja, kaj ni kakor gospa — haha?«

Taka namigavanja so ga hudo grela in skelela in prav za malo se mu je zdelo, ko je slišal, kam frči denar, ki ga posoja takemu gospodarju. Tisto ne, verjel ni, da bi se dedec utegnil izmotati iz zank, ki so se vozlele bolj in bolj — Obličanove besede so ga vendarle plašile.

»Da, treba bo ziniti pravo besedo,« se je odločeval.

»Drugače se mi merkaj res še ne spravi s poti.«

In kar do njega je stopil in ga oblastno prijel:

»No, ti, kako kaj gospodariš, kako?«

»Težko. Vse mi gre bolj v nič ko v prid. Sam ne vem, kaj bo.«

»Kaj bo? Slabo, če si ne boš zavihal rokavov in se lotil tudi dela, ne samo jela in zapravljanja!«

Trdo je govoril, glas se mu je tresel od stare, prekuhane jeze. Kakor bi se hotel pomiriti in domisliti odločilnih besedi, je pogled obrnil po dolini.

Pridni Témeničani so že vse pospravili s polja, tudi ajdo poželi in lan otolkli, le repa je še ostala zunaj.

Okarani gospodar je nejevoljen gledal v tla in ugi-bal, kaj mu Trlep hoče pravzaprav.

Kakor bi Trlep slišal njegove misli, se je s pogledom vrnil iz doline in dejal še ostreje:

»Kako pa —: ali misliš kdaj vračati, kar imam pri tebi?«

»Prav kmalu ne bom mogel,« se je oni ustrašil.

»Dolg je kakor kvas: zmerom ga je več.«

»Sitno, kar sitno bo, glej. Sin se mi bo v kratkem vrnil. Edini je, do ta mu gre, pa je. In kar sem mu namenil, sem tebi posodil. Tako veš, da ne bom več dolgo mogel čakati. Kmalu pripravi!«

Po tem ukazu se je počasi obrnil in mogočno odhlačal v hosto in na polje, da bi ljubi zemljici oznanil skorajšnjo rešitev.

Oni pa je stal kakor vkopan. Gledal je za trdim upnikom, v srcu ga je držala strašna stiska.

»Kaj bo, kaj bo?« je siromak preudarjal in preudarjal, kako bi si preložil to novo, pač največjo skrb.

Še tisti dan se je zadrevil do svoje oné — sejmarke in jo prosil, da bi mu kako pomagala.

Pa ona se je smejala, češ, da ne posoja, kar ima.

»Ali si jaz nisem izposojal, da sem se s teboj lahko klatil po vseh sejmihi?« ji je očital.

»Izposojal si si?« ga je debelo gledala. »A jaz sem mislila, da si tako bogat. O, ti, bizgec ti!«

Oni je molčal.

»Slab gospodar, slab kmet, če dela dolgove zato, da zatrepi čas, ko bi moral delati!« je sejmarka nadaljevala in ga brezasto gledala.

Čisto potrft in obupan je primotoglavlil domov in prosil Naceta, da bi ga otel iz nevarnosti, ki mu preti.

Nace je bil trd in ni dal do sebe.

»Kaj bi jaz zdaj?« se ga je otepal. »Če bi bil upnik samo jaz, bi morda pomagal in še potrpel; tako pa bom terjat tudi jaz, ker moram, če nočem, da bi bil ob vse.«

Slabi gospodar je začel spoznavati, da so mu bile Trlepove dobrote le v škodo.

»Prodaj, reši, kar moreš!« ga je Obličan učil, kakor bi hotel popraviti, kar je Trlepovini naprtil s svojimi svèti. »Saj vidiš, da je ta domačija zate prevelika, in tudi streči ji ne zna.«

»E, kaj tisto!« se je branil. »Časi so hudi, letine slabe, nihče ne bi mogel drugače.«

Da bi prodal, se še misliti ni upal. Take domačije ne bi imel nikoli več. Brez nje bi bil spet bajtar. Nič, rokave si bo treba zavihat, pa se bo nemara izmotal.

Mož se je spremenil.

Noben sejem ga ni več videl, sejmarka se mu je zamerila, še v mislih je ni več maral, kar sram ga je bilo nerodnosti, ki jih je bil motoglavo počenjal.

Ko se je streznil, je šele prav spoznal, kako neumno je živel in čas in denar trafil, ko bi bil moral skrbeti za dom in delati.

Mož se je res spremenil.

Delal je prav spridoma in upal, da si bo opomogel in se vsaj kolikor toliko odkrižal sitnega Trlepa.

Ali Trlep mu ni dal miru: kjerkoli ga je prestregel, ga je pestil in opominjal, češ, da se mudi, ker bo sin zdaj zdaj tu.

Zbegani dolžnik se je spet obrnil do Nace. Pa Nace še ni hotel nič slišati o posojilu. Naj skuša preprosi Trlepa, da bi počakal. A če ne bo nič opravil, naj se zglasi, pa se bo ta morda zmenila še za to posojilo.

Nace in Marička sta že bila vse preudarila in tako ugenila, da bi posodila, ker bi drugače oče utegnil na dražbo pognati Trlepovino; a kdo ti je porok, da potemtakem ne bi prišla v druge tuje roke?

Trlep je bil trd, ni se dal omečiti; še rok je določil, do kdaj hoče imeti svoj denar; zlepa ali zgrda.

Zdaj se je Nace vdal.

»Teško dam, da veš,« mu je vzdihovaje govoril. »Ampak dam samo, če vse vrneš našemu očetu, da bom jaz sam vknjižen, in če mi obljubiš, da se ne boš dolžil pri nikomer drugem in da hoste ne boš izsekaval.«

»Samo do tebe se bom obrnil, če mi bo še kdaj treba,« je rad vse obljudil in že čez nekaj dni je Trlepu odštél, kar mu je šlo.

Trlep je od strahu in togote kar otrpnil, ko je spoznal, kako čisto v stran ga je Nace odrinil.

»Zaletel!« je zmerjal dolžnika. »Saj nisem hotel, da bi se prav na mojega zeta obešal, malo bi bil že še počakal.«

»Kako, če pa se ti sin vrača?« ga je ta zavrnil.

»Pa vendar bi rajši videl, če Nace ne bi imel rok vmes,« je stiskal pesti in ježil obrvi.

Hudo mu je bilo tako, da ni bil za nobeno delo. Saj mu je bilo lahko. Vsi računi so se mu zamešali, vdrugič je zgubil Trlepovino.

Ta misel mu je bila zmerom bolj živa; kamor se je genil, je bila z njim in ga bolela. Ves obupan je hodil med njivami in se od togote jokal v hosti.

Včasih mu je pot prestregel Obličan in se mu smejal.

»Vidiš, pa so te spet spodrecali! Za same dobrote, ki si jih izkazoval bližnjemu, kajne? O, svet je po samem zlodeju. Zvitorepiš in zvitorepiš, že misliš, da imaš vse niti v rokah, ná, pa se ti zamotá in ni nič in se obrišeš tja do ušes... Glej, ne boš in ne boš se spet pripehal do Trlepovine, kar kdo drugi jo bo pomavhal... haha!«

Trlep je pospešil korak, prežalosten je bil, da bi se bol s kačjepičnim Obličanom.

Obličanu se je zasmilil, ko je gledal za njim in videl, kako je pripogniv in kar v dve gubé tevsal med njivami.

»E, kaj!« se je premislil. »Le grizi se, saj si bil zadosti zagoveden in trd do svojih in do vseh!«

Tisto je že res, da Trlepovina kliče drugega gospodarja; ali Trlep je ne sme več dobiti v roké; trmoglav in samsvoj kakor je, bi utegnil Nacetu in Marički podreli ali vsaj zamešati vse lepe skrivne namere, ki jih imata s prodano domačijo.

»O, Nace in Marička gresta in mi tako zabrodita!« je Trlep jezno zamahoval z roko in preudarjal, kako bi se jima uprl.

Ali vse, kar je nameril, se je izkazalo, da ni pravo; podnevi in ponoči je vrtal in svedral misli, pa nobena se mu ni zdela zadosti dobra. V žalosti in jezi je ugibal, kaj Nace misli, zakaj mu meče polena pod noge in kako pač bo, ko se bo Janez vrnil in res ne bo vedel, kam bi položil glavo.

Ko je vse to premleval v trudnih mislih, ga je lomila divja jeza na Naceta in Maričko.

»Zakaj sta mi to vmesila?« se ju je nekoč osorno lotil. »Kaj imata za bregom, da me izpodrivata?«

Marička je molčala, Nace je odgovoril:

»Terjali ste ga za denar in posodila sva mu, da Vam ga je vrnil. Menim, da ste zdaj lahko zadovoljni, ne pa nejevoljni.«

»Seveda zadovoljen, da oni še dalje šari po stari moji zemlji, ki sem jo hotel otefi iz nerodnih parkljev!«

»Če mu ne bi bila pomagala midva, bi bil kdo drugi. Ali bi Vam bilo to bolj prav?«

»Prav ali ne prav!« je jeznoritil. »Prepustila bi ga bila meni, pa bi bilo dobro!«

Nace se ni hotel bosti, rajši je umolknil.

»O, ne morem ga videti, vidva pa gresta in ga pestujeta!«

»Tudi naju niste mogli gledati, čeprav sva Vas pestovala!« se je Nace ujezil. »Nikoli ne bi bila prodala, Janezu bi bila domačijo prepustila prav za samo Maričkino dofo, pa Vi niste bili oče, od trme in prevzetnosti ste sina pognali po svetu, naju pa z domačije!«

Trlep je revskal in rohnel. Nace mu ni zamolčal nobene, a Marička se je umeknila in jokala od kesa, da je tačas izdala domačijo, in je jokala od usmiljenja do očeta, ki ga je videla v žalosti in ponižanju.

Zaradi očeta se je kesala že nekaterikrat, a še nikoli tako zelo kakor pač zdaj.

Trlep je bil po tem prepiru še bolj poparjen. Naceto ve besede so mu sede v ušesih in mu venomer budile slabo vest. Ves zbegan in potrč se je naposled omečil in pisal Janezu, naj brž brž pride domov, če hoče, da se reši domačija, ki jo je Marička lehkomi selno zavrgla.

Ko je odposlal pismo, mu je nekoliko odleglo. Prav nekje globoko se mu je sicer še skrivala huda skrb, ali ga bo Janez razumel ali nemara ne bo hotel slušati, ker mu ni kam priti. Pa kaj bi to! Ali se ni ponižal in mu pisal? Kdaj ga je gonil od hiše? In če je ni več, kdo je kriv? On sam, ker ji je obrnil hrbeč! O, če je v njem vsaj ena sama kaplja trlepovske krvi, mora ob tisti priči vse pustiti in priti na očetov klic!

Ampak minil je teden za tednom, noči so postale tihe, plašne in temne, le klini žerjavov in gosi so kričali

in letali na jug; minil je mesec, minila sta dva, iz Amerike pa nobenega glasu.

Kaj bo to? Kaj bo to?

Zima se je umikala, kosi so že privzdigovali rep in si nekaj žvižgali, popje na drevju se je napenjalo, mladovje se je mužilo in dan se je potegnil in pomlad se je oznanjala povsod, iz Amerike pa ne pisma ne nič.

Kaj bo? Kaj bo?

»O, ne bo pisal, ne bo; kar nenadoma bo prišel in stopil predme,« se je tolažil. »Saj ve, da ga kliče ukle-njena domačija.«

Čakanje mu je bilo velika muka; včasih se mu je zdelo, da bo kar skoprnel, tako je hrepenel po sinu in njegovi pomoči v boju za staro domačijo.

»Kaj bo, kaj bo, če se Janez ne bo prav kmalu vrnil?« ga je zmerom bolj skrbelo.

XVI.

Prihajač, ki se je tako dolgo bal, da ga bo Trlep zrinil z domačije, se je globoko oddehnil, ko se je odkrižal nadležnega in nevarnega upnika. Naceta se ni bal. Vesela zavest, da spet lahko v miru živi, ga je priklenila na dom. Delal je in skrbel za vse, kakor mu človek ne bi prisodil po vseh nerodnostih in lehkomiselnostih, ki jih je bil počenjal.

Tudi žena se mu je nekaj unesla. Skrb, ki sta jo z možem imela zaradi dolgov, jo je zmodrila, da je sama, če mož ni utegnil, gledala poslom na prste.

Kar lepo je postalo na Trlepovini.

»Vidiš, kako voziček teče lepo, ko ga ti več ne mažeš?« je Obličan dražil Trlepa, kjer ga je prestregel in mu dopovedoval, kako pridni so na Trlepovini.

Trlepa je vsak napomenek o stari domačiji pekel in mu večal hrepenenje po sinovi vrnitvi. Na Obličana je bil zmerom nekoliko hud in mu tudi zdaj ni bilo do besedovanja z njim.

»O, ko bi se Janez že vrnil!« je vzdihoval in počasi šel svojo pot.

Le na sina se je še zanašal, sam, to je zdaj že vedel, ne bo otel Trlepovine; saj mu je nihče ne privošči, vsi mu le nagajajo, še lastna hči in zet ga odrivata.

Ali iz Amerike ni bilo glasu.

Od nemirnosti in neučakanosti je hodil na železniško postajo, češ, zgodilo se bo, da ga bo kar nena doma ugledal, kako stopa iz železniškega voza in hiti predenj... Kajpak, trdo ga bo prijel, zakaj je tačas skrivaj pobegnil in zakaj zdaj ni pisal, kdaj pride... Ampak za njim bo pridrobila ona, otroci se je bodo držali za krilo in plaho gledali hudega moža, ki jim kara očeta... No, no — zaradi otrok se bo nasmehnil, vsem po vrsti bo segel v roke in rekel:

»Ali ste prišli, prišli? No, le pojdimo, saj se bomo spotoma in doma še kaj pomenili.«

Doma —? Glej, mimo rodnega doma bo moral sina in njegove voditi pod tujo streho — na Goršlovino... Oh, to bo za Janeza strašno bridko. Kaj mu ne bi bilo! Saj ga bo spominjalo matere in sestre, zgubljene domačije in vsega, vsega...

In vendar mu je vsaka pot na postajo bila veselo, nestrpno pričakovanje. Pa sina ni bilo in ni bilo. Vselej se je vračal otožen in pobit.

Življenje na postaji je bilo pisano vrvenje domačih in tujih ljudi, pa njega ni moglo prav nič razvedriti. Pomnil je, da je pred leti rad gledal tuji svet, ki je drdral mimo; tudi za kakovega domačina, če ga je opazil, je tačas še imel besedo. Zdaj je mrk in siten, vase zagledan in v vlak, ki je neutegoma odhropel dalje.

Za nikogar in za nič se ni menil, ko se je vračal domov, a nekoč ga je nekaj vendar zgrabilo.

Šel je počasi po poljski poti, po dolini se je hahljal vlak, kakor bi mu bilo prav, da je spet ukanil nepočakljivega Trlepa. Za grobljo kamenja na grbasti grivi je slišal tihe glasove. Iztegnil je vrat in videl majhno družino. Mož je sedel na kamnu in si z obema rokama podpiral glavo. Ob njem je ždela žena, molčala in dojila, dva, še majhna otroka pa sta čebljala in vpraševala očeta, kaj jima bo prinesel iz Amerike.

»Aha, v Ameriko se odpravlja,« je Trlep razumel in se že hotel tiho umekniti, kar ti je mož ob ženi zaihtel na ves glas.

»Oh, kako težko te puščam samo z otroki!« je podrhteval.

»Nič ne skrbi, zdrav bodi, Bog bo vedel za nas!« ga je žena tolažila, naposled pa se še sama razjokala. Tudi otroka sta začela jokati.

Mož je umiril otroka in spet tiho ihtel, da so se mu rame kar tresle.

Žena si je otroka odtrgala s prsi in s prosto roko objela moža.

»Francè, nikamor ne hodi,« je hitela s čisto drugim, skoraj veselim glasom. »Vkup ostanimo, tudi brez Amerike nas ne bo konec!«

»Ne, ne,« se je tudi mož našel. »Rešiti se moramo uboštva, samo Amerika nam utegne pomagati!«

Počasi se je dvignil, objel ženo in otroke in odhitel s kovčegom.

Tudi Trlep je šel dalje in premišljeval:

»Glejte, kako se težko loči od doma; pa je siromak, bajtar! A zakaj ti tja uhajajo taki, ki imajo domačijo in vsega zadosti za vase in za nase?«

Popala ga je stara togota.

Ha, vsega je kriv sin, ki je lahko brez slovesa pobegnil, užalil dom in očeta in ki se mu še zdaj ne mudi domov, ko mu je oče vse odpustil, se ponižal in pisal ponj!

Od žalosti in jeze je blodil po polju in hosti in se pravdal z vestjo, ki ni molčala, češ, če je kriv sin, je še bolj kriv oče, ki je v prevzetnosti in togoti določal usodo Trlepovini in sebi.

Zdaj je vnovič spoznaval, kako nápek je kretil, ko je zavrgel sina in hčeri dal domačijo. Tako ni v nesrečo spravil samo sebe in uboge zemlje, marveč je domačiji zbrisal staro ime, jo spravil v tuje roké in vsej soseski na zobé.

»Oh, kje sem imel betico?« se je obtoževal. »Zavrgel sem sina, zdaj pa ga hodim čakati, ko še vem ne, ali bo prišel. In če bo prišel, kako bo, ko ga ne bom mogel peljati na rodni dom?«

V zamišljenosti je poniglavo postajal in se grizel.

Ampak vse bo še kako, samo Janez naj se skoraj vrne! O, če bi Trlepovina bila s sto vezmi priklenjena v peklu samem: — rod Trlepov jo mora in mora spet dobiti nazaj!

Gledal je po dolini, po Trlepovini, povsod, žalost mu je bila zmerom večja, hrepenenje po sinu silneje in silneje.

»O Bog, saj spoznavam, da sem grešil —, ali zdaj mi še odpusti!« je vzdihoval, ko se je bližal domu in so mu oči obstajale na Trlepovi hiši, gospodujoči sredi vasi in gledajoči po dolini ob Témenici.

Solnce je bilo že nizko in medlo, motni sijaj je migljaj nad dolino, tiho in pokojno, kakor bi bil pozlačena koprena, vsa okna so pobleščavala, po dobravah in tokavah se je gostil modrikast mrak.

Malo pred vasjo ga je ustavil Obličan.

»Trlep je prodal junca in smuknil na sejèm v Trebnje,« mu je pravil. »Jutri pojdem tja tudi jaz. Ali bi šel z menoj?«

»Kdo? Trlep?« se je razjezil.

»I kdo? Gospodar Trlepovine,« se je Obličan že na glas smejal. »Kaj ga ne poznaš več? Saj si mu posojal in bi mu nemara še rad — ali ne?«

Trlep je nejevoljen nekaj momljal in dalje krevsal.

»Postoj no, ti!« ga je Obličan ustavljal. »Z menoj pojdi, nemara se mu boš kako prikupil, da bi te še prosil naposodo, ali pa boš vsaj videl mrho, ki mu pomaga zapravljati.«

Trlep je zaničljivo zamahnil z roko in revsknil:

»Le naglej se je sam, da boš tudi obnjo lahko brusil svoj zoprni jezik!« ga je usekal. »Baba, opravljiva!« mu je še navrgel in šel svojo pot.

Kar je slišal, ga je vendarle veselilo. Dedec se bo zavrgel in zagospodaril; potlej ga boša on in Janez že tako stisnila, da se bo podal in umeknil s Trlepovine.

»Oh, samo Janez naj bi že skoraj prišel!« je spet vzdihoval.

XVII.

Sejmarka, ki je mamila slabega gospodarja s Trlepovine, je bila še mlada vdova brez otrok, prav živa in vrtoglava ženska. Svet je močno brusil jezik obnjo. Saj je bilo res, da je rada hodila v družčino in po sejmi, tudi v dedce je tiščala, jih dražila in se jim smejala, ko so se zmotoglavili, vendar kaj posebno hudega ji nihče ni mogel očitati, čeprav je bil videz močan tožnik.

Na sejmu je vrela in kupčevala z vsem mogočim blagom in potlej veseljačila in zadejala, kar je stržila.

Okoli sebe je trpela le vesele, lehkomišelné ljudi, ki se niso tresli za čas in denar, marveč ga radi hrupno zapravljali; skoporitcev in čmerikavcev ni marala, kar videti jih ni mogla.

Tudi na sejmu tačas v Trebnjem je že bila v veliki, veseli družčini, ko jo je našel gospodar s Trlepovine. V razposajenosti je nekaj več pila, da je kar gorela iz okroglih udov v zdravo napeto lice in se hahljala nerodnim kvantom hripavih sejmarjev, vmes pa s pestjo tolkla ob mizo, klicala vina in strupeno dražila posebno tiste, ki so mislili, da se bo omehčala in podala.

»Kod te hudir moti?« jo je trdo vprašal in se oblastno ustopil pred njeno mizo Trlep.

Ona ga je zaničljivo pogledala in se zasmejala na ves glas:

»Možje, kaj bo pa zdaj? Glejte, moj ženin —.«

»Kdo je ta maslar?« bi rad vedel sejmar, ki je sedel tesno ob njej in ki je mislil, da ne zaman.

»Ženin, ali pa že mož moj — kdo drugi bi govoril tako?« se je smejala še glasneje.

»Ali bi rada, da ga nesem pod kap?« je hropeče vprašal zapečnik in brezasto pogledal prihajača.

Ali ona se je spogledljivo naslonila k sosedu, vodenno, močno gledala starega znanca sredi sobe in se mu smejala, da je vse na njej kar poskakovalo.

»Kje si hodil, kje si bil — kje si čeveljčke rosil?« je skušala peti.

»Nikoli ne bi bil mislil, da si taka!« je zakričal.

Vsa gostilna se je zasmejala.

»Le stojte, zdaj zdaj se bo razjokal!« je vpil vesel sejmar.

»Kakova neki?« se je posmehovala. »Kaj si mislil, da se bom dala v rom in spravila v kot, ker tebe ni bilo?«

V gostilnico je stopil Obličan in se široko nasmehnil svojemu nerodnemu sosedu, ki je še zmerom stal in divje gledal sejmarko in njeno družčino.

»Kaj jo gledaš kakor žaba jajca?« ga je dražil. »Saj ti je všeč, ali morda ne?«

»Všeč pa, všeč! Kaj mu ne bi bila! Pa drugim je še bolj!« se je vtikal sejmar od druge mize.

»Tebi nemara da tudi!« se je Obličan namrdnil, ker mu ni bilo prav, da mu mož sega v besedo. »Ampak pusti jo drugim in misli na otroke, če ti jih je kaj Bog dal!«

»Jòh, jòh — otrok pa kakor bi drobnico potresel: dva večja, dva manjša, še večji in še manjši, pa dva taka kakor en sam, pa še dve dekleti in še sam ne vem, koliko ... jòh, jòh ... otrok pa, otrok!«

»Če je tako, pusti babe na miru!«

»Ti pa mene in nas vse, čeljust široka!«

»Le daj ga, Obličana!« se je sejmarka ujezila. »To ti je jezik, devet starih cigank mu ga ne zaveže!«

Gospodar s Trlepovine je hudo gledal od enega do drugega in se spet lotil sejmarke, ki je še dalje pikala soseda Obličana.

»Da te le sram ni!«

»Zakaj?« je vstala. »Kaj sem med tatovi?«

»O, tfej!«

»Tebe bodi sram, tebe, da se kujaš, ko bi lahko prisèl in bil vesel med veselimi!«

A on se ni genil, le gledal jo je, kakor bi ji obleko moral umeriti.

Tudi Obličanu ni bilo do besedičenja z jezično in zasmehljivo sejmarko.

»Semkaj pojdi!« je vabil gospodarja s Trlepovine in prejezdil klop pri mizi v kotu. »Pusti jo, baba je baba, najboljša je slaba!«

Sejmarka je hotela zmagati.

»Kaj si res tak, da bi se kujal, ko se nimaš za kaj?« je mehko vpraševala in ga zapeljivo pogledovala. »E, včasih si bil bolj kratkočasen, včasih. No, pojdi k le-onemu, saj vidim, da si hud name ...«

Pa on se ni genil, kar gledal jo je in gledal.

»Glej ga, pojdi semkaj!« ga je Obličan klical.

»Kar pojdi, če ti je bolj do njegove družčine!« mu je še slaje govorila.

Zdaj je pokimal Obličanu in se zrinil do sejmarke.

»No, tako!« ga je veselo udarila po rami in zmagovito pogledala po Obličanu. »Vina gor! Da praznujemo svidenje in zalijemo staro prijateljstvo! Vina gor ...!«

Dedec, ki se je je ves čas tiščal in ki bi bil rad tekmeča vrgel pod kap, je molčé vstal in šel.

»Ti, zdaj pa lepo povedi, kako se ti je godilo, odkar se nisva videla!« je dejala in se primeknila.

»Žejen sem kakor kepa ob ajdovi setvi,« se je umikal, ker ga je vse gledalo. »Pijmo, da bo kar od mize teklo!«

Obličan ga je postrani gledal in pikal:

»Tako si se odločil, tako? Ne samo motoglaviti si začel na stare zobé, tudi piti, piti?«

»O, pijem, odkar so me mati pustili. In rad dam za vino, če je dobro in če sem med veselimi ljudmi!« je česnal in se bahal.

Zaplečniki in priskledniki so vzdignili hvalo in slavo, češ, to je mož, da malo takih.

V največjem hrupu se je sejmarka nagnila k njegovemu ušesu in ga vprašala:

»Ti, kako pa kaj gospodarstvo? Ali si se izkopal iz dolgov?«

Skrb, ki mu zadnje čase ni več kaj posebno tesnila srca, ga je boleče uščenila.

»Hoj, vina gor, veseli bodimo, za nič ne skrbimo!« je zaklical v družčino.

Sejmarji so mu glasno napili in ga pohvalili.

Le ona ni odnehala.

»Zakaj mi ne odgovoriš?« ga je dregnila.

»Veseli bodimo, za nič ne skrbimo!« se ji je nasmehnul in potlej zašepetal: »Vse je spet dobro, najbolje pa to, da se spet vidiiva zdrava in vesela!«

Zdaj se mu je še bolj primeknila in napila s polnim kozarcem. »Dobro zdravje!«

V gostilnico so vreli sejmarji in govorili o slabi kupčiji, a ko so opazili, kako si strežejo pri sejmarkini mizi, so začeli stikati glave in si kimati.

»Čudna ženska. Odkar ji je umrl mož, je kakor z uma, polna nemira, polna vihravosti.«

»Včasih je brez božjaka in bora kakor deseti brat ali sveti Gol, včasih pa spet ne ve, kam z denarjem, toliko ti ga ima.«

»In ko ga razmeče, se kisa doma in dela pokoro.«

»Škoda; če bi bila malo bolj zase, bi bila prav vsečna ženska in svet je ne bi imel tako na zobeh.«

»Opravljajo jo samo tisti, ki jih ona ne mara v družčino.«

»Kazi jo vendarle, da se je tistegale dedca, ki jo gleda tako zabodeno, malo preveč navadila. Včasih sta se že kar očitno vlačila po sejmi in zapravljala, da je bilo kar grdo.«

V pogovor se je vtikal Obličan in pravil, kdo je mož, ki ga sejmarka mami, in kako je z njim doma.

Možanci, vedečni in zgovorni, bi bili povedali še nekateri izmislek svoje modre glave, ne samo, kako tale prebita sejmarka veselo sejmari in dedce slepari, marveč tudi tisto, da kratko in malo ni prav in lepo, če se takle postaren mož žene za tujo babo in dom zanemarja, — zlomek ga vedi, kako bi jim besede bile še šle, ko se vrata ne bi bila odprla nastežaj in ko ne bi bil ves vinski in težak bušil noter tisti sejmar, ki se je bil slinil pri sejmarki, dokler ni k sebi zvabila gospodarja s Trlepovine.

In kakor je bil le-oni stal sredi sobe in bodeče in preteče gledal staro znanko med vsiljivimi dedci, tako je zdaj le-ta obstal z očmi, motnimi in mročimi od vinskosti. Precej dolgo je gledal, gledal, potem pa grdo zaklel in se zaprašil v gospodarja s Trlepovine.

»Proč, précej!« je vpil. »Če ne te nesem venkaj na smeti!«

»Mene —? Ti —?« je lehkomiselni mož poskočil.

Kakor bi trenil, je nastal tepež in metež.

Zaplečniki, ki so pili njegovo vino, so se pognali zanj, mnogi drugi pa so od same srdoritosti iskali, kje in nad kom bi otresali vinsko objestnost, in so pomagali zdaj hudemu sejmarju, zdaj topoglavemu gospodarju s Trlepovine.

Sejmarka, že navajena tudi tega, se je smehljala in hlasno gledala poboj; oči so se ji kar svetile.

Dedca sta se valjala po fleh, drugi so vpili in se pehali in si pretili.

»Obličan, pomagaj —!« je gospodar s Trlepovine hropel pod divjim tekmečem.

»Jaz že ne!« se je ta smejal.

Nekaj še preudarnih mož ju je ločilo, češ, zadosti jima je.

Gospodar s Trlepovine skoraj vstati ni mogel, tako mu je oni pretrl rebra in ga obrcal. V dve gubé zguzen je omrtveval na stolu in z očmi iskal Obličana.

Obličan se mu je smejal, češ, sram te bodi, da se na stare zobé rvaš za neumno babo.

»Voz mi dobodi, domov se peljiva!« ga je prosil. Obličan je z glavo primuzal, da hoče.

* * *

Gospodar s Trlepovine je bil po tistem tepežu kakor z uma. Rad bi bil napravil in nakanil hudo tožbo, pa se ni upal, kar molčati je moral, da sramota ne bi bila še večja in da se ne bi razvedelo, kaj je bilo na sejmu. Lehkomiselno je spet sejmaril in se mušil okoli vrto-glave sejmarke.

Kar si je napridoval, dokler ni spet gorel in norel, mu je posihmal ginevalo; če je sejal, ni prav sejal, setev mu je slabo plenjala in živina hiralala.

Trlep je tiho oprezoval in opazoval. Kar je videl, se mu je zdelo, da zori in gre svojo pot.

»Trap, le nori,« se je grenko smehljal med jezo in škodoželjnostjo, »tako bo še prej konec vsega!«

Tudi Obličan je zmajeval z glavo in se norčeval.

»Otodile sem šel mimo tvojega kozelca,« je nekoč ogovoril slabega gospodarja. »Hent, kako ti ga je vihar oni teden razkozmal!«

»Pravila mi je žena, da. Piš je neki bil tak, da je razkril pol strehe in tikoma tal odkrhnil dva stebra.«

»In ti si sejmaril na Mirni, kajne?«

Gospodar je molčal in gledal v tla.

»Saj nisi več tako trdnih kosti, tudi škrbast si že, pa še te žene,« ga je Obličan pikal.

»Jarem juncev bi bil rad kupil,« se je lagal.

»Kaj bi z njimi? Kdo bi jih izučil, ko ti ne utegneš?«

Obličanov zasmeh mu je vzel besedo. Brž je odslonil vrtno leso in šel v čebelnjak.

»Stoj no, ti!« je Obličan vpil za njim. »Za ôrjo se ne meniš in za setev ti ni, — ali ne bi dal v najem nekaj njiv, da ne bodo ležale v puščo?«

Postal je in vprašal:

»Kdo bi jih rad?«

»Jaz.«

»Tebi pa zmerom; katere hočeš,« se je nasmehnil in hitro preudaril, da ne bi bilo napačno, če bi mu zemlja brez dela dajala jela in vsega.

Čez leto in dan je bila skoraj vsa zemlja v najemu. Ni živel slabo. Kar je prišlo v skledo, je bilo dobro in tekovito.

»Da že prej nisem kretil tako!« mu je bilo žal. »Kaj se mi je bilo treba pekliti s posli!«

Brez posebnih skrbi je zdaj le sejmaril in se okoli vozaril.

XVIII.

Trlep je kmalu zvedel, kako huda oblačica novega ponižanja se je zbrala nad ubogo Trlepovino.

Glejte, ni bilo zadosti, da se je rodni zemlji zbrisalo domače ime, ni bilo zadosti, da jo zanemarjajo nespretni tuje roke: še zakupniki, sami osebenjaki in bajtarji, šarijo po njej in žro nje sadove...

Žalosten in jezen jo je od daleč gledal in rentočil v nemoči. Zdelo se mu je, da zemlja sama čuti ponižanje in da zato nerada rodi in slabo.

Najbolj hud je bil na Obličana; še zemlji je zameril za vse, kar mu je rodila.

Od jeze in zavisti se ga je nekoč lotil na polju.

»Ali nimaš svoje zemlje zadosti? Lakomnik!«

»Imam. Če pa vidim, da bi si lahko napridoval še kaj, se ne branim. Zakaj ti ni prav? Saj tebi nič mar!«

Trlepa je čezdalje bolj grelo. Na ves glas je Obličanu očital požrešnost in nagajivost.

»Ali so njive tvoje, ka-li?« se je Obličan ujezil.

Ta napomenek je Trlepu vzel vso razsodnost, tako ga je raztogotil. Z vso jezo je zamahnil po Obličanu, močno bi ga bil udaril, če oni ne bi bil odskočil.

»Še enkrat poskusi, pa ti razkoljem bečico, trmoglavo!« je Obličan poprijel motiko.

Trlep je bil golopest in je moral odnehati.

Ampak togota, ki se je kuhala v njem, je morala nekamo. Na ves splav se je zadrevil na Kraševčevino. Kaj nista Marička in Nace kriva, da se godi, kar se godi?

Od same togote skoraj še govoriti ni mogel. Osorno je naročil vina in ga bušil vase.

In iskal je najhujših besedi, da bi z njimi prebičal Maričko in Naceta.

Pa preden je mogel pravo ziniti, mu je postalo čudno slabo. V prsih ga je tiščalo, po udih mu je ležala

strašna težava, govoriti ni mogel, pred očmi se mu je temnilo. Roke so mu odrevenele in slabočno omahnile, vse telo je trepetalo in se rušilo na klop.

Marička in Nace sta strahoma skočila k njemu.

»Jezus — po gospoda!« je Marička zavpila v joku.

»In po zdravnika —!« se je Nace domislil in ga z vodo škropil v zaripli, modrikasti obraz.

Trlep je topo buljil predse in silil pokonci.

Ko sta ga premeknila, mu je majhno odleglo.

»Domov —,« se mu je utrgalo nekje globoko.

Spravila sta ga na voz in počasi prepeljala na Goršlovino.

Dolgo je ležal bolan in se togotno branil zdravnika in duhovnika.

»Počakajte, počakajte!« je vsvojo mer gnal svojo. »Ne bom še umrl. Saj ne utegnem. Pa tudi Janeza še ni domov in tudi Trlepovina je še ukleta.«

Bil je čisto brez moči, kakor bi mu kdo kosti pobral iz udov in kakor bi cunjo v ustih imel za jezik. Le volja mu je bila močna kakor zmerom. Ni hotel umreti in ni umrl, ozdraveti je moral in je ozdravel.

Že je vstajal in spet poležkaval, vzdihoval in jokal od žalosti in skrbi za Trlepovino.

»Króti se, ne jezi se, saj se nimaš za kaj!« ga je Goršela prosila.

»Nimam za kaj —!« jo je grdo gledal.

»In ne pozabi, da ti je Bog s to boleznijo poslal hud, morda zadnji opomin.«

»Tako ti misliš!« se je otresal. »Bog pa ve, da ne smem še umreti in nočem umreti, tudi ne bolan biti!«

Včasih pa, ko ga je spet podiralo, je tiho molil in prosil Boga, da bi čakal samo še Janeza in rešene Trlepovine — potlej pa naj ga le vzame k sebi, če že mora biti.

»Na Primskovo pojdem,« je Goršela govorila. »Gospod ti bo hitro pomagal.«

»Če zna, sebi naj pomaga, saj je star in nadležen!«

»Če je star, je star. Ampak on več ve, kakor bi si kdo mislil.«

»Vse svetosti in jagode primskovškega gospoda mi ne staknejo kit in kosti, da bi me nosile, kakor bi rad.«

»Ali pa pokličem zdravnika?«

»Kar pusti, čisto sam se bom izlízal bolje, kakor bi se mogel z mazili in zdravili, kar jih premorefa konjederka in zdravnik in še primskovski zraven.«

Močna volja se je branila bolezní in jo zmagovala.

Goršela pa je bila vendarle šla na Primskovo in Trlepu skrivaj v jed dajala zdravilnih jagod, ki jih je tam gori dobila.

»Saj sem rekla,« se je potlej veselila. »Primskovski gospod več ve in več bolezní pozna, kakor vsi padarji in rezarji, kar jih po svetu slepari.«

Mož ji je res kmalu dodobra okreval.

Prva pot mu je bila na polje. Pa ko je prišel do rodne zemlje, se mu je noga ustavila. Danes ni hotel stopiti na nekdanje svoje njive, ki so včasih slišale vse njegove molitve in kletve, vse njegove vzdihe in joke; za malo se mu je zdelo, da bi kakor tujec hodil, koder mezgajo zakupniki in se smejejo ponižani Trlepovini; le od daleč je milo gledal in srce mu je bilo polno žalosti.

Obrisal si je solzo in se obrnil v hosto. Hoja navkreber ga je upehala. Sédel je na kosmato grivo ob hosti, gledal po dolini in se v otožnih mislih motal med križi in nadlogami svojega nemirnega življenja.

Vsa dolina je bila polna poletnega solnca; od njega se je zlatilo zoreče polje in valovilo v topli sapi, ki ga je mehko božala. Po sredi je med pokošenimi travniki polzela Temenica, solnčni bleskot se je kopal v njej. Obakraj doline so se bočile lahko napeti rebri in odzad so se smehljale primskovške gorice z belimi zidanicami.

Oči se mu dolgo niso mogle odtrgati z njiv in travnikov in s solnčnih goric; vesel je bil te zoreče, solnčne lepote, misli so se mu po dolini nosile gor in dol.

Za hrbtom mu je šepetala hosta, prijeten hlad je vel iz nje in ga vabil na tiha, mehka pota, ki jih je zmerom imel tako rad.

Vstal je in zaječal od slabosti.

»Oh, še nismo čisto pravi; pa samo, da je tako,« je skomljal sam vase. »Ni čudno: duša mi je bila že vsa oprtana in opasana za pot v večnost,« je spoznaval in se veselil, da jo je srečno še unesel. »Ha, dosti bi jih moralo priti, da bi Trlepa spravili ob tla... Ampak če bi se mi še kdaj priteknilo kaj takega, vedi ga Bog, ali bi jo spet izvozil.«

Zamišljen in resen kakor ponočni čuvaj o polnoči je počasi hodil po hosti. Blažen mir mu je polnil srce, duša se mu je vdajala staremu samozaupanju, voljne misli so ljubile lepi božji svet.

»Poglavitno je, da sem spet zdrav; vse drugo bo že Bog dal tako ali tako.«

Pomisel na bolezen in Boga ga je čisto omehčala.

»O moj Oče nebeški, saj vem, da nisem vreden, rad me pa le imaš, rad...«, je truden postal ob stari bukvi.

Premišljevanje o življenju, polnem trpljenja in bridkosti, grehov in zmot, ga je hudo genilo. Obujal je spokoren kes, čisto zatopil se je v najbolj skrite misli in spomine. Okoli njega je bilo tiho in mračno kakor v samotni cerkvi. In tam, kjer je bil postal ob nenadni misli, da ni bil zmerom vreden velike božje ljubezni, je pobožno pokleknil, sklenil roke in kakor otrok v šoli iskreno molil molitev zahvalnico za ljubo zdravje.

— Naša ljuba Gospa presvetega srca, prosi zame Boga! — je sklenil molitev, kakor ga je bila naučila rajnka mati.

Stara prijateljica hosta in vdani pogovor z Bogom sta mu dala čisto drugo srce. Lehak in očiščen se je vračal domov in z njim je šel sladak mir.

»O, saj se svet zvežuje iz dobrega v slabo, iz slabega v dobro,« se je tolažil, ko so mu spotoma misli začele obletavati Trlepovino. »Vse se lahko še predene in predrugači... Samo Janez, Janez naj bi že prišel...!«

* * *

Tačas, ko se je Trlep v hosti mehčal pred Očetom nebeškim, so na vrh klanca, ki se po drugi strani položno spušča v témeniško dolino, prišli popotni, mož z ženo in tremi otroki.

»Vidite, otroci, tistole belo hišo sredi vasi?« je mladi mož pokazal proti vasi. Roka pa mu je omahnila, rame so se mu zatresle in po licu so se mu udrle solze.

»Tam so naš oče doma,« je žena tiho povedala dečkoma in deklici. »Ali vidite cerkvico na tistemle gričku?« je v nežnem razumevanju odvrčala otroke, da ne bi motili očeta, ki je z bolečo radostjo in ginjenostjo pozdravljal ljubi domači kraj. »Kajne, v Ameriki ni nobene tako lepe?«

Mož je gledal po dolini in vzdihoval, a oči so mu najbolj begale od rodne hiše k rdečeglavemu zvoniku podružnice svetega Urha, ki je kakor debel prst z nizkega grička kazal v sinje nebo.

»Pojdimo najprej k materi!« je tiho dejal in zaihtel v robec.

In so šli.

Okoli cerkve je bilo pokopališče, na njem je rasel križ pri križu.

Kmalu so našli pravega in pokleknili.

Janez si je z obema rokama pokril obraz in zaječal:

»Mati, o mati —!«

Po golih kolenih bi šaral noter na drugi konec sveta, če bi ji enkrat samkrat še mogel pogledati v ljubi obraz...

»Mati, o mati... mati —!« je poihteval in se sklanjal do groba, kakor bi hotel objeti mater v grobu.

Tudi žena in otroci so se raztožili.

»Pojdimo!« je tiho dejal, še enkrat pogledal materin grob in z družinico odšel dalje.

Kam —? Kam zdaj —?

Lastovka spomladi najde lansko gnezdo, zajec ve, kam mu je steči, le on je brezdomec v rodnem domačem kraju: edini sin uglednega, trdnega Trlepa nima strehe za ženo in otroke...

Bridkost in jeza sta vreli po njem, ko so mu oči obstajale na domači hiši, ki se je v polnem solncu belo bleščala iz sadovnjaka sredi vasi.

Nekje je kokoš zletela izpod strehe in se hvalila, da je znesla jajce, pes je lajal in pazil, odnekod je večal otrok in klical mater.

Janez se je spominjal prve mladosti; misli so iskale trate, kjer se je igral, in potov, ki jih je hodil z vrstniki, ko so se mu začele buditi prve mladeniške sanje.

»Pojdimo, no, pojdimo, otroci!« je govoril skoraj sam vase.

Pa kam, kam?

Ne, zdajle ne bi mogel stopiti pred očeta, zdajle še ne; prehudo mu je v srcu, premalo čiste sinovske ljubezni je v njem.

Do sestre naj mu bo prva pot, da se po njej pripravi za svidenje z očetom.

Šli so ob Témenici. Otroci so se čudili švigajočim ribam po plitvinah in tolmunih, žena jih je odtrigala, da kateri ne bi pal v vodo, Janez se je oziral po dolini in spoznaval vsak jelšev grm, vsako vrbo, vsako bičje in ločje, same drage znance, ki so v tujini vasovali pri njem vsa ta leta.

Kraševčevina! Marička je kar otrpnila in Nace je vrglo pokonci, ko so vstopili.

»Janez —!« je Marička potlej zavpila in se mu ihté in smeje vrgla na prsi. »O, kaj si res ti? Si že, si že ti...! In tile so tvoji otročički?« jih je z eno roko božala, z drugo pa stiskala desnico Janezove žene.

»Samo, da si se vrnil!« ga je Nace pozdravljala in mu z obema rokama stresal roko. »In kako si se pomožatil in poočanil!« se mu je čudil.

A Janez, velik, močan hrust, je bil kakor otrok, ko pride v tujo hišo: ni vedel, kaj bi rekel, ne, kam bi pogledal, tako mu je bilo hudo, ker se mu je srce jokalo po materi in ker so mu misli hitele k očetu.

Marička je od prepolnega veselja sklepala roke in vsa rdeča gledala zdaj enega, zdaj drugega in se vsem vkup smehljala.

Da so oče že dolgo težko pričakovali Janeza; da so bili še prav pred kratkim hudo hudo bolni in da so komaj komaj okrevali — vse to je pravila kar v eni sapi.

»Oče — bolni —?« se je Janez ustrašil. »Nemara pa so že umrli, pa mi povedati nočeš?« je drhtel.

»Zdravi so, spet so zdravi,« ga je mirila. »In tebe čakajo, samo tebe čakajo — vas vse čakajo,« je brž primeknila in pogledala Janezovo ženo, ki je pobešala pogled in stregla trudnim in lačnim otrokom.

A Janez ni prav verjel.

»Pojdimo, brž pojdimo k očetu!« je silil in vstal.

»Stojte! Če oče nenadoma zvedó, da se je Janez vrnil, bi jim utegnilo škoditi,« se je Nace domislil. »Jaz pojdem naprej in povem, češ, neki Amerikanec je pri nas in pripoveduje, da je Janez že na potu domov.«

»Teci, Nace, teci!« ga je Janez prosil. »Mi pridemo za teboj.«

Tako se je med sinom in očetom pripravljalo svidenje, ki sta se ga oba veselila in bala.

Marička je po žensko zgovorno pravila, kaj in kako je bilo s Trlepovino in zakaj.

»Ti pa nič ne maraj, Janez!« ga je tolažila. »Domačija bo vendar tvoja. To imava z Nacetom že dolgo na misli. Dedec, ki zdaj šari po njej, ji ni kos. Posodila sva mu toliko, kolikor je gotovine on nama dal zanjo. In to ga uduši, kadar le hočeva. Meni gre le dota z nje, vse drugo bodi tvoje!«

Janezu se je razjasnil obraz, žena je olajšano vzdihnila in Marički stisnila roke.

»Resnično,« je dejala, »Janez bi umrl, če bi moral gledati, da je domačija v tujih rokah...«

Kakor je bil ta napomenek iskren in nedolžen, Maričko je vendarle zbòl. Domislil jo je, da je brez dolgega pomisleka privolila, naj se Trlepovina proda, in da ji srce ni kdove kako žalovalo po njej še tačas ne, ko je videla in zvedela, kako hudo je za njo očetu in Janezu v Ameriki. Pa tudi ženska občutljivost se ji je zgenila in zavest, da je s Trlepovine, se ji je zbudila.

»In odkod so tvoje roke, ki jih stezaš po naši zemlji?« se je v mislih spotikala. »Čeprav si Janezova, naši zemlji si tuja, ne pozna te!«

Pa nejevolja ji je precej splahnila, ko je pogledala v vedri Janezov obraz. Samo da je bratu prav, vse drugo ne pomeni nič.

»Pojdimo brž k očetu, pojdimo!« je Janez silil. Ne na domačijo in ne nase ni več mislil, odkar je slišal, da mu je bil oče skoraj umrl, samo še bal se je, ali so mu povedali vso resnico, ali pa je oče močno bolan nemara prav zdaj.

Srce mu je bilo polno nemira in tesnobe in ni moglo pozdravljati domačih travnikov, ko je z družino in s sestro šel ob Témenici in oči upiral v Goršlovino.

Trlep je bil pri čebelah. Leto je bilo tako medovno in za pašo prikladno, da je skoraj vsak teden trčal med in da mu je neki pomladni roj prav danes dal že družca.

»Pozabil sem izpodrezati matičnjake, pa mi je zlomek rojil,« se je dobrovoljno hudoval, ko je Nace prišel do njega.

Z nizke jablane je, kakor bi se črn maček obesil za zadnje noge, visel srednje dober roj.

»Kaj bom z njimi?« je odgovarjal misli. »Preslab je in prekesen. Nazaj ga bom spodil. Samo matico mi pomagaj najti.«

Pa preden jo je Nace ugledal, jo je Trlep že imel v roki in v maticnici.

»Vidiš, jo že imam, čeprav sem brljav,« se je smehljaj in odfrkoval z roke nekaj hudih čebel in si iz kože pulil pekoča žela.

Kadar je bil pri čebelah, je bil dobre volje.

Ampak zdaj ga je premočil Nace, ker mu je opomnil, kakor se je bil namenil.

Oh, kaj čebele, kaj matica, kaj ves svet — samo zastrmel je stari mož in zadrhtel:

»Kaj —? Ali je mogoče? Res —?« je zadihano vpraševal. »Kje je tisti človek, da ga sam vprašam?«

»Pri nas. Pa Vam morda ne bo treba hoditi za njim. Saj je dejal, da Janez lahko pride že danes ali jutri in da bi bil že prišel, pa se je spotoma nekaj pomudil zaradi otrok.«

Trlep je bil čisto nemiren, kakor čebelni roj, ki je pogrešil matico in se otožno razpršil v zrak, pa iskal, iskal in naposled bežal pod domačo streho, odkoder ga je bil zvabil solnčni svet.

»Čakaj, še ženi moram brž povedati, potlej pa pojdem s teboj, da sam govorim s tistim Amerikancem,« je dejal in urno odkrevsal v hišo.

Nace je prav tedaj zapazil, da se Amerikanci bližajo, zato je brž stopil za njim in dejal:

»Oče, kaj sem rekel? Ne vem, ali vidim prav, ali se mi le zdi, ampak Janez najbrž ni več prav daleč. Poglejte, pogledajte sami!«

»Fant, če se norčuješ . . .,« je Trlep planil k oknu, kolikor hitro je mogel.

»Je —. On je —. Po hoji ga poznam. On je, on!« je mrmral pa rdel in bleдел.

Srce mu je hitelo naproti, sam pa se ni genil iz hiše. Globoko je vzdihnil in široko sel za mizo kakor kralj na prestol, češ, tukaj sem, tu me dobiš, kdor prideš.

Zavest, da je sin tu, mu je pregnala vse malodušje; stara mogočnost mu je zravnavala hrbet in obraz ubirala v trde, samozavestne poteze.

Le Nace in Goršela sta jima šla naproti.

Ko je Janez zagledal očeta, se mu je inako storilo.

Tale stari, v dve gubé zguzeni mož, ki se tako resno, trdo drži, čeprav od skritega veselja ves drhti, tale upali, osiveli, trudni mož, da je njegov oče, njegov silni, močni oče...?

Zasmilil se mu je in ga pohlevno kakor tačas, ko je še šiba pela, ogovoril:

»Kako je, oče —? Prišel sem —. Tole so pa moji —,« je pokazal na ženo in otroke.

Še v Ameriki je večkrat zbiral in urejal očitke, ki jih bo zaradi zgubljene domačije zmetal očetu v zobe; ali zdaj, ko ga je videl, kako se je postaral in zlezal v dve gubé, mu je odpuščajoče podal roko, saj je slutil, kako očeta kljuje slaba vest in boli srce.

»Mati so umrli... domačije ni več... vse je vzela Amerika... tako je, da je hudo in slabo...«, je oče tožil in stiskal sinovo roko.

»Kar je, pa je!« ga je sin tolažil, češ, da si lahko kupi dve Trlepovini in še mu bo ostajalo suhega denarja.

Oče mu je bil hvaležen za prizanesljivo besedo in ga krčevito držal za roko in kar oči ni mogel sneti z njega.

O, glej ga, kakov dedec ti je postal tale Janez: močan, plečat; samo zdravje ga je.

Od njega je počasi pogledal otroke in mlado ženo. Rdeča ti ona stoji ob Janezu in se smehlja, otroci, lepi in čedni, se je tišče in ga gledajo z velikimi čistimi očmi.

Segel ji je v roke in ji pokimal:

»Mivčeva Ančka — praviš da si?«

»Ne, Vaša sem tudi, mi vsi smo Vaši, oče,« se je nasmehnila.

Tudi Trlep se je nasmehnil; vseč mu je bilo, kar je rekla.

Le kakova ti je, kakova ti je tale — osebenjica!

Lasje so ji dolgi, dolgi in težki, da ji kite komaj imajo prostora na glavi. In oči, čudovite in krotke.

Solnčni žarek je segel skozi okno in obstal na njenem licu, žarečem in mladostnem in zdravem. Prelepe oči so se ji od solnca in notranjega ognja bleščale še bolj; zdelo se je, da se je v njih ustavila vsa lepota domačega solnca, vsa milina domače zemlje, vsa tihota ljube hoste...!

V srcu jo je prosil odpuščanja za krivico, ki ji jo je bil prizadeval z mislimi in besedami.

»No, pozdravljena!« ji je še enkrat stisnil roko in se nasmehnil otročičkom.

»Kako ti je ime?« je segel po starejšem dečku in si ga posadil na kolena.

»Janezek. — Kajne, Vi pa ste naš dedek?«

Trlepa je stisnilo v grlu in zapeklo v očeh.

Dedek —. Glejte, ali ni res, da ga Bog ima rad? Učakati mu je dal vnučkov, zdravih, lepih vnučkov, in sin je spet doma, in lepo, pametno ženo ima srečni fant in še veliko dobo mu je prinesla ...

Gledal je zdaj sina, zdaj snaho in si vnuke drugega za drugim posajal na kolena in jih miloval in miloval.

Goršela se ni mogla načuditi.

Križ božji, kaj je ta res tisti samosvoji, zakrknjeni mož, ki nikoli ni bil drugačen kakor odljuden, zadirčen in siten ...?

O, saj so bili tudi njej vsi prav vseč, posebno otroci; in vsem je stregla, kar je hiša premogla.

»Hvala Bogu, da ste srečno prišli!« je sklepala roke. »Zdaj bo pri nas spet prav lepo.«

Trlep se je v mislih zdaj pa zdaj zaletel, da bi začel govoriti o rešitvi Trlepovine, pa mu je srce bilo tako polno sreče in veselja, da se ni in ni upal dotikati zmotne in nerodne preteklosti.

A ko se je storil mrak, se je izkazalo, da na svetu ni veselja, ki bi bilo čisto in brez kaplje grenkobe in ki ne bi ujedalo samega sebe.

»No, otroci, iti moramo!« je Janez rekel in vstal.

»Kam —? Kam pa —?« sta se Trlep in Goršela ustrašila. »Saj ste doma.«

»Ne, za zdaj še nimamo doma!« je Janezu ušlo iz trlepovske samoglavosti in ponositosti.

Trlep je vzdihnil in pobesil oči. Da je bil udaril po srcu sebe in sina, ko je hotel domačijo obvarovati neke umišljene sramote — to spoznanje ga je vnovič čisto potrlo; molčé je ždel, nikogar se ni upal pogledati.

»Za nocoj pojdemo k Marički,« je Janez zamolklo govoril. »Postlala nam bo, kjer spiyo popotni. In potlej bomo kje osebenjkovali, dokler si kako ne preložimo.«

»Nikamor mi ne pojdete!« je zaprosila Goršela. »To bi bila sramota, da bi se tvojega očeta in mene držala do smrti!«

»Hvala, nikomur nočemo biti v napoto!« je Janez trmoglavil.

»Nič! Prostora je pri nas dosti, tu mi ostanete, pa je!« je bila Goršela huda.

Trlep je molčé sedel za mizo in si, uprt na komolce, obraz skrival v roke in ni našel besede, da bi pogovoril sina.

Prav trlepovska trma je ščuvala Janeza, da bi nalašč šel osebenjkovat, ker je bil ob domačijo prav zaradi očetnega napuha. Ali ko se je ozrl po očetu in ga videl tako strtega in skesanega in slabotnega, se mu je spet zasmilil.

»No, pa ostanimo, no!« se je vdal Goršeli in očetni tihi prošnji.

XIX.

Odkar se je vrnil Janez, je bil Trlep venomer na ušesih Nacetu in Marički in ju zlepa in zgrda silil, da bi pritisnila prihajača ob tla, češ, tako bi Janez zlehka dobil v roke staro domačijo.

Pa nista še hotela. Grdo bi bilo, če bi ga ob največjem poletnem delu pognala po svetu, sta se branila.

»Tja na jesen bo čas pravši in terjala ga bova za obresti, ki jih ne plačuje,« sta dejala. »Tudi nekaj glavnice bo moral vrniti, ali pa mu bo pela zares,« sta pretila.

Trlepu ni bilo prav, preveč je bil nepočakljiv; Janez je doma, zemlja ne bi smela več trpeti sramote in ponižanja.

Ob vsaki taki misli se je skesano spominjal, da ji je pravzaprav vendarle on sam naprtil sramoto in ponižanje. Zato je molčal in čakal, da bi se Janez sam kaj zgenil in kako odločil.

Pa Nace in Marička sta Janezu že povedala, kako sta se namenila. Tako je tudi on molčal in čakal. A grizlo in peklo ga je vendarle, ko je gledal, kako zakupniki vlečejo iz zemlje in nič vanjo ne dajejo, ne truda preveč ne gnoja zadosti.

»Mislil sem, da imaš bolj rad zemljo,« je Trlep zmajeval z glavo, ker se Janez ne gane.

»Če je ljubezen prevelika, je slepa,« se je smehljaj silnemu očetu.

Trlep je molčal in mislil: »To meri na mene.«

Zmerom se je moral spominjati, kako je v slepi ljubezni podiral, obenem pa mislil, da gradi.

»Tudi lepa ni več, če postane preočitna,« je Goršela prikimala.

»Saj to je, to!« je Janez kimal in mislil, da je Goršela prav pametna ženska.

Prikupila se mu je že precej, ko mu je velela, naj jo imenuje kar le teto, češ, mati ji ne more reči, ker je bil že odrasel, ko mu je umrla, in ker mu mačeha nikoli ni nadomeščala matere.

»Glejte no, kako sta složna!« se je Trlep čudil. »Zakaj se jaz nikoli nisem mogel prav mirno zlagati s svojimi?« mu je bilo hudo.

Tudi zdaj on zmerom goni le svojo in bi se rad kar očitno in zgrda pulil za Trlepovino, Janez in vsi drugi pa čakajo in preudarjajo.

»Naj je ljubezen slepa ali ne: premalo je je v njih, ker lahko mirno gledajo, ko bi lahko močno udarili!« se je jezil, čeprav je trdno veroval v odrešitev stare domačije, odkar se je Janez vrnil in sta Nace in Marička zapretila, da bosta trdo terjala.

V največji nestrpnosti je naposled le čakal jeseni.

Gospodar na Trlepovini je tisto leto vse polje, kolikor ga ni bil dal v najem, obsejal z lanom. In se mu je posrečilo. Letina za lan je bila otorej, da v vsej dolini že niso več pomnili take.

V mislih je računal, koliko mu bo vrglo laneno seme, koliko predivo in kaj vse si bo privoščil za skupiček.

Ko je bil lan godán, je najel teric.

Ves teden so trle in so natrle in nasmukale prediva, da ga je bilo kar lepo videti. V soboto zvečer so dokončale, povečerjale in odšle. Gospodar pa se je usedel pred hišo, misli so mu bile vesele, sejmarske.

Tedaj je prišel izza vogala Nace.

»Dober večer! Kaj se hladiš?« je pozdravil.

»Moram, ko pa sem se ves dan pekel in paril pred sušilnico.«

»Dosti si natrl.«

»Precej.«

Modrujeta o lanu in letini; govorita, kakor da sta se sešla nalašč za te pogovore.

»Kaj sem hotel reči —?« se je Nace delal. »Tiste denarje mi boš pripravil; potrebujem jih.«

»Kje bi jih vzel kar tako na hitro?« se je oni ustrašil.

»Predivo ti bo že nekaj vrglo.«

»To ima drugo pot.«

»Pa jo obrni! Res ne morem več čakati, vidiš.«

»Kakov mesec ali dva še potrpi, da mi zakupniki plačajo najemnino. Prosim te, Nace!«

»Ne bom. Potrebujem.«

»Kje naj vzamem?«

»Predivo mi daj, za drugo bi počakal, da poterjaš zakupnike.«

Gospodarja, ki je v mislih že rajal z vrtoglavo sejmarko, je popala jeza.

»Ne dam!« je zavpil.

»Osem dni ti dam za premislek. Potlej bom terjal. — No, pa nič ne zameri! Lahko noč!«

Zbegani dolžnik je topo gledal za trdim upnikom, ki ga je zmanjkovalo v mesečini. Kakor bi se bil česa domislil, je stopil za njim in zaklical:

»Nace, počakaj no malo!«

»Kaj bi rad?« se je Nace obrnil. »Ali si se vendar premislil?«

»Samo prosil bi te, da me ne bi tožil.«

»Čez osem dni, tako sem ti rekel.«

»Ne delaj mi te sramote, Nace!«

»Nobene sramote ti ne bi rad napravil. Zato sem te obiskal ponoči. Še za to naj nihče ne ve. Ampak —.«

»Glej, saj ne moreš nič zgubiti. Potrpi, da si kako preložim.«

»Saj sem ti povedal, kako mislim.«

»Prediva ti ne dam, pa če se obesiš!«

»Prav, že prav. — Lahko noč!«

Dolžnik je molčal in stiskal pesti. Najrajši bi bil planil za lakomnikom, ki bi ga rad spravil ob veselo rajanje s sejmarko. Počasi se je vrnil. Za počitek mu ni bilo, čeprav je bil truden, skrbi so bile prehude.

Sredi vasi so peli fantje. Mesec je vtonil v oblake, pes je skočil iz listja in zalajal v dolino, prepričeno s tenko jesensko meglo, zbegani mož je kakor vkopan stal

s pobešeno glavo in se bôl s križi in težavami, ki so mu spet v delež, pa hudo mu je bilo kakor že dolgo ne.

»E, bo že kako!« je naposled odločno zamahnil predse in se zapodil v bližnjo krčmo, da bi si pregnal skrbi in otožnosti.

»O, glej ga, gospodarja z ljubljene Trlepovine!« mu je Obličan v krčmi zaklical izmed mož, ki so z njim pili in moževali. »Semkaj pojdi, pij, vesel bodi in muhe zapodi, ki ti nemara brenčijo po glavi, ker se držiš kakor svetega Pavla pesèk ali kakor bi metle na upanje prodajal noter v Ameriko!«

Z napomenkom Amerike so se možje spomnili Trlepovega Janeza.

»Kaj menite, ali bo ostal kar na Goršlovini, ali si bo kje kaj kupil?«

»Za tri Goršlovine veliko domačijo si lahko kupi na tešče, pa meniš, da bi se motal todkaj?«

»Na pomlad mu bo res kazalo kaj kupiti, prej ne bo silil nikamor.«

»Saj Goršela ga neki ima rada, sina, lastnega sina ne bi mogla imeti rajši.«

»Zato pa rečem in trdim, da mu bo zapisala domačijo, ali pa ga bo kako drugače priklenila...«

»Joj, to bi bila zanj druga Amerika: Imel bi lepo domačijo in ves denar v hranilnici ali pa na posojilu!«

»Prekanjensko je fant pravo ugenil, ko se je bil staremu izpeljal iz gnezda in mrknil v Ameriko!«

»Stari je norel, da si je rogove polomil, Bog pa je le dal fantu sreče.«

Obrekovali so, kar se je dalo starega Trlepa in še opazili niso, da sta se gospodar s Trlepovine in Obličan nekoliko odmeknila in se tiho menila.

»Tako trdo, praviš, te je Nace pestil?« je Obličan šepetal.

»Čez osem dni me bo privil do zadnjega,« je vzdihoval Nacetov dolžnik.

»Hm, glej spaka, zdaj se ti bo zanohtalo.«

»Kaj mi je početi, svetuj, če znaš!«

»Dober svet je gotov denar, in tega ti je zdaj prebito treba.«

»Svetuj, svetuj!«

»Prehiti Naceta, prodaj kar brž vse in mu vrzi, kar moraš, drugo stiskaj, varčuj in kupčuj, pa boš, če ne boš premozglav, že še kako rinil in zlehka živell!«

»Da bi prodal domačijo —? Kam pa naj pojdem sam —? Devet rogatih škrafov, ali kar pod smreko —?«

»Prej bi bil premislil to! Z ničem in hudičem zdaj ne boš opravil dosti, pri Nacetu že ne.«

»Osebenjkovati bi moral, če prodam.«

»Osebenjkovanje ti ne bo odšlo, to je kakor amen v očenašu. Kaj ne vidiš, da se ne moreš več izmotati? Prodaj, ti pravim, drugače ti bo prodal Nace!«

Slabi gospodar je molčal in pobešal glavo. Res je, kar Obličan pravi, v takem precepu še nikoli ni bil.

»Če te Nace požene na dražbo, bo domačija šla prav pod ceno in se boš obrisal za tisto, kar si vteknil vanjo,« ga je Obličan še dalje prepričeval. »Sam si dobi kupca, pa boš tudi sam določal ceno. Razumeš?«

»Saj ne rečem... to že, ali kje bi kupca dobil tako na brž, če bi se res odločil za to?«

»Počakaj še dan ali dva, nemara ti ga dobom jaz!«

Oni je molčal in spoznaval, da Obličanov svet ni tako pod nič. Saj je bilo tisto predivo Nacetu gotovo le prva pretveza za splošno terjatev, ker je sklenil, da ga požene z domačije.

»Pij in za nič več dosti ne skrbi!« ga je Obličan tolažil. »Kar je, pa je. Slabo si gospodaril, to je. Zemlja, glej, ima čudovito moč: če si zanjo, te drži s sto rokami, a če se pregrešiš zoper njo, te s sebe speha s tisoč nogami... Taka ti je zemlja, vidiš.«

Obličan je pomolčal, kakor ne bi imel nobene več primekniti resnici, ki mu jo je srce vedelo za čudovitost in moč domače zemlje.

Čez čas pa je spet zinil, znižal glas in pomežiknil:

»Hudika, malo je manjkalo, pa bi bil pozabil: tisto tvojo — oné — sejmarko sem videl na sejmu v Novem mestu.«

»Ali si govoril z njo?« je oni hlastnil in se ves obrnil k njemu.

»Ne, ona je govorila z menoj. Vprašala me je, zakaj nisi prišel na sejem, kaj počneš, ali prideš drugi ponedeljek na sejem, in potlej še dejala, da te pozdravlja.«

Lehkomiselnemu možu so se precej utrnile vse skrbi. Postal je dobre volje, za vino je dajal in Obličana izpraševal, s kom je ženska kaj bila.

Pa Obličana se je vino prijemalo bolj in bolj, jezik se mu je valil in zatikal in ni več vedel ali hotel pripovedovati.

Ampak oni se je že odločil.

Kakovo bi mu življenje posihmal bilo tu? Ali ne pušto in prazno, ubogo in še trhle jarmovke ne vredno?

Eh, ne kaže drugega: vse bo prodal in dolgove poplačal, z ostankom skupička pa bo kupčeval, sejmaril in s sejmarko se bo ta videla na vsakem sejmu — o, še bo lepo na svetu, še, še ...!

XX.

Trlep je na pravdo za Trlepovino težko čakal kakor nekdanj Judje na obetaneža Mesijo in bi bil skoprnel, če si ne bi bil skoraj vsak dan sproti dal dopovedati po Nacetu, da se bo v kratkem govorila zaresna beseda.

»Trd bodi, ne daj se preprositi, da bi merkaj še dalje šaril todkaj!« je podpihoval zeta.

Nace si je bil dobro v svesti, da bi tast bil spet najnesrečnejši človek, če bi mu kakorkoli ugovarjal in ometal misli, ki se je vanje zamotal z vso trmo starega človeka.

»Brez skrbi, oče!« je dejal, da bi mu ustregel in zadržal staro, ljubljeno misel. »To pot ne bom odnehaval, zaradi Janeza in zaradi Vas bom grd in trd — samo bojim se, da se Vi ne bi spet kako zagozdili med naju!« ga je poredno pičil.

»Kaj si neumen?!« se je užaljen otresaval spomina na tisto prerivanje z Nacetom.

Janezu, ki je iz samovida že vedel, kako Trlepovina zaradi večje in večje neudelanosti in zapuščenosti zgubuje pravo vrednost, pa je Obličan precej drugi dan po tistem pogovoru z zadolženim gospodarjem v krčmi razodel, kako je na Trlepovini in da si jo lahko za slepo ceno pridobi kar hitro in natihoma.

Kup se je res precej sklenil natihoma, še Trlep ni nič zvedel, dokler ni Janez stopil predenj in mu povedal, da je Trlepovina njegova.

Stari mož je zardel, sklenil roke in poskočil, kolikor je dala skrnina, ki ga je prav tačas hudo šivala po kosteh.

»Koliko si dal zanjo?« je vprašal, ker se je bal, da kupčija ni mogla biti prava in dobra, ker je on ni plel in doplel.

»Malo. Obličan je dobro mešetil,« se je Janez pohvalil in povedal ceno.

»Dobro si kupil, prav dobro si ga nasukal!« ga je pohvalil in v srcu tudi Obličanu odpustil vse žalitve. »Ko le ne bi bilo treba izplačati dolga Nacetu!« je vzdihnil.

»Tudi to je že čisto v redu,« je Janez ves vesel pravil. »Ko smo prepisovali domačijo name, je Nace vzela toliko, kolikor bi bilo Marički šlo dote, če bi bili kdaj izročali meni.«

Trlep se je čudil. Zakaj ga je bil Nace tako izpodrival in odrival? Ali res le, ker se je bal, da bi on, Trlep, utegnil še kako trmoglaviti s Trlepovino, ali pa nemara samo zato, da mu je nagajal in ga dražil?

Pa bodi tako ali tako, domačija je spet v rokah Trlepovega rodu, čast Bogu, Očetu nebeškemu!

Od sreče in veselja je mendral sem, je mendral tja, pa mencial in jecal in kar govoriti ni mogel, tako polno najradostnejših čustev mu je bilo srce...

»Oh, Bog me ima vendarle rad, vendarle rad...!« mu je duša iskreno, goreče molila.

In spet je hodil po ljubih njivah, po travnikih in po hosti in je vedel, da je blažen in srečen, kakor že dolgo dolgo ne.

Tu, tam je postajal in misli so se menile z zemljo.

»O zemljica, zemljica moja ljuba,« mu je srce ljubilo na glas, »glej, spet ti je gospodar in hlapec naš stari rod...!«

»Ne bodo več mezgale po tebi tuje peté, ne te skrunile lene, nezveste roké, o zemljica moja...!«

»Trlepi, pravi Trlepi se bodo spet rodili iz tebe, s teboj se bodo le Trlepi trudili in potili, le Trlepi te bodo gnojili in gojili in te radi imeli kakor znajo le Trlepi, o prelepa, preljuba zemljica naša...!«

»In kri naše krvi, rod našega rodu pa ti, zemljica naša, bomo eno v veselju in žalosti in nikoli več se ti ne sme pisati ime tujega prihajajača, nikoli, nikoli več...!«

Pogled se mu je kakor v molitvi obrnil kvišku in mu potlej obstal na veliki beli hiši sredi vasi.

Ljubezen, velika in lepa, jo je gledala in ji prisegala:

»O Trlepovina, Trlepovina naša včeraj, danes in vekomaj, vekomaj...!«

Mož se je hudo spremenil; tih in miren se je vsem umikal in najrajši je bil med njivami, kar pootročil se je.

Ko je zapal sneg, je posedoval na zapečku in se igral z vnučki, ki so čepeli na peči in zvesto poslušali vsevedočega deda, kadar je začel praviti stare pravljice.

S sinom pa ni vso dolgo zimo govoril drugega, kakor kako bi kazalo prijeti to in ono, da se stari domačiji zabriše skrun tuje zanikarnosti in nerodnosti.

A Janez se je v Ameriki, kjer je zadnja leta imel v najemu precej veliko farmo, močno ubrisal in zbistril. Tudi tu bo, je pravil, marsikaj pre naredil in izmenil, greznice in hleve, poslopja in stroje, semena — vse, vse.

Trlep ga je poslušal in občudoval. In takega sina, tako zvedenega in spretnega gospodarja je bil zavrgel! ga je pekla vest.

Tudi Goršela ga je rada poslušala.

»Ali ni domačija premajhna za tak način gospodarstva?« ga je nekoč vprašala.

»Majhna je, da; pa bom že še kaj dokupil ob prvi priložnosti,« ji je pritegnil.

Še preden je spomladna odjuga začela razodevati položne rebri, se je mačeha odločila in nekoč po večerji vsem vkup povedala, da bo Goršelovino precej dala prepisati na Janeza, kakor se je bila že davnaj namenila, ona in Trlep si izgovorita z domačije le dosmrtni užitek vseh pridelkov, kolikor bi potrebovala zase.

»Naj Janez začne gospodariti tu in tam, kakor bi rad!« je dejala in potlej molčala v zavesti, da bo storila veliko dobro delo.

Janez in žena sprva še ziniti nista mogla nobene, tako sta bila vesela in hvaležna.

»Grom Elijev!« se je v Trlepu zbudila stara moč, da je s pestjo treščil ob mizo in zamoževal: »Zdaj, zdaj bi gospodaril rad jaz!«

»Saj lahko, oče!« se je Janez smehljal. »Oba bova imela zadosti misli in skrbi, dokler se vse ne predene in pre naredi.«

»Če ne bo očetova ljubezen spet tako velika in lepa, da bi bila slepa?« se je Goršela namuznila in dregnila moža.

Trlep se pa ni menil za to, šlo mu je kar na smeh.

»O, take domačije ne bo v vsej témeniški dolini, kakor je dolga in lepa!« se je prevzemal.

In res je ni bilo.

Janez je po dogovoru s sosedi obeh domačij zaokrožil in zložil polje, travnike in hosto in je zagospodaril veleveliki, prenovljeni, v bridkosti trpljenja in ponižanja prestrašeni in poveličani Trlepovini...

O, lepa, lepa je zdaj naša Trlepovina...!

Bela hiša je višja za eno nadstropje, vsa poslopja so razširjena, hlevi zgolj vzorni, v zaprtih greznicah se zbira gnojnica, poseben železen voz jo razvaža po polju in travnikih — povsod se pozna spretna roka mladega Trlepa.

Goršela je najrajši na Trlepovini, tako se je navadila Janezovih otrok, ki od veselja in navdušenja kar zavreščijo, kadar pride »teta«.

Stari Trlep poseda na Goršelovini pred čebelnjakom ali pa počasi tevsja po »ljubi zemljici« in se ji smehlja.

Da, na Trlepovini se je začelo novo življenje, ne zmerom brez skrbi, pa vendar polno radostnega dela, velike ljubezni in čistega veselja.

Ljubezen in veselje je čutil tudi sin témeniške doline, ubogi brezdomec, ko je pisal to zgodbo o naši veliki, lepi in včasih slepi ljubezni do rodne zemlje domače. —

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS @

00000075577

